Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Timea Lebar

Socialno delo v šolski svetovalni službi v osnovnih šolah pri delu z otroki z izkušnjo rejništva

Diplomsko delo

Ljubljana, 2025

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Timea Lebar

Socialno delo v šolski svetovalni službi v osnovnih šolah pri delu z otroki z izkušnjo rejništva

Diplomsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Nina Mešl

Ljubljana, 2025

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici, izr. prof. dr. Nini Mešl, za vso podporo, strokovne nasvete in usmeritve, ki so mi bili v veliko pomoč pri nastajanju diplomske naloge.

Zahvaljujem se Ninu Gumilarju za natančen in strokoven jezikovni pregled besedila in Klari Žerdin za temeljit pregled angleškega prevoda.

Zahvala gre vsem sogovornicam in sogovorniku, ki so se odzvali mojemu vabilu in z mano delili svoje osebne izkušnje in strokovna mnenja.

Zahvaljujem pa se tudi svoji družini in vsem, ki so mi v času študija, še posebej v času nastajanja naloge, stali ob strani.

Tebi, draga babica. Hvala za vse.

Socialno delo v šolski svetovalni službi v osnovnih šolah pri delu z otroki z izkušnjo rejništva
Povzetek diplomskega dela

V okviru diplomskega dela sem izvedla kvalitativno raziskavo z naslovom »Socialno delo v šolski svetovalni službi v osnovnih šolah pri delu z otroki z izkušnjo rejništva«. V teoretičnem delu sem predstavila sistem rejništva v Sloveniji, razvojno kompleksno travmo ter socialno delo na področju rejništva. Predstavila sem delo z otrokom, ki se znajde med dvema družinama, delo z matično in rejniško družino ter individualno projektno skupino. V nadaljevanju sem predstavila otroka z izkušnjo rejništva v šolskem okolju, na kratko opredelila pomen in načela šolske svetovalne službe in dodala pomen socialnega dela v osnovni šoli, kjer sem izpostavila koncepte socialnega dela v kontekstu šole in izvirni delovni projekt pomoči učencu z izkušnjo rejništva. Za empirični del diplomske naloge sem izbrala metodo spraševanja, kjer sem s 6 udeleženci raziskave izvedla delno strukturiran intervju, kot merski instrument pa sem uporabila smernice za intervju. Pridobljene podatke sem analizirala s pomočjo kvalitativne metode obdelave podatkov, pri čemer sem najprej uporabila odprto kodiranje, na podlagi katerega pa sem izvedla še osno kodiranje. Pomembno je zavedanje, da otroci v sistem rejništva prihajajo ranjeni, posledice teh ran pa se kažejo na vseh področjih otrokovega življenja. Ker je pomemben del otrokovega vsakdana šola, pogosto tam išče zaupne osebe, kar lahko postane tudi šolska svetovalna delavka. Pomemben vir moči svetovalne delavke pri delu z otroki z izkušnjo rejništva predstavlja stroka socialnega dela, ki ji nudi oporo in ji nalaga, da pri svojem delu nujno izhaja iz otrokovega glasu in skupaj z njim soustvarja pomembne pozitivne izkušnje, ki otroku postavljajo temelj za prihodnost.

Ključne besede: rejništvo, socialno delo na področju rejništva, otrok z izkušnjo rejništva v šoli, šolska svetovalna služba, socialno delo v osnovni šoli

Social Work in the School Counselling Service in Primery Schools in Working with Children with Foster Care Experience
Graduation Thesis Abstract

As part of my undergraduate thesis, I conducted a qualitative research study entitled ″Social Work in the School Counselling Service in Primary Schools in Working with Children with Foster Care Experience.″ The theoretical section provides an overview of the foster care system in Slovenia, the concept of complex developmental trauma, and the role of social work within this context. I examined interventions with children navigating between two families, cooperation with biological and foster families, and the role of an individual case planning team.
Furthermore, the thesis explores the experiences of children in foster care within the school environment, defines the purpose and principles of school counselling services, and emphasizes the role of social work in primary education. In this context, I highlighted key concepts of school-based social work and presented an original intervention project designed to support a pupil with foster care experience.
For the empirical part of the thesis, I employed a qualitative interview method, conducting semi-structured interviews with six participants. The data collection instrument was a set of interview guidelines. The collected data were analysed using qualitative data processing methods, beginning with open coding and followed by axial coding.
It is essential to recognize that children entering the foster care system are often deeply affected by trauma, and its consequences are reflected across all areas of their lives. Since school constitutes a significant part of a child's daily routine, it often becomes a place where they seek trusting relationships—frequently established with the school counsellor. In working with children in foster care, the professional field of social work serves as an important source of strength for counsellors. It supports their practice and mandates that interventions be rooted in the child’s voice, thereby co-creating positive experiences that lay the foundation for the child’s future.

Keywords: foster care, social work in the field of foster care, child with foster care experience in school, school counselling service, social work in primary education

KAZALO VSEBINE

1. TEORETIČNI UVOD ... 1
1.1 Sistem rejništva v Sloveniji ... 1
1.1.1 Zakonska podlaga ... 1
1.1.2 Razvojna kompleksna travma otrok z izkušnjo rejništva ... 3
1.1.3 Socialno delo na področju rejništva ... 5
1.1.3.1 Otrok med dvema družinama ... 6
1.1.3.2 Delo z matično družino ... 8
1.1.3.3 Delo z rejniško družino ... 9
1.1.3.4 Individualna projektna skupina ... 11
1.2 Svetovalna služba v osnovni šoli ... 12
1.2.1 Otrok z izkušnjo rejništva v šolskem okolju ... 12
1.2.2 Pomen in načela šolske svetovalne službe ... 14
1.2.3 Socialno delo v svetovalni službi v osnovni šoli ... 15
1.2.3.1 Koncept delovnega odnosa v svetovalni službi v osnovni šoli ... 19
1.2.3.2 Izvirni delovni projekt pomoči učencu z izkušnjo rejništva ... 22
2. FORMULACIJA PROBLEMA ... 24
2.1 Raziskovalna vprašanja ... 25
3. METODOLOGIJA ... 26
3.1 Vrsta raziskave ... 26
3.2 Merski instrument ... 26
3.3 Populacija in vzorec ... 26
3.4 Zbiranje podatkov ... 27
3.5 Obdelava in analiza podatkov ... 27
4. REZULTATI ... 28
4.1 Travma otrok z izkušnjo rejništva ... 28
4.2 Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke ... 30
4.3 Metode socialnega dela ... 31
4.4 Koncepti in pristopi v socialnem delu ... 32
4.5 Opremljenost šolske socialne delavke ... 36
4.6 Stigma otrok z izkušnjo rejništva ... 38
4.7 Sodelovanje s centrom za socialno delo ... 39
4.8 Delo šolske socialne delavke ... 41
4.9 Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva ... 43
5. RAZPRAVA ... 46

6. SKLEPI 53
7. PREDLOGI 56
7.1 Predlogi za nadaljnje raziskovanje 56
7.2 Vsebinski predlogi 56
8. VIRI IN LITERATURA 58
9. PRILOGE 64
9.1 Priloga 1 64
9.2 Priloga 2 66
9.3 Priloga 3 76
9.4 Priloga 4 83
9.5 Priloga 5 89
9.6 Priloga 6 100
9.7 Priloga 7 105
9.8 Priloga 8 112

PREDGOVOR

Vsak otrok si zasluži bivati v varnem in spodbudnem okolju, kjer mu pomembne osebe, njegovi starši, omogočajo pogoje, v katerih se lahko varno razvija in raste. Kadar pa starši sami ne zmorejo zagotoviti ustreznih pogojev za otrokov razvoj, se pogosto otroka namesti v rejniško družino.

Namestitev v rejniško družino lahko za otroka pomeni izgubo znanega okolja, pogosto pa otroci v rejniške družine prihajajo tudi z izkušnjami. Prav zaradi tega je toliko pomembneje, da k delu z otrokom z izkušnjo rejništva socialne delavke pristopajo z veliko mero empatije in občutljivosti.

Otrok z izkušnjo rejništva pogosto išče osebe, ki bi jim lahko zaupal, da ga bodo slišale, upoštevale in mu nudile nujno potrebno pomoč pri soočanju z vsakodnevnimi izzivi. Ker je pomemben del otrokovega vsakdana šola, pogosto prav tam išče zaupno osebo. Ta zaupna oseba je lahko prav socialna delavka v šolski svetovalni službi, ki z otrokom vzpostavlja delovni odnos soustvarjanja, kjer otrok dobi izkušnjo kompetentnega sogovornika in strokovnjaka na podlagi osebne izkušnje.

Diplomska naloga je nastala z željo, da bi raziskala delo socialne delavke v šolski svetovalni službi, pri delu z otroki z izkušnjo rejništva in potrebne spremembe na tem področju. Obravnavana tema se premalokrat omenja, prav tako pa je o njej napisano zelo malo. V teoretičnem delu predstavljam področje rejništva in otroka v tem sistemu, v nadaljevanju pa delo šolske svetovalne službe in otroka z izkušnjo rejništva v šolski svetovalni službi. V empiričnem delu predstavljam rezultate intervjujev, in odgovorim na raziskovalna vprašanja glede dela socialne delavke v šolski svetovalni službi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva.

V diplomski nalogi zaradi lažje berljivosti uporabljam žensko slovnično obliko, ki je zamenljiva z vsemi slovničnimi spolnimi oblikami.

1. TEORETIČNI UVOD

1.1 Sistem rejništva v Sloveniji

V diplomskem delu raziskujem pomen in vlogo socialnega dela v svetovalni službi v osnovni šoli pri delu z otroki z izkušnjo rejništva. Preden pa odprem temo otroka z izkušnjo rejništva v šolskem okolju, pomen svetovalne službe v osnovni šoli in nenazadnje tudi vlogo socialnega dela v šoli, je nujno najprej prikazati sistem rejništva, ki ga imamo v Sloveniji, pomoč, ki je zagotovljena uporabnikom v sistemu zaščite otrok, nenazadnje pa se mi zdi pomembno tudi prikazati otrokovo doživljanje samega sistema zaščite in posledice, ki jih slednji s sabo prinese.

1.1.1 Zakonska podlaga

Uvodoma predstavljam zakonski okvir rejništva v Sloveniji, ker zakonodaja predstavlja temelj, na katerem sistem rejništva deluje. Rejništvo je z zakonodajo natančno urejeno, saj država s sistemom zaščite otrok posega v temeljne pravice družine. S pomočjo zakonodajnega pregleda želim ponuditi vpogled v osnovne pojme, pogoje za izvajanje rejniške dejavnosti in njen namen. V Sloveniji je sistem rejništva urejen z več različnimi pravnimi akti, med katere sodijo Družinski zakonik (v nadaljevanju DZ), Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (v nadaljevanju ZIRD) in Pravilnik o pogojih za izvajanje zakona o izvajanju rejniške dejavnosti. DZ sistem rejništva ureja bolj splošno, konkretneje pa je slednji urejen v ZIRD, ki je na kratko predstavljen v nadaljevanju.

10. člen DZ (Družinski zakonik, 2017, čl. 10) pravi, da je »rejništvo posebna oblika varstva otrok, ki jim je potrebna oskrba in vzgoja pri osebah, ki niso njihovi starši,« ZIRD (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, čl. 2) pa ga v 2. členu dopolnjuje, da gre za posebno obliko varstva in vzgoje otrok, ki so nameščeni v rejniško družino na podlagi ustreznega zakona, namenjeno pa je otrokom, ki začasno ne morejo prebivati v biološki družini.

V nadaljevanju ZIRD (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, čl. 5) navaja, da mora oseba, ki želi izvajati rejniško dejavnost, izpolnjevati naslednje pogoje:

- stalno prebivališče v Republiki Sloveniji,
- imeti zaključeno vsaj poklicno ali strokovno izobrazbo, razen, če se na podlagi okoliščin ugotovi, da je izvajanje rejniške dejavnosti s strani osebe, ki ima nižjo izobrazbo kot je navedeno med pogoji, v nedvomno korist otroka,

- biti polnoletna.

Poleg pogojev, ki določajo, kdo lahko izvaja rejniško dejavnost, pa zakon navaja tudi pogoje, ki posamezniku ne dovoljujejo izvajanja rejniške dejavnosti, med katere sodijo:

- oseba, ki ji je odvzeta starševska skrb,
- oseba, ki živi skupaj z osebo, ki ji je odvzeta starševska skrb,
- oseba, ki ni poslovno sposobna,
- oseba, ki je bila pravnomočno obsojena zaradi naklepnega kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti ali zaradi kaznivega dejanja zoper življenje in telo ter kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, zaradi katerega se storilec preganja na predlog,
- oseba, ki živi skupaj z osebo, ki je bila pravnomočno obsojena zaradi naklepnega kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti ali zaradi kaznivega dejanja zoper življenje in telo ter kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, za katerega se storilec preganja na predlog (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, čl. 6).

ZIRD navaja, da je izvajanje rejniške dejavnosti s strani otrokovega sorodnika, med katere štejejo stara mati, stari oče, stric, teta, brat in sestra, če tako, glede na okoliščine posameznega primera, odloči sodišče (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, čl. 7).

Rejniška dejavnost je namenjena zagotavljanju osnovnih življenjskih potrebščin otrokom, ki iz različnih razlogov ne morejo živeti pri matičnih družinah. Da pa se to uresničuje, ZIRD navaja dolžnosti, ki jih morajo upoštevati posamezniki, ki izvajajo rejniško dejavnost. Osnovne dolžnosti rejnika, kot jih navaja zakon, so:

- pripraviti sebe in družino na prihod otroka,
- truditi se za čim hitrejšo prilagoditev otroka v rejnikovem domu in za ustrezno ravnanje vseh članov rejnikove družine z otrokom,
- nuditi pomoč otroku ob prilagajanju na novo okolje,
- otroka primerno negovati, vzgajati in mu nuditi primerno nastanitev, prehrano, obleko in obutev ter šolske in osebne potrebščine,
- nuditi otroku primerne igrače, osnovne športne pripomočke in druge pripomočke manjše vrednosti za različne aktivnosti,
- skrbeti za krepitev in ohranjanje zdravja otroka ter mu, če je to potrebno, priskrbeti ustrezno zdravstveno oskrbo preko izbranega osebnega zdravnika,

- pridobivati informacije in sprejemati odločitve, ki so povezane z otrokovim vsakdanjim življenjem (seznanitev z ocenami in šolskim uspehom, odhod v šolo v naravi, odhod na počitnice, izbira osebnega zdravnika, seznanitev z informacijami o otrokovem zdravstvenem stanju, seznanitev z drugimi osebnimi podatki, ki se nanašajo na otroka in so neizogibno potrebni za izvajanje rejniških dolžnosti ipd.),
- zastopati otroka v postopku izdaje osebne izkaznice,
- skrbeti za otrokov pravilen odnos do učenja in dela in za privzgojitev delovnih navad,
- skrbeti za vključitev otroka v poklicno usposabljanje ali ustrezno zaposlitev,
- skrbeti za razvijanje in izoblikovanje pozitivne samopodobe otroka,
- pripraviti otroka na odhod iz rejniške družine (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002, čl. 25).

1.1.2 Razvojna kompleksna travma otrok z izkušnjo rejništva

Veliko otrok, ki se tekom odraščanja znajde v sistemu zaščite, je deležna ponavljajoče se travme, povzročene s strani skrbnikov v zgodnjem otroštvu. Travma je otrokom povzročena na različne načine, z različnimi stresorji, med katere je možno prištevati fizično, psihično, spolno nasilje, nasilje v družini in zanemarjanje. Takšen skupek vzročnih dejavnikov tveganja najbolje opiše besedna zveza razvojna kompleksna travma (Greeson idr., 2011, str. 92–93), preko katere se pri otroku oblikuje negativna razvojna spirala, ki posega v vse procese v obdobju otrokovega razvoja – biološke, psihološke, čustvene in socialne (Smith idr., 2024, str. 2).

Travma in travmatični dogodki imajo v različni literaturi različne opredelitve. Pri vseh travmatičnih dogodkih gre za dogodek, ki je za posameznika, ki ga je deležen, izjemno ogrožajoč, v njem pa izzove tako intenziven strah, da slednji nad njim nima nadzora, ne more ga obvladati, zamajejo pa se tudi občutek nadzora, medsebojne povezanosti, nenazadnje pa tudi občutek smisla. Posledice tega izjemno intenzivnega dogodka so kompleksne, odpravijo občutek varnosti in gotovosti, kažejo pa se tako na psihičnem kot telesnem področju posameznika (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2024, str. 204–205). Zamaje se proces oblikovanja varne navezanosti, kar se najizraziteje kaže v zgodnjem otroštvu, v času adolescence pa se lahko pojavijo tudi težave, ki so povezane s samospoštovanjem, negativno samopodobo, uporabo psihoaktivnih snovi in nenazadnje tudi samomorilnostjo (Smith idr., 2024, str. 2). Na drugi strani pa je pojem travma težje definirati, ker so meje tega koncepta nejasne. Mešl in Drobnič Radobuljac (2024, str. 206) navajata, da se travma razvije, ko zatajita preživitveni funkciji boj in pobeg, ko akcija ne pomaga, posameznikov samoobrambni sistem je onesposobljen, celo

porušen, ogrožena je posameznikova lastna fizična integriteta. Travma s seboj prinese neizogiben občutek izgube, posameznik je ranjen in prisiljen spoprijeti se s svojo ranljivostjo (prav tam).

Otroci so pogosto že pred vstopom v sistem rejništva deležni razvojne kompleksne travme, multiple, relacijske in kumulativne travme, travme v navezanosti, poliviktimizacijo v primarni družini in drugod (Šeme, 2024, str. 33–34).

Ker se kompleksna travma pogosto pojavi v sistemu zaščite in skrbništva, razrahlja otrokov temeljni občutek sebe in vzpostavljanja odnosov z drugimi osebami, kar se kaže kot nezaupanje. Za otroke, ki so deležni travmatičnih dogodkov tekom odraščanja, se ranljivost ob travmi in kumulativna okvara v prihodnosti povečata. Kakor pa se povečujeta število in oblike stresorjev kompleksne travme, pa se povečuje tudi število in zapletenost posledic, ki jih za sabo potegnejo travmatični dogodki. Otroci, ki so izpostavljeni rednim ali občasnim travmatičnim izkušnjam, pogosto trpijo za stalnimi občutki tesnobe, pretirano previdnostjo, svet okoli sebe pa dojemajo kot nevaren in kaotičen (Lawson in Quinn, 2013, str. 498).

Otroci, ki so v preteklosti doživeli izkušnjo travmatičnih dogodkov, lahko nosijo posledice na več različnih področjih življenja, ki se vlečejo tudi skozi odraslost. Vendar pa negativne posledice niso nujno prisotne pri vseh, nekateri namreč doživijo malo dolgotrajnih posledic ali pa sploh ne. Veliko vlogo pri odzivanju in ponotranjanju travmatičnih dogodkov igra otrokova odpornost, ki se jo najbolje opiše kot »pozitiven izid v odnosu do obremenjujočih dogodkov ali kot proces, ki oblikuje odziv na stres in travmo,« (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2024, str. 203) prisostvuje pa ji tudi sama narava travmatičnega dogodka (prav tam).

Beyerlein in Bloch (2024) poudarjata, da so otroci v sistemu zaščite ena izmed najbolj ranljivih skupin, saj je večina izpostavljena hudim travmatičnim izkušnjam, nadaljujeta pa, da je nujno potrebno delo, ki je utemeljeno na razumevanju travme, da se preprečijo dodatne nadaljnje težave, ki se pojavijo, če slednja ostane neprepoznana. Šeme (2024, str. 36) k temu dodaja, da otrok v sistemu rejništva nujno potrebuje odzive s strani odraslih in sistemov, med katere sodi tudi sistem vzgoje in izobraževanja. Ti odzivi morajo biti utemeljeni na razumevanju pomena varnega odziva na otroka, ki se sooča z izzivi rejništva, nenazadnje pa je nujno tudi razumevanje, da je »problematično« vedenje otrok zgolj izražanje stiske in klic na pomoč (prav tam). Otrok večino svojega časa preživi v vzgojno-izobraževalni ustanovi, kjer v odraslih osebah išče nekoga, komur se bo lahko zaupal. Šele skozi razumevanje široke prizme

dejavnikov, ki vplivajo na otrokovo vedenje, s katerim odraslim pošilja sporočila, bo podpora otroku v stiski lahko učinkovita.

1.1.3 Socialno delo na področju rejništva

S pojmom rejništva se označuje institucionalna oblika skrbi za otroka, ki mu matična družina v določenem obdobju ne omogoča razmer za varen razvoj in življenje, posledično odgovornost za to prevzamejo država in stroke, ki pri tem upoštevajo temeljne otrokove pravice. Namestitev otroka v rejništvo družino je samo ena od možnih oblik pomoči in začasen ukrep, kar pa se navezuje na nujno nalogo ustvarjanja projekta podpore in pomoči matični družini, da bi slednja spremenila tiste okoliščine, ki so zahtevale izločitev otroka (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019, str. 135).

Kakor sem že omenila, je odvzem otroka iz družine travmatična in težka izkušnja tako za otroka kot tudi družino. Ob namestitvi otroka v rejniško družino tako pogosto pride do konflikta med vsemi udeleženimi, predvsem zaradi nasprotnih si interesov, največkrat pa se slednja zaostrijo, kadar matična družina ali del nje meni, da je dovolj spremenila svoje ravnanje, da se lahko otrok vrne, s čimer pa se začne tako imenovani boj za otroka (Bouwkamp in Bouwkamp, 2014, str. 247). Pomembna naloga socialnih delavcev, ki delajo na področju zaščite otrok, je, da vzpodbujajo sodelovanje med rejniško družino in matično družino otroka, kadar je to mogoče in v korist otroka, saj se prav na ta način preprečuje otrokov občutek odtujenosti od matične družine in tudi obratno (Austerberry idr. 2013, str. 117).

Naloga strokovne delavke, ki dela na področju rejništva, je vzpostaviti delovni odnos sodelovanja med vsemi, ki so udeleženi v rejniškem sistemu. Delovni odnos, ki se vzpostavi, mora vsakemu posamezniku omogočiti, da prispeva svoj lasten delež k soustvarjanju sprememb in podpore otroku, kar pa pripomore k soustvarjanju sprememb, ki so nujno potrebne (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 137). Dejstvo je, da je delo na področju rejništva kompleksno in težko, še posebej, kadar je potrebno vzpostaviti sodelovanje z matično družino, ki to zavrača. Pri tem je potrebno upoštevati, da je matična družina običajno družina s številnimi izzivi, ki jih sama ne zmore premagati, in prav tu je od strokovne delavke pomembno, da družini omogoči nove dobre izide s pomočjo izvirnega delovnega projekta pomoči (prav tam).

Kakor je skozi zapis bilo že večkrat omenjeno, je delo na področju rejništva zelo težko in kompleksno in od strokovnjakov zahteva dodatno znanje, ki jih podpira pri zagotavljanju podpore in pomoči uporabnikom. Ključnega pomena je, da se skozi proces dela ne pozabi na

vse udeležene v procesu podpore in pomoči – na matično družino, rejniško družino in seveda otroka. V nadaljevanju najprej predstavljam pomen podpore otroku v rejništvu, nato je na kratko predstavljena individualna projektna skupina pa tudi sodelovanje z matično in rejniško družino.

1.1.3.1 Otrok med dvema družinama

Otroka, ki se tekom odraščanja sooči z izkušnjo rejništva, čaka težka preizkušnja žongliranja z odnosi med matično in rejniško družino (Mihalec-Adkins, Day, Cooley in Thompson, 2022, str. 561). Otrok težkih odnosov doma, kjer vztrajajo negotovost, bolečina in nemoč, pogosto ne razume in ne zna ubesediti, zato potrebuje potrpežljivega sogovornika, ki ga sliši in uči o njegovi udeleženosti v poslavljanju in dobrodošlici v »novi« družini. Potrebuje sogovornika, ki mu bo omogočil s sabo odnesti sebi pomembno stvar, mu pomagal pri vživljanju v rejniško družino in hkrati pomagal pri varovanju matične družine v sebi (Čačinovič Vogrinčič, 2008a, str. 105).

Otrok, ki se znajde v sistemu rejništva, se tako znajde med dvema družinama, kar pa napeljuje na nujnost dela z vsemi udeleženimi v sistemu – z otrokom, matično družino, rejniško družino in strokovnimi delavkami Centra za socialno delo, katerih naloga je varovanje rejniškega projekta za vsakega otroka. Tekom projekta se izoblikujejo možni želeni izidi bodisi za vrnitev otroka v matično družino, dobro sodelovanje med matično in rejniško družino, krepitev njenih virov moči bodisi pa dolgotrajno rejništvo. Najpomembnejša naloga projekta je varovati dobrobit otroka, krepiti njegovo moč in mu omogočiti varno okolje za normalen razvoj (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 135).

Svet odraslih otroke pogosto zavrača kot kompetentne sogovornike, presliši njihova mnenja, želje, občutke in brez njih sprejema pomembne odločitve za njihovo življenje. Vendar pa je glas otroka izjemno pomemben, saj skozi svojo radovednost, razmišljanje in videnje sveta odpira drugačne, zelo pomembne perspektive, ki lahko razširijo tudi doživljanje sveta s strani odraslih. Tim Loreman (2009, str. 3) piše o spoštovanju otroštva in navaja 7 pomembnih vidikov, ki bi jih odrasli morali upoštevati:

- Zagotavljanje osnovnih življenjskih potreb otrok, ki so zapisane v Deklaraciji Združenih narodov o otrokovih pravicah (1959) in Mednarodni konvenciji Združenih narodovo o otrokovih pravicah (1989).
- Ceniti otrokov čas, še posebej sedanjost.
- Ceniti otrokovo uživanje v obdobju otroštva.
- Ceniti otrokove odnose z drugimi.

- Ceniti otrokov prispevek v družini in družbi.
- Ceniti otrokovo individualnost in raznolikost.
- Ceniti in sprejemati otrokove sposobnosti in zmožnosti (Loreman, 2009, str. 3).

Tudi v sistemu rejništva je otrok pogosto spregledan kot kompetenten sogovornik, ki nujno potrebuje varen prostor za sodelovanje, ker velja prepričanje, da je majhen in ne razume. Vstop v rejniško družino pomeni vstop v neznan svet, hkrati pa tudi v zahteven proces učenja življenja z in med dvema družinama, pri čemer otrok nujno potrebuje podporo pri razvijanju občutka lastne vrednosti, zavedanju, da ima pravico do lastne resničnosti, in da jo lahko pove, da jo vidijo tudi drugi sodelujoči v procesu podpore in pomoči (Čačinovič Vogrinčič, 2008a, str. 106).

Van der Kolk (2014, str. 133) opozarja, da si otroci ne morejo izbirati svojih staršev, kakor tudi pogosto ne zmorejo razumeti, da neustrezno vedenje staršev ni odvisno od njih. Nadaljuje, da so otroci v osnovi zvesti svojim staršem, četudi z njihove strani doživljajo zlorabo, ker pogosto teror poveča potrebo po navezanosti, ki je hkrati tudi vir terorja, s čimer pa razlaga opažanja, da le redki otroci raje izberejo življenje v rejniški družini, kakor v matični (prav tam). Tako otrok potrebuje čas in prostor za raziskovanje in učenje življenja v rejniški družini, da bi mu ta postala bolj razvidna in bi v njej našel svoj prostor. Ker je ločitev od matične družine travmatična izkušnja, je nujno, da otrok dobi podporo in pomoč pri soočanju s stisko, potrebuje sogovornike, ki mu bodo omogočili pogovor o izgubi, žalovanju, zvestobi, dvomih. Otrok potrebuje sogovornike, ki so potrpežljivi, občutljivi in zavezani k delu z njim na novih, dobrih izidih (Čačinovič Vogrinčič, 2008a, str. 106).

Med matično in rejniško družino lahko prihaja do konfliktnih situacij, ki širijo prepad v vmesnem prostoru, kjer živi otrok. Da bi se prepad preprečil, otrok nujno potrebuje možnost, prostor za razmislek in prevajanje »resničnosti« od ene družine v drugo. Varovanje vmesnega prostora se varuje preko pogovorov, kjer ima otrok priložnost, da artikulira sebe, svojo lastno identiteto, svoje občutke in dojemanje sebe v odnosu z obema družinama (Čačinovič Vogrinčič, 2008a, str. 106–107). Satir (1995, str. 144) prav tako navaja primer uspešnega sodelovanja, ko sta rejnika na biološka starša gledala kot na kompetentna soustvarjalca v procesu pomoči, ki zgolj potrebujeta podporo pri osebnostni rasti. Takšno sodelovanje med obema družinama je izjemno pomembno, ker pred otroka postavlja novo dobro izkušnjo, ki pomaga pri manjšanju otrokovega občutka lastne krivde.

Zakšek (2006/2007, str. 17) dodaja še, da mora otrok v rejništvu dobiti dovoljenje, da ljubi dve skupini ljudi, dve družini – rejniško družino in matično družino. Otroku je potrebno omogočiti

priložnost in prostor, da spregovori o spominih, četudi so slabi, o čustvih. In kadar rejniška družina sprejme otrokova čustva, sprejme tudi otroka kot takega. Med rejniško in matično družino obstajajo razlike, ki pa niso nič nenavadnega, so zgolj dejstva o ljudeh, ki sestavljajo eno in druge. Naloga strokovnih delavcev je, da pomagajo otroku doseči obvladovanje obeh svetov, da lahko prehaja iz enega v drugega in v obeh najde svoj smisel (Zakšek, 2006/2007, str. 17–18). Tudi socialna delavka, ki je zaposlena v svetovalni službi v osnovni šoli, lahko postane zaupna sogovornica, ki otroku pomaga premagati stisko, ki jo doživlja ob izgubi ene družine in namestitvi v drugo.

1.1.3.2 Delo z matično družino

Čačinovič Vogrinčič (2008a, str. 107–108) matično družino opisuje kot »družino, v kateri se je otrok rodil in v njej živel«, preden je prišlo do ugotovitve, da slednja otroku ne zmore ponuditi tistega, kar bi otrok potreboval za normalen razvoj. Otroku, ki mora zaradi takšnih in drugačnih razlogov zapusti družino in zaradi tega doživi hudo obremenitev, je potrebno prihraniti dodaten stres, ki nastopi, kadar mora sam skozi konfliktna razmerja med matično in rejniško družino. Gaska in Edmonds Crewe (2007, str. 122) navajata, da se strokovne delavke, ki delajo na področju zaščite otrok, posvečajo podpori otrokom v rejništvu in njihovim rejniškim družinam, pogosto pa pozabljajo na pomembne udeležence, ki prav tako (včasih celo bolj) potrebujejo njihovo pomoč – matično družino. Pomembna naloga strokovnih delavk je tako, da nujno v ospredje zmeraj postavljati dejstvo, da je matična družina, družina, ki nujno potrebuje pomoč pri spreminjanju okoliščin, ki so napeljale na odvzem otroka.

Odvzem marsikatera družina doživi kot vdor v intimni prostor, sebe pa doživlja kot nekompetentno, iz česar pa lahko sledi, kakor pravita Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 140), da »otrokova družina rejniško družino pogosto doživlja kot tekmeca za otrokovo ljubezen in otroka zapleta v konflikte lojalnosti.« Da bi se takemu doživljanju lahko izognili, je izjemno pomembno, da strokovne delavke nujno potrebno podporo in pomoč ponudijo tudi matični družini in s slednjo spletejo delovni odnos, kjer skupaj soustvarjajo potrebne spremembe, da bi dosegli običajno željen cilj – vrnitev otroka.

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 147–148) pravita, da mora biti osrednja točka delovanja vsakega strokovnega delavca prav krepitev moči družine. Sodelovanje z matično družino je lahko zelo kompleksno in od strokovnega delavca zahteva veliko napora in potrpežljivosti predvsem, kadar se matična družina sooča z odporom do sodelovanja, kadar jo bremenijo stiske in številni problemi, ki jih sama na določeni točki ne zmore več rešiti (Čačinovič Vogrinčič,

2008a, str. 107–108). Kakor pravita Bouwkamp in Bouwkamp (2014, str. 249) »je v otrokovo korist, da pri namestitvi zunaj družine sodelujejo vse strani. To najbolj uspe, če so starši od samega začetka angažirani pri namestitvi otroka, če ostanejo zanj odgovorni ter se jim omogoči in vzdržuje stik in sodelovanje z rejniško družino (ali ustanovo), kjer otrok prebiva.«

V delovnem odnosu z matično družino se odpira prostor, kjer se skozi instrumentalno definicijo problema strokovni delavec družini pridruži tam, kjer je, z vsemi čustvi in stiskami, ki jih v določenem trenutku slednja doživlja. Skozi delovni odnos poteka vzajemno soustvarjanje in raziskovanje virov moči družine, ustvarjajo se priložnosti za nove dobre izide, dobre izkušnje. Soustvarjanje je potrebno začeti takoj, ko se pojavi priložnost. Skozi nove dobre izkušnje se družina uči sprememb na bolje in prav te spremembe so nujno potrebne, da se lahko otroku ponudi varen prostor za razvoj. Pri delu je nujno potreben čas, da matične družine rejniških družin in strokovnih delavcev ne vidijo kot tekmecev in sovražnikov, pač pa kot sodelavce na poti do dobrih želenih izidov (Čačinovič Vogrinčič, 2008a, str. 108).

Namestitev otroka v rejniško družino naj bi bila začasen ukrep, ki pa omogoči nujno potrebna čas in prostor, da se začne intenzivno delo z matično družino, kjer se soustvarjajo spremembe, da družina prepozna destruktivne vzorce vedenja in okoliščine, ki otroku niso omogočile tistega, kar je nujno potreboval, in jih začne tudi spreminjati. Kakor namreč navaja Hadžić Klasinc (2023, str. 58) »preteklosti ne moremo izbrisati, za vedno bo prisotna v življenjih teh ljudi, katerim pomagamo, in tudi v življenjih vseh nas, ki pomagamo. Lahko pa iz preteklosti vzamemo le pomembno, uporabno, potrebno za uspešno delo. Naj bo usmerjeno v prihodnost, ki si jo zaslužijo tudi matične družine otrok, ki so v rejništvu. Predvsem pa njihovi otroci.«

1.1.3.3 Delo z rejniško družino

Čačinovič Vogrinčič (2008a, str. 110) rejnice dojema kot pomembne strokovne sodelavce centrov za socialno delo, saj igrajo v procesu podpore in pomoči posebno vlogo soustvarjalcev podpore otroku, ki jim je zaradi določenih razlogom, zaupan v varstvo in vzgojo. Nadaljuje, da je za rejnice izjemno pomembno, da posedujejo znanje, ki jim nudi oporo pri omogočanju dobrih izkušenj otroku, socialni krepitvi otroka, da ga znajo in zmorejo sprejeti, mu dati pomembno izkušnjo spoštovanja, skrbi in zanimanja za njegovo dobrobit (prav tam). Otrok, ki je bil nameščen v rejniško družino, v matični družini ni dobil pogojev za varen razvoj, zato je za rejniško družino izjemno pomembno, da mu jih zna in zmore omogočiti.

Rejniška družina tako v življenju otroka igra izjemno pomembno vlogo. Austerberry in drugi (2013, str. 116–177) navajajo, da imajo rejniške družine poleg vsakodnevne skrbi za otroke,

pomembno nalogo omogočanja stikov med otrokom in njegovo matično družino, hkrati pa so zadolžene za spremljanje otrokovega vedenja po takšnih obiskih. Rejniška družina mora biti vpeta v sistem podpore otroka, saj se zgolj na ta način odpravlja občutek razdrobljenosti, ki ga čutita matična družina in otrok (prav tam).

Tomec in Hudobivnik (2012, str. 99) pravita, da so pričakovanja do rejniških družin veliko večja kot do drugih družin, hkrati pa ima rejniška družina veliko dodatnih nalog in obveznosti, ki od nje zahtevajo dodatno energijo, moč, znanje in dodatne sposobnosti. Dodatne obveznosti, ki za povrh zahtevajo še veliko truda in energije, lahko družine doživijo kot nespodbudne in pretežke, da bi zmogle svoje delo opraviti v celoti. Pri spoprijemanju s težko nalogo, ki je pred njimi, je pomembno, da rejniške družine ne ostanejo same, pač pa je del sistema podpore in pomoči, kjer je slišana in ima možnost, da izrazi svoja stališča in predloge (prav tam).

Razvidnost družine je za rejnice pomembno znanje, ki jim omogoča, da delovanje rejniške družine lažje predstavijo otrokom, za katere je slednja neznano področje. Družina je skupina, kjer vsak član prevzema določeno vlogo, ki pa je otroku, ki prihaja, neznana. Naloga rejniške družine je, da otroku to vlogo predstavi z namenom, da postane njen član, na svoj edinstven način prispeva k njeni ohranitvi in hkrati prepozna svojo drugačnost, se sreča s konflikti in soustvarja dobre izkušnje, da bo zmogel (Čačinovič Vogrinčič, 2008a, str. 111).

Skozi raziskovanje rejniške družine je otroku omogočen razmislek o drugačnostih in razlikah, ki jih je doživel v matični družini. Pomembno je, da se otroku omogočita prostor in podpora, da zna in zmore te razlike ubesediti, kar pripomore k temu, da obdrži obe resničnosti (Čačinovič Vogrinčič, 2008a, str. 111–112).

Rejniška družina otroku nudi podporo, da sebe ne vidi zgolj kot otroka v rejništvu, pač pa sebe dojema kot posebnega in edinstvenega. Otrok, ki prihaja v rejniško družino, je bil najverjetneje v matični družini deležen konfliktnih situacij, v vlogi krivca za konflikte in probleme staršev, zato mora med rejnikoma obstajati zavezništvo in zmožnost ohranjanja generacijskih razlik, da zmoreta izvajati posebno starševstvo (Čačinovič Vogrinčič, 2008a, str. 112).

Otroci, ki prihajajo v rejniške družine, iz matičnih družin pogosto prinašajo travmatične izkušnje, ki predstavljajo temelj načinom vedenja, ki so jih izoblikovali. Pogosto so ti načini vedenja nesprejemljivi, destruktivni, pri čemer se tako rejniške družine znajdejo v kompleksni situaciji, ki jo dodatno oteži še odnos z matično družino. Rejniške družine potrebujejo strokovno podporo, ki jim daje vedeti, da pri svojem delu niso same, hkrati pa predstavljajo steber, na katerega se lahko oprejo, kadar delo postane pretežko.

1.1.3.4 Individualna projektna skupina

Pomemben koncept dela, ki ga je nujno upoštevati v sistemu rejništva, je zagotovo koncept, ki vključuje tudi delo z matično družino, imenovan inkluzivno rejništvo (Kufeldt, 1990, str. 113, v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 136). Na podlagi tega koncepta se je v Sloveniji izoblikoval koncept individualne projektne skupine v rejništvu (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 137), specifičen za našo državo. Individualna projektna skupina (v nadaljevanju IPS), je koncept, kjer so v proces dela vključeni vsi udeleženi v problemu – rejniška družina, otrok, strokovna delavka na področju rejništva in matična družina. IPS je izoblikovana za vsakega otroka posebej, individualno.

ZIRD (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002) v 35. členu navaja, da je namen IPS načrtovanje in predlog za ustrezno ravnanje in strokovno obravnavo otroka, hkrati pa se na ta način spremlja otroka, ki biva v rejniški družini. Za vsakega otroka posebej je tako pripravljen individualni načrt, ki je prilagojen glede na otrokove značilnosti (stopnja razvoja, starost, otrokove potrebe), nujno pa je da se z načrtom zagotavljata celostna obravnava in spremljanje otroka.

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 141) pravita, da je IPS sistem, kjer se razvija in vzdržuje sodelovanje med matično družino, rejniško družino, strokovnimi delavci Centra za socialno delo in otrokom, odprta pa je tudi za vse pomembne druge. IPS je nujno potrebna za vse udeležene v procesu, saj omogoča sodelovanje v potrpežljivem procesu učenja, otroku pa daje priložnost izkušnje sodelovanja matične družine z rejniško, ki je ne pozna.

V IPS se vzpostavi delovni odnos, kjer socialna delavka nastopi iz perspektive moči in upošteva etiko udeleženosti, kjer se vzpostavi soustvarjalni proces med vsemi udeleženimi – socialno delavko kot spoštljivo in odgovorno zaveznico in uporabniki kot strokovnjaki na podlagi osebnih izkušenj (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 141). Tako je glavna naloga spoštljivih in odgovornih zaveznikov zagotavljanje, »da se ustvarja in varuje vmesni prostor, iz katerega rejniška družina, matična družina in otrok, lahko pogledajo na svoj delež tudi iz zornega kota stroke in drugega ter tako omogočajo procese sodelovanja« (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 146).

Skozi IPS se soustvarjajo rešitve, vzpostavijo in raziskujejo se instrumentalne definicije problema, nujno pa je, da socialna delavka zagotavlja pogoje, ki vsem udeleženim omogočajo, da so slišani. Posebno pozornost je pri tem pomembno nameniti prav otroku, ki je pogosto spregledan kot kompetenten sogovornik. Stroka mora zagotoviti, da pogovor teče skupaj z

otrokom, da skozi proces dela dobi dobro izkušnjo sodelovanja pri soustvarjanju rešitev, ki krepijo otrokovo moč (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 142).

1.2 Svetovalna služba v osnovni šoli

V nadaljevanju odpiram temo pomena svetovalne službe v osnovni šoli, kjer so del šolskega sistema tudi otroci z izkušnjo rejništva. Prav tako želim prikazati pomemben doprinos socialnega dela tako v svetovalno službo kot tudi šolo, nenazadnje pa se mi zdi pomembno izpostaviti še izjemno pomemben socialnodelovni koncept izvirni delovni projekt pomoči, ki zagotavlja edinstvenost vseh uporabnikov, ki vstopajo v proces podpore in pomoči. Preden pa predstavim šolsko svetovalno službo, je nujno najprej predstaviti otroka z izkušnjo rejništva v kontekstu šolskega okolja, ki je pomemben del njegovega vsakdana, in kako njegova izkušnja rejništva vpliva na kontekst šole.

1.2.1 Otrok z izkušnjo rejništva v šolskem okolju

Šola je pomemben del vsakdana odraščajočega otroka, za marsikaterega pa lahko pomeni tudi varovalni dejavnik, še posebej, kadar v obzir vzame pomembne dejavnike tveganja, ki močno vplivajo na otrokovo življenje in razvoj (Zaviršek, Domiter Protner in Drobnič Radobuljac, 2024, str. 94). Pri tem velja poudariti, kakor pravi Šeme (2024, str. 30), da je čisto vsak otrok, ki je oziroma je bil nameščen v sistem rejništva, v preteklosti bil deležen vsaj ene travmatične izkušnje, izkušnje odvzema staršev, doma in družine. Pomembno je, da šole takšne izkušnje prepoznavajo, ker slednje za sabo prinesejo negativne posledice, še posebej za otroka.

Otroci, ki so bili nameščeni v sistem zaščite, se pogosto srečujejo s težavami na več različnih področjih življenja. Pogoste so težave na socialno-čustvenem in vedenjskem področju, odstopanja pa se kažejo tudi na področju akademskega uspeha (Palmieri in La Salle, 2017, str. 117). Clemens idr. (2018, str. 86) navajajo, da je pri izzivih otrok na akademskem področju potrebno upoštevati dva vidika. Prvi vidik je, da je izkušnja rejništva za otroka težka, hkrati pa je lahko tudi moteča za sam učni proces. Drugi vidik, ki pa ga je potrebno upoštevati je, da pogosto otroci v sistem rejništva že vstopijo z nizko ravnijo učne uspešnosti. Kljub temu pa gre iz tega potegniti, da so izkušnje z zanemarjanjem, nasiljem v družini, pogostimi selitvami, občutkom nestabilnosti v družinskem okolju, revščino pogosto vzrok otrokove nizke učne uspešnosti (prav tam).

Tekom zapisa je bilo že omenjeno, da je umik otroka iz matične družine težka preizkušnja. Pomembno pa je izpostaviti, da otrok z odstranitvijo ne izgubi samo svoje družine, pač pa lahko izgubi tudi občutek pripadanja skupnosti, hišne ljubljenčke, svoje osebne predmete, domačnost,

nenazadnje pa lahko izgubi tudi svojo kulturo (Palmieri in La Salle, 2017, str. 118). Vsa ta izguba otroku povzroča hudo stisko, kakor pa je bilo že omenjeno, se ta stiska izraža tudi na drugih področjih otrokovega življenja:

- Socialno-čustvene področje predstavlja temelj za razvoj veščin, ki jih otrok potrebuje za dobro šolsko pripravljenost. Otroci s težkimi izkušnjami iz otroštva kažejo več neprimernega vedenja in neustreznega vzpostavlja stika z vrstniki in zaposlenimi, ker nove odnose oblikujejo na podlagi svojih zgodnjih izkušenj. Pomembno je izpostaviti tudi dejstvo, da je ena izmed posledic zgodnje travme tudi otrokova izguba sposobnosti za učinkovito uravnavanje intenzivnosti čustev in impulzov, ki jih pogosto težko prilagajajo, v posledici česar pa dosegajo tudi slabši učni uspeh. Otroci v rejništvu pogosto kažejo dve vrsti družabnosti – lahko so čustveno odtujeni, apatični, lahko pa so pretirano družabni, celo moteči in kljubovalni.
- Vedenjske težave so lahko eden izmed pomembnih dejavnikov za težave na učnem področju. Pri otrocih z izkušnjo rejništva pogosto izstopajo težave pri sledenju navodil, nizka toleranca na frustracije in nadzorovanje impulzov, pogoste pa so tudi kršitve šolskih pravil. Kot pomemben dejavnik za težave na vedenjskem področju gre zagotovo izpostaviti zgodnje prekinitve navezanosti, katerih posledica so težave pri oblikovanju in vzdrževanju odnosov z vrstniki in šolskim osebjem.
- Težave na učnem področju se pogosto pojavijo kot posledica nakopičenih socialno-čustven in vedenjskih težav, ki jo je pogosto zaznati pri otrocih z izkušnjo rejništva. Ti otroci imajo pogosto težave pri obvladovanju socialnih veščin in čustev, kar vpliva tudi na sam učni proces. Pogosto se pri otrocih z izkušnjo rejništva pojavljajo tudi razvojne zamude, ki so posledica ponavljajočih se travm, prekinjenega vzpostavljanja navezanosti ali celo pomanjkanje dostopa do osnovnih potreb (Palmieri in La Salle, 2017, str. 118–120).

Pomembna naloga vseh vzgojno-izobraževalnih ustanov je, da se ustrezno odzivajo na posledice travmatičnih izkušenj, ki jih izražajo otroci z izkušnjo rejništva, saj s tem ustvarjajo okolje, kjer se otroci počutijo varne, dobrodošle in podprte, hkrati pa se ustvari tudi učeči se prostor, kjer lahko otroci razvijajo podporne odnose z odraslimi in vrstniki, se učijo samouravnavanja čustev in vedenj, s čimer pa se ustvarjajo možnosti za učno uspešnost (Mešl, Drglin in Kuhar, 2021, str. 950). Pomembno vlogo pri tem ima tudi šolska svetovalna služba, kjer se vzpostavlja svetovalni odnos z vsemi udeleženimi v šoli (Čačinovič Vogrinčič, 2008b, str. 16), kjer pa se nujno upošteva tudi edinstvenost vsakega otroka. Nujno je namreč zavedanje,

da si otroci, ki so bili nameščeni v sistem rejništva, to izkušnjo zares delijo, dejstvo pa je, da ima na vsakega otroka ta izkušnja drugačen vpliv, posledično pa bo tudi otrok potreboval drugačno obliko pomoči, ki bo zasnovana samo zanj in skupaj z njim (Palmieri in La Salle, 2017, str. 117).

1.2.2 Pomen in načela šolske svetovalne službe

Kakor je bilo že omenjeno, so otroci z izkušnjo rejništva pogosto bolj izpostavljeni negativnih posledicam preteklih dogodkov, kakor njihovo vrstniki, ki se kažejo na vseh področjih njihovega življenja, med katere sodi tudi akademsko področje. Šolska svetovalna služba je lahko za mnoge otroke, ki so del učnega procesa, edini vir pomoči, na katerega se obrnejo, kadar se znajdejo v stiski (Knight, Gibson in Cartwright, 2018, str. 377). Otroci z izkušnjo rejništva svojo stisko pogosto izražajo na neustrezen način, zato je za socialno delavko v šolski svetovalni službi nujno, da zna prepoznati otrokove klice na pomoč.

Dejstvo je, da šole zagotavljajo pomembno izkušnjo za otroke, kakšna pa je ta izkušnja, pa je odvisno od vsakega posameznega učenca – za nekatere je izkušnja šole dobra, nekateri pa imajo negativne izkušnje. Barvno šolsko okolje lahko marsikateremu učencu predstavlja nelagodje, soočanje in vzpostavljanje stika z vrstniki in učitelji je težko, mnogo otrok pa se ne zmore in ne zna prilagoditi na šolsko okolje zaradi neustreznih razmer v domačem okolju (Openshaw, 2008, str. 1). Naloga šolske svetovalne službe mora biti, da vsem otrokom omogoči priložnosti in dostop do sredstev, da zmorejo uspeti na akademski in socialni ravni v varnem šolskem okolju (Openshaw, 2008, str. 4).

Cilj, ki mu sledi šola in posledično tudi šolska svetovalna služba, je zagotavljanje pogojev za otrokov optimalni razvoj ne glede na njegov spol, socialno in etnično ozadje, veroizpoved, telesno ter duševno konstitucijo. Pomembna naloga šolske svetovalne službe je, da se na podlagi strokovnega znanja vključuje v reševanje kompleksnih pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj, ki se tičejo vzgojno-izobraževalnega dela v šoli, pri čemer sodeluje z vsemi udeleženimi in po potrebi vključuje tudi zunanje institucije (Čačinovič Vogrinčič, 2008b, str. 5).

Šolska svetovalna služba deluje po devetih temeljnih načelih, ki strokovnim delavkam v šolski svetovalni službi predstavljajo vodila za profesionalno opravljanje svojega dela:

- Načelo strokovnosti in strokovnega izpopolnjevanja.

- Načelo strokovne avtonomnosti.
- Načelo interdisciplinarnosti, strokovnega sodelovanja in povezovanja.
- Načelo aktualnosti.
- Načelo razvojne usmerjenosti.
- Načelo fleksibilnega ravnotežja med osnovnimi vrstami dejavnosti svetovalne službe.
- Načelo celostnega pristopa.
- Načelo sodelovanja v svetovalnem odnosu.
- Načelo evalvacije lastnega dela (Čačinovič Vogrinčič, 2008b, str. 10–14).

Za strokovne delavke, ki so zaposlene v šolski svetovalni službi ne glede na njihov strokovni profil, je zgoraj naštetih devet načel izjemnega pomena, saj sledenje slednjim omogoča celostno podporo tako učencem, njihovim staršem kot tudi učiteljem, hkrati pa omogoča in strmi h kakovostnejšemu izobraževalnemu sistemu, nenazadnje pa vzpodbuja pozitivno klimo vseh v izobraževalnem procesu. Delo šolske svetovalne službe je zelo pomembno, ker, kakor dodajata Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2013, str. 16), »vsakemu učencu lahko omogoči posebej z njim in zanj so- ustvarjen izviren delovni projekt pomoči.«

V zgornjem zapisu je bilo podrobneje razloženo, da so otroci z izkušnjo rejništva podvrženi hudim travmam, ki so jim povzročene s strani matične družine, pogosto pa tudi s strani samega sistema zaščite. Pomembno pa je izpostaviti, da ima šola pri tem pomembno vlogo, ne samo, ker je njena primarna vloga zagotavljanje varnega in spodbudnega okolja, ki lahko deluje kot varovalni dejavni, pač pa tudi, ker lahko že zgodaj prepoznava posledice travmatičnih izkušenj otrok in prispeva k čim hitrejši in celostni podpori otroka in njegove družine (Mešl, Drglin in Kuhar, 2021, str. 947–948). Posebno vlogo pri prepoznavanju travmatičnih izkušenj otrok in načrtovanju pomoči v smeri zagotavljanja podpore in pomoči pa se pripisuje prav šolskim svetovalnim delavcem. Slednji naj bi področje travme poglobljeno razumeli in znali prepoznati posledice travmatičnih izkušenj otrok, na podlagi česar pa bi za vsakega posameznega učenca znali oblikovati proces podpore in pomoči (Mešl, Drglin in Kuhar, 2021, str. 963–964).

1.2.3 Socialno delo v svetovalni službi v osnovni šoli

Čeprav je primarna vloga šol izobraževanje učencev, pa se v šolskem okolju ustvarjajo različne možnosti, ki lahko prispevajo k osebni in socialni rasti otrok, ki so v sistemu rejništva. Gilligan (2009, str. 48) navaja možne dobre priložnosti, ki jih lahko nudi šola:

- Vir prijateljstva in vrstniških odnosov.
- Zatočišče pred bolečimi izkušnjami v življenju učenca.

- Pomembne vloge učenca v razredu in obšolski dejavnostih.
- Dragocene dejavnosti in izkušnje, ki so ločene od sistema zaščite.
- Podporni in mentorski pogovori otrok z učitelji in drugimi strokovnimi delavci šole.
- Pomoč pri razvoju socialnih veščin, gradnji samospoštovanja in samoučinkovitosti.
- Potrditev pomembnosti učenčevih dosežkov s strani pomembnih drugih.
- Odpira vrata v svet dela in pomaga pri iskanju učenčevih interesov in hobijev.
- Alternativni vir svetovanja in podpore pri osebnih izzivih.
- Zagotavljanje prelomnih izkušenj za učenca, ki se razvija.

Eno izmed zahtevnejših nalog v šoli pa ima zagotovo socialna delavka v šolski svetovalni službi, katere naloga je, da združuje celostno sliko otrokovega življena, z obzirom na preteklost, sedanjost in prihodnost, nenazadnje pa se osredotoča tudi na različna področja, med katere je razpet otrok (Gilligan, 2009, str. 96). Pomembno oporo pri raziskovanju celostne slike življenja posameznega otroka pa ji zagotovo nudi prav socialno delo.

Socialno delo je stroka, ki predstavlja sestavni del marsikaterega sistema. Poleg vpetosti v prevladujoč javni sektor se socialno delo vedno pogosteje pojavlja tudi v prostovoljnem in zasebnem sektorju. Tako je socialno delo kot stroka del socialnih služb, zdravstva, pravosodnih organov, policije, uprave, industrije, nenazadnje pa predstavlja pomemben del šolstva in šolskega sistema. Naloge in vloge socialnega dela se od področja do področja razlikujejo, s tem pa so povezane tudi metode, ki jih pri svojem delu uporabljajo socialni delavci. Kakor pa se razlikujejo naloge, vloge in metode glede na področje, pa se razlikujejo tudi pričakovanja s strani delodajalcev, javnosti in uporabnikov. Posebno pozornost je tako potrebno posvetiti prav tistim področjem, kjer pride do trčenja več različnih mandatov, kar za sabo potegne nujnost jasnega oblikovanja, potrjevanja, spreminjanja in preverjanja (Flaker, 2003, str. 17–18).

Socialno delo je stroka, ki nima vnaprej začrtanih navodil, kako ravnati v določeni situaciji, ker je vsaka posamezna situacija tako unikatna, da, kar bo delovalo tokrat, naslednjič mogoče ne bo. Tako je za stroko socialnega dela nujno, da se zaveda delovanja v nepredvidljivih situacijah in svoje ravnanje sproti prilagaja slednjim (Flaker, 2003, str. 18). V osnovno šolo vstopajo otroci, ki prihajajo iz takšnih in drugačnih okoliščin, s sabo pa prinašajo takšne in drugačne izkušnje, ki so jih izoblikovale. Skozi pogovor z otrokom je potrebno te okoliščine, izkušnje in otrokovo doživljanje raziskati, saj se od otroka do otroka bistveno razlikujejo. Otrok potrebuje prostor, da lahko spregovori

Tisto, kar je nujno potrebno spremeniti, kadar v delovni proces vstopi otrok, je nespoštljivo ravnanje z otrokom. Nujno je, da se otroka sprejme kot kompetentnega sogovornika, ki s svojo edinstvenostjo soustvarja delovni odnos. Spoštljivo ravnanje s sogovornikom kot strokovnjakom na podlagi osebnih izkušenj omogoča prav stroka socialnega dela, ki se udejanja preko socialnega delavca, ki se uporabniku pridruži tam, kjer je, kot spoštljiv in odgovoren zaveznik skozi delovni odnos. Kakor pravi Čačinovič Vogrinčič (2013, str. 23) se v delovnem odnosu »učimo od učenca, ko se mu pridružimo, pa tudi učenec se uči, kako se nam lahko pridruži, da bi naše videnje dodal svojemu.«

Šugman Bohinc (2014, str. 43) piše o šestih posebnih prispevkih, ki jih socialno delo in socialni delavci, ki so zaposleni v šolski svetovalni službi, prinesejo v vzgojno-izobraževalne ustanove:

- Usposobljenost za delo s sistemi različnih velikosti ter ravni kompleksnosti in vzpostavljanje stika ter soustvarjanje delovnega odnosa na spoštljiv, odgovoren način, s perspektive moči, z usmerjenostjo v želene spremembe in upoštevanjem stališča etike udeleženosti. Usposobljenost za ustvarjanje okoliščin, kjer se udeleženci projektov podpore in pomoči počutijo varne, zaupajo v kompetence strokovnjakov, projekte pa doživljajo kot smiselne za doseganje želenih sprememb.
- Usposobljenost za povezovanje oziroma koordinacijo v procesih mreženja (virov, služb, organizacij), s čimer se spodbuja in vodi reševanje, izboljševanje individualnih, družinskih, skupinskih, skupnostnih in socialnih problemov. Prav tako pa socialno delo ponuja kompetence, ki so nujno potrebe za upravljanje z izzivi in konfliktnimi interakcijami med podsistemi udeležencev v vzgoji in izobraževanju, ki hodijo z roko v roki z etično občutljivostjo in sposobnostjo kritične analize.
- Usposobljenost za razumevanje revščine, njenega razvoja, družbenih vzrokov zanjo in posledic, ter sposobnost kritične refleksije o funkciji socialne države pri zagotavljanju podpore revnejšim otrokom in mladim. Usposobljenost za prepoznavanje mehanizmov družbenega izključevanja, posebej v vzgojno-izobraževalnih sistemih in občutljivost za razlikovanje marginaliziranih družbenih skupin.
- Širok nabor znanja pri prepoznavanju neenakosti med spoloma, nasilja, njihovih posledicah in usposobljenost za izdelavo analize tveganja, načrta varnosti za posameznega učenca, skupino ranljivih mladostnikov ter sodelovanje v medinstitucionalnih timih.

- Usposobljenost za delo v skupini, kar vzpodbuja okolje za ustvarjanje spodbudnih okoliščin za krepitev moči, podporo in pomoč marginaliziranim otrokom v procesu izobraževanja, ki so potencialno tudi varovalni dejavniki, ki krepijo posameznika. Usposobljenost za organiziranje prostovoljstva in medsebojne učne pomoči, ki je v vzgojno-izobraževalnih sistemih zelo pomembna.
- Usposobljenost preko izkustveno zasnovanih vaj, ki omogočajo usvajanje praktičnih kompetenc, ki se preko študijske prakse še poglobijo, utrdijo (Šugman Bohinc, 2014, str. 43–44).

Eden izmed pomembnejših doprinosov, ki jih je socialno delo vneslo v osnovno šolo, je prav gotovo vključitev družine v proces pomoči. Pomoč, ki jo nudi šola, je namenjena otrokom. Vendar pa je pomembno zavedanje, da otroci prihajajo iz različnih okolij, obkroženi so z različnimi dejavniki, ki vplivajo na otrokovo prilagajanje okolja. Da bi lahko bila pomoč otroku učinkovita, naj si bo to pomoč zaradi čustvene stiske ali učnih težav, je potrebno pogledati tudi izven okvirjev, tja kamor otrok odhaja, ko se učni proces konča.

Pomembna naloga socialnega dela v šolski svetovalni službi je tako celovita skrb, da se projekti reševanja socialnih problemov otrok in njihovih družin odvijajo v delovnem odnosu, skozi izvirne delovne projekte pomoči na način pridobivanja izkušenj za učinkovito učenje in vključevanje v skupnost. Socialno delo v osnovni šoli igra pomembno vlogo pri zagotavljanju, da se stiske in neuspehi, ki jih povzročajo različni dejavniki in okoliščine, s katerimi se spopadajo družine (revščina, izključujoče socialno okolje, pritiski in zahteve šole, nemoč družine), rešujejo na tistem mestu, kjer so ključni viri pomoči v okolju. Ti viri moči se izoblikujejo v procesu socialnega dela, gre pa za soustvarjene spremembe nove oblike pomoči, ki se raztezajo od dela z družino do sodelovanja z učitelji (Čačinovič Vogrinčič, 2020, str. 166).

Rejniške družine se pogosto soočajo z raznimi izzivi, predvsem hudo pa postane, ko otrok družine noče sprejeti. Tako Čačinovič Vogrinčič (2020, str. 169–171) pravi, da prav delo z družino zagotavlja učinkovito podporo in pomoč družinam, ki se znajdejo v stiski in ne znajo pomagati svojim otrokom. Socialno delo z družino omogoča vključenost celostne življenjske situacije otroka, saj v delovni proces vključi otroka, družino in šolo. Med udeleženimi v procesu podpore in pomoči otroku se vzpostavi delovni odnos, kjer se dobri želeni izidi soustvarjajo skupaj z vsemi udeleženci (prav tam).

Otroci, ki so skozi sistem zaščite nameščeni v rejniške družine, se soočajo s številnimi izzivi, ki pa se odražajo prav na področju doseganja uspehov v šoli. Zaradi kompleksnosti izzivov, s katerimi se otrok sooča, pogosto prihaja do tega, da mu šolski uspeh ni prioriteta, pač pa svojo pozornost usmerja na osmišljanje sprememb, ki so se zgodile v njegovem življenju. Zavedanje, da je bil iz svoje družine odstranjen zaradi zlorabe, zanemarjanja s stani svojih bioloških staršev, negotovost, glede staršev in prihodnosti bivanjskih razmer, nenazadnje pa samo spoprijemanje z izkušnjami zlorabe in zanemarjanja s strani oseb, ki so mu bile najbližje, na otroku puščajo hude posledice na vseh ravneh življenja. Vendar pa zgoraj naštetim izzivom sledijo tudi mnogi drugi, kot so nizki socialno ekonomski status, diskriminacija, pogoste selitve in morebitne menjave šol, ki so za otroka prav tako obremenjujoči in pogosto potrebuje dodatno podporo, da se zna in zmore z njimi tudi spoprijeti. Šolski socialni delavci lahko otroku zagotovijo varno zatočišče, kamor pride z vsemi svojimi izzivi in mu ponudijo stabilno, dosledno in sprejemajoče okolje, ki omogoča, da otrok zmore napredovati (Altshuler, 1997, str. 122).

1.2.3.1 Koncept delovnega odnosa v svetovalni službi v osnovni šoli

Kadar otrok izgubi stik s svojo ustvarjalnostjo, se znajde v težavah, ker se na vsakdanje težave ne zmore in ne zna odzivati skozi prizmo ustvarjalnosti. Naloga socialne delavke je, da izgubo takšne ustvarjalnosti pri otroku prepozna in začne s procesom podpore in pomoči, da bi otroku ponovno omogočila stik z njegovimi ustvarjalnimi pristopi, pri čemer nujno izhaja iz otrokovih potreb, želja in pričakovanj, brez da bi presojala, kaj je oziroma ni ustvarjalno, saj je to naloga, ki jo izpeljeta skupaj z otrokom (Poštrak, 2007, str. 10–11).

Soustvarjalnost socialne delavke in uporabnice se udejanja skozi delovni odnos, kjer imajo udeleženke nalogo soustvarjati deleže v rešitvi. Tudi v šolskem okolju se med udeleženimi – učenci in svetovalnimi delavkami – v procesu podpore in pomoči ustvari delovni odnos. Delovni odnos udeležencem omogoči dostop do lastne ustvarjalnosti in ustvarjanje možnosti tam, kjer se je zdelo, da jih ni (Čačinovič Vogrinčič, 2008c, str. 19–20).

Otrok v šoli nujno potrebuje varovalne dejavnike, ki mu služijo kot opora v težkih trenutkih in vzpodbuda za naprej. Otroku morata biti zagotovljeni skrb in podpora, strokovno osebje pa mora do vsakega otroka imeti visoka pričakovanja in zaupati v to, da imajo moč, da zmorejo. Pomemben varovalni dejavnik, ki otroka pojmuje kot pomembnega posameznika, pa je njegova udeleženost kot strokovnjak iz lastnih izkušenj in soustvarjalec učenja v šolskem okolju (Čačinovič Vogrinčič, 2013, str. 13). Pomembno je zavedanje, da je v današnjem času velik problem prav to, da otroci niso dojeti kot kompetentni sogovorniki. Otrok je v komunikaciji z

odraslimi osebami velikokrat prezrt, neslišan, njegove besede pa ostajajo nepomembne. Kakor pa se otroku preprečuje, da postane pomemben sogovornik z odraslimi, pa se povečuje tudi njegova možnost »osiromašenega vstopa v kulturni svet« (Bregar Golobič, 2013, str. 48).

Delovni odnos je sestavljen iz več elementov in podprt z več koncepti, ki socialni delavki nudijo podporo in pomoč pri delu z uporabniki. V nadaljevanju so elementi in koncepti socialnega dela podrobneje opisani, vsakemu pa je dodan tudi kontekst socialnega dela v osnovni šoli, saj prav ti socialni delavki omogočajo celostno obravnavo in pomoč otroku, ki se znajde v stiski. Med elemente delovnega odnosa se prištevajo dogovor o sodelovanju, instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev ter osebno vodenje. Elemente delovnega odnosa dopolnjujejo štirje postmoderni koncepti, etika udeleženosti, perspektiva moči, znanje za ravnanje in ravnanje s sedanjostjo ali koncept vsenavzočnosti (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2019, str. 9).

Dogovor o sodelovanju, pomemben uvodni ritual, s katerim se začne projekt podpore in pomoči, in s katerim se delovni odnos šele vzpostavi. Skozi dogovor se pristane na delo tukaj in zdaj, dogovor o času, ki je na voljo in načinu dela. Dogovor o sodelovanju je soustvarjen z vsemi udeleženimi, v varnem prostoru, kjer ima vsak priložnost, da je slišan (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2019, str. 9). Pomemben vidik delovnega odnosa je, da socialna delavka neprestano varuje varen prostor za delo, kjer učenec dobi priložnost, da spregovori in sodeluje v procesu soustvarjanja novih dobrih izidov, ki pomenijo raziskovanje in prevzemanje odgovornosti za svoj delež (Čačinovič Vogrinčič, 2008c, str. 21). Otrok z izkušnjo rejništva zaradi negativnih izkušenj v preteklosti nujno potrebuje varen prostor, kjer lahko spregovori o svojih čustvih, doživljanjih, izkušnjah.

Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev predstavljata temelj delovnega odnosa, saj vsak uporabnik v proces podpore in pomoči vstopi s svojo definicijo problema, ki predstavlja podlago za začetek oblikovanja možnega, uresničljivega (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2019, str. 9–10). Z instrumentalno definicijo problema in soustvarjanjem rešitev učenec dobi priložnost, da sam ubesedi problem kot ga doživlja, dodatek perspektive socialne delavke pa sproži proces dela oblikovanja delovne definicije mogočega in uresničljivega. Učenec dobi priložnost aktivnega sodelovanja skozi dialog, kjer iz udeleženega v problemu postane udeleženi pri oblikovanju rešitve (Čačinovič Vogrinčič, 2008c, str. 21–22). V sistemu zaščite otrok se namreč pogosto odloča za otroke in ne z njimi, zato je toliko

pomembneje, da otroci z izkušnjo rejništva dobijo priložnost aktivnega sodelovanja v vseh sistemih, med katere sodi tudi vzgojno-izobraževalni sistem oziroma šola.

Osebno vodenje socialni delavki nalaga, da v delovnem odnosu raziskuje zgodbe uporabnikov, tako da jih vodi k postopnemu oblikovanju zaželenih izidov, hkrati pa se tekom dela osebno odziva, podeli svoje izkušnje, s katerimi se odpre drugačna perspektiva. Tekom dela se na zgodbe uporabnikov odziva empatično in spoštljivo ravna z njihovimi besedami (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2019, str. 11). Osebno odzivanje socialne delavke ustvarja varovalne dejavnike za otroka, ki je bil odstranjen iz matične družine, saj se soustvarja izkušnja skrbi za otroka in podpore skozi zagotavljanje žive udeleženosti, sporočanje o pričakovanih spremembah v dobrem in vztrajnem delu na želenih izidih in korakih zanje (Čačinovič Vogrinčič, 2008c, str. 22).

Skozi upoštevanje koncepta etike udeleženosti se strokovnjakinja odpove objektivnemu opazovanju in vstopi v aktivni projekt soustvarjanja želenih izidov skupaj z uporabnico. Vzpostavi se sodelovanje, ki omogoča nadaljevanje, kjer nobeden nima zadnje besede. Strokovnjak se odpove tudi moči, da poseduje resnico, ki mu ne pripada. Koncept etike udeleženosti je prav zaradi tega zelo pomemben v osnovnih šolah, saj učečemu otroku ponuja priložnost sodelovanja in soustvarjanja, s čimer mu daje nove dobre izkušnje, kjer je otrokova resnica tista, ki šteje (Čačinovič Vogrinčič, 2008c, str. 23). Zaradi preteklih negativnih izkušenj, ki so jih bili deležni otroci z izkušnjo rejništva, je toliko pomembneje, da socialna delavka zna vzpostaviti nove dobre izkušnje.

Delo iz perspektive moči se pomakne v raziskovanje uporabnikovih virov in moči, kar pa je osebna odločitev vsakega strokovnjaka, ki sodeluje z otrokom. Namen dela iz perspektive moči je poiskati tiste zakopane vire, za katere otrok sploh ne ve, da jih poseduje, jih mobilizirati s ciljem, da postane otrokovo življenje kakovostnejše. Pomemben doprinos k deli iz perspektive moči so prinesla tudi načela in koncepti Leksikona moči, med katere sodijo socialna krepitev, včlanjenost, moč okrevanja, celjenje in celostnost, dialog in sodelovanje ter odpoved temu, da ne verjameš (Čačinovič Vogrinčič, 2008c, str. 24–28). Delo iz perspektive moči nudi nove dobre priložnosti, saj otrok raziskuje vire z nekom, ki verjame vanj in v to, da zmore premagati izzive, s katerimi se sooča.

S konceptom ravnanje s sedanjostjo se pozornost usmeri v sedanjost, kjer se odvija dialog z otrokom, kjer se odvija soustvarjanje novih dobrih izidov. Da otrok dobi izkušnjo, da je slišan,

je nujno potrebno ohranjati in varovati prostor, kjer lahko spregovori sogovorniku, ki se na njegove besede odziva z zanimanjem, skrbjo, empatijo in sporoča, da se nanj lahko zanese, za kar pa je v matični družini pogosto bil prikrajšan. Koncept znanje za ravnanje spoštljivega in odgovornega zaveznika otroka zavezuje, da zna vzpostaviti in vzdrževati delovni odnos in kontekst socialno delovnega razgovor, kjer deli svoje strokovno znanje z otrokom na način, da mu je razumljiv in se na besede lahko odzove (Čačinovič Vogrinčič, 2008c, str. 29–30).

1.2.3.2 Izvirni delovni projekt pomoči učencu z izkušnjo rejništva

V delovnem odnosu se vzpostavi zaupen prostor sodelovanja otroka kot eksperta na podlagi osebnih izkušenj in socialne delavke v šolski svetovalni službi kot spoštljive in odgovorne zaveznice. Koncept delovnega odnosa pa je dopolnjen z izvirnim delovnim projektom pomoči, kjer se soustvarjene rešitve in želeni razpleti, oblikovani v delovnem odnosu, prevajajo v akcijo, dejanja in konkretne korake. Vsak delovni projekt je edinstven, unikaten za vsakega otroka posebej, ker se vsakič na novo in posebej oblikuje zanj in skupaj z njim (Čačinovič Vogrinčič, 2008c, str. 31).

Da se izvirni delovni projekti pomoči lahko vzpostavljajo, je potrebno poznati razumeti njihove sestavne dele. Projekti so »izvirni,« ker se vedno znova sooblikujejo skupaj z vsakim otrokom posebej in zanj. Stroka socialnega dela namreč od socialne delavke zahteva, da prepoznava in se odziva na posebnosti in drugačnosti vsakega otroka, s katerim skupaj soustvarjata nove možnosti tam, kjer jih na prvi pogled ni bilo možno ustvariti. Projekte dopolnjuje tudi beseda »delovni,« ker se tam konkretizirajo in udejanjajo dogovorjene spremembe, naloge, skozi sodelovanje in aktivnosti, ki so bile načrtovane že v delovnem odnosu. Za besedo »projekt« stoji razlaga, da gre za projekte, ki potekajo v določenem času, z namenom doseganja želenih izidov oziroma razpletov. V projektih se ubesedijo konkretne naloge, ubesedijo pa se tudi najmanjši koraki, ki so se zgodili in vodijo do želenega izida. Skozi izvirni delovni projekt pomoči se tako ubesedi tudi vloga socialnega dela in ravnanje na socialno delovni način, ki je daleč od tega, da bi bilo zgolj »spremljanje uporabnika« (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 53).

Pomemben prispevek k paradigmatskemu premiku v izvirnih delovnih projektih pomoči je prineslo 6 korakov, ki socialno delavko v šolski svetovalni službi podpirajo, ko soustvarja delovni odnos z učencem z izkušnjo rejništva. Socialna delavka se otroku *pridruži*, da se lahko vzpostavi delovni odnos, kjer se začne *odkrivanje* in soraziskovanje edinstvenosti problema in možnih rešitev. Skozi *spreminjanje* se v delovnem odnosu govori o upanju za prihodnost, soustvarjanju novih dobrih izidov. *Proslavljanje* socialno delavko nagovarja, da prepoznava in

spoštuje moči in vire otroka, njegove družine, prepoznava njegove potenciale, napredovanja in jih skupaj z otrokom proslavlja. Socialna delavka izvede *ločitev*, kadar dobi potrdilo, da otrok zmore naprej sam, ko spozna, da je otrok razvil zadostno mero kompetentnosti, da se bo zmogel spopasti z izzivi in jih uspešno rešiti. Pomemben del dela socialne delavke pa je nenazadnje tudi korak *refleksije*, kjer izkušnjo sodelovanja ubesedi in uporabi za strokovno in osebnostno rast (Magajna idr., 2008, str. 44).

Otroci z izkušnjo rejništva so bili v preteklosti deležni travmatičnih izkušenj v matični družini, namestitev v rejniško družino, v novo, nepoznano okolje pa je travmo samo še poglobila. Otroci, ki so nameščeni v sistem zaščite, pogosto čutijo nelagodje in nemoč, pridružujeta pa jima izguba občutka varnosti in slišanosti. Prav zaradi tega, je pri delu z učencem z izkušnjo rejništva toliko pomembneje, da socialna delavka v delovni odnos in v izvirnem delovnem projektu pomoči nastopa iz perspektive moči. Pri delu z učencem je izjemno pomembno skrbno varovanje njegove udeleženosti v procesu podpore in varovanje nujno potrebnega časa zanj in za soustvarjalno delo, ki sledi (Čačinovič Vogrinčič, 2013, str. 25).

V izvirnem delovnem projektu pomoči je nujno, da socialna delavka skozi celoten proces dela ostane pridružena učencu, sliši njegov glas in podpira njegovo delo. Kakor je bilo že zgoraj omenjeno, je delo iz perspektive moči pomembno, saj omogoča raziskovanje neodkritih virov in moči, ki jih poseduje učencev, njegove talente, sposobnosti. Delo socialne delavke je lahko uspešno samo takrat, ko upošteva glas otroka in dovoli, da ubesedi svoje doživljanje, svoje sanje, svoje videnje (Čačinovič Vogrinčič, 2013, str. 25–26). Pozitivne izkušnje v šolskem okolju so za otroke z izkušnjo rejništva izjemno pomembne, saj polagajo temelje za priložnosti, ki se pojavijo kasneje v otrokovem življenju in pomembno vplivajo na odločitve, ki jih bo takrat sprejel (Gilligan, 2009, str. 49).

Tako kot otroci potrebujejo prostor za odraščanje in lastno doživljanje svojega otroštva, potrebujejo tudi odrasle osebe, ki jih ščitijo in nudijo podporo, ki jo nujno potrebujejo v tem obdobju. Otroci, ki vedo, da imajo ob sebi odrasle osebe, ki jih ščitijo in za njih skrbijo, imajo prostor za raziskovanje, delanje napak in iskanje uspehov (Loreman, 2009, str. 119). Socialne delavke, ki so zaposlene v šolski svetovalni službi v osnovnih šolah, lahko postanejo te osebe, ki otrokom nudijo zaščito in varen prostor za razvoj. Nenazadnje lahko socialne delavke skozi razumevanje otrokove izkušnje rejništva, ki pogosto vpliva na njegovo vedenje, otroku omogočajo nujno potreben občutek pripadnosti, kompetentnosti in sprejemanja.

2. FORMULACIJA PROBLEMA

Otrok vstopi v sistem rejništva takrat, ko njegova matična družina ne zna in ne zmore zagotoviti ustreznega okolja, ki bi mu omogočilo varen prostor za rast in razvoj. Namen namestitve otroka v rejniško družino je zagotavljanje varnosti in podpore za odraščanje, ki je otrok v matični družini ni bil deležen (Meolic, 2019, str. 47). Rejniški starši tako prevzamejo vlogo starša in skrbijo za otroka. Otroci, ki so nameščeni v rejniške družine, v sistem prihajajo z globokimi ranami, ki so jim bile zadane s strani oseb, ki so jim najbolj zaupali. Dogodki, ki so jih bili otroci deležni v okolju matične družine, pa tudi sam odvzem otroka iz znanega okolja, so pogosto travmatizirajoči, puščajo pa posledice tako na čustvenem, fizičnem, psihološkem kot tudi akademskem področju otrokovega življenja.

Posledice, ki jih otroci občutijo ob vpletenosti v sistem zaščite, so lahko hude, kažejo pa se tudi v šolskem okolju, ki pa je pomemben del njihovega vsakdana. V šolskem okolju so obdani z vrstniki, ki ne poznajo izkušnje rejništva in zaposlenimi, ki posledic te izkušnje ne razumejo. Pogosto na neustrezen način iščejo potrditve in zaupno osebo, česar prej niso bili deležni. Ena izmed zaupnih oseb je lahko zagotovo šolska svetovalna delavka. Namen šolske svetovalne službe je zagotavljanje dodatne podpore otrokom v šolskem okolju bodisi je to na učnem področju bodisi na čustvenem. Pomemben prispevek k delu šolske svetovalne službe pa prav gotovo prinaša socialno delo, ki socialni delavki nalaga, da upošteva otrokovo edinstvenost in ga pri delu upošteva kot strokovnjaka na podlagi osebnih izkušenj ter mu omogoči izkušnjo soustvarjanja (Čačinovič Vogrinčič, 2013, str. 12). Otroci, ki so bili izpostavljeni izkušnji rejništva, pogosto kažejo potrebo po dodatni podpori na čustveni, socialni in akademski ravni. Socialno delo je eden tistih stebrov, ki strokovnim delavckam nudi oporo pri prepoznavanju in obravnavanju teh potreb in jih okrepi, da otrokom znajo nuditi podporo, ki jo potrebujejo.

V raziskavi se bom osredotočila na delo šolske svetovalne službe, kjer je zaposlena socialna delavka. Zanimalo me bo upoštevanje posledic travmatičnih izkušenj in ravnanja socialne delavke ob prepoznavanju slednjih. Raziskovala bom, katere koncepte, pristope in metode socialnega dela pri svojem delu najpogosteje uporablja in kako jo podpirajo. Zanimalo me bo, kako kompetentna se počuti socialna delavka pri svojem delu z otrokom z izkušnjo rejništva, matično in rejniško družino. Nenazadnje se bom osredotočila tudi na dodatne želje in potrebe, ki bi socialni delavki, zaposleni v šolski svetovalni službi v osnovni šoli, omogočile čim bolj učinkovito podporo in pomoč otrokom, ki so se znašli v sistemu zaščite in čutijo stisko.

.

2.1 Raziskovalna vprašanja

R1: Kako socialne delavke v šolski svetovalni službi v osnovni šoli prepoznavajo in obravnavajo pretekle travmatične izkušnje otrok z izkušnjo rejništva?

R2: Kako koncepti socialnega dela podpirajo socialne delavke v šolski svetovalni službi v osnovni šoli pri delu z otroki z izkušnjo rejništva?

R3: Katere koncepte socialnega dela uporabljajo socialne delavke v šolski svetovalni službi v osnovni šoli pri delu z otroki z izkušnjo rejništva?

R4: V kolikšni meri se socialne delavke v šolski svetovalni službi v osnovni šoli ocenjujejo usposobljene za delo z otroki z izkušnjo rejništva?

R5: Kaj bi pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva socialne delavke v šolski svetovalni službi v osnovni šoli še potrebovale, da bi bila pomoč kakovostnejša?

3. METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Empirični del diplomske naloge predstavlja kvalitativna raziskava. Tekom raziskovanja sem zbirala besedne opise in pripovedi, kar predstavlja osnovno izkustveno gradivo, ki sem ga zbrala s pomočjo spraševanja (Mesec, 1997, str. 6). Raziskava je tudi empirična, ker sem zbirala novo, neposredno izkustven gradivo s pomočjo metode spraševanja (Mesec, 1997, str. 40).

Raziskava je tudi eksplorativna ali poizvedovalna, saj sem se pred raziskovanjem seznanila z nekaterimi osnovnimi značilnostmi raziskovane teme, kasneje pa sem se pripravila za natančnejše in poglobljeno raziskovanje proučevane teme. Nenazadnje ima raziskava tak značaj tudi, ker si ne prizadevam proučiti celotne populacije, pač pa sem se omejila na manjši vzorec (Mesec, 1997, str. 37).

3.2 Merski instrument

Merski instrument v diplomskem delu so smernice za delno standardiziran intervju. Smernice vsebujejo 16 vprašanj odprtega tipa, ki so bila do neke mere že vnaprej določena. Vprašanja odprtega tipa so intervjuvancem dala prostor za izražanje lastnega mnenja in pogleda, brez da bi bili na podlagi vprašanj usmerjeni v določen odgovor. Glede na potek posameznega intervjuja so bila dodana podvprašanja, s katerimi sem dobila globlji vpogled v obravnavano problematiko.

3.3 Populacija in vzorec

Moja populacija je obsegala svetovalne delavke in delavce, ki so po izobrazbi socialne delavke in socialni delavci in so bili oziroma so še zaposleni v šolskih svetovalnih službah na osnovnih šolah, kjer se šola vsaj ena učenka oziroma učenec z izkušnjo rejništva.

Zaradi velike populacije, sem se odločila za vzorčenje. Izbrala sem neslučajnostni priložnostni vzorec. Vzorec je neslučajnostni, ker vse enote populacije niso imele enake možnosti, da bi bile izbrane. Vzorec pa je tudi priložnostni, ker mi je bil izbran vzorec kot raziskovalki najdostopnejši (Mesec, 1997, str. 80–81). Sodelujoči v raziskavi so bili izbrani glede na njihovo dostopnost in pripravljenost za sodelovanje v raziskavi. Vzorec zajema pet socialnih delavk in enega socialnega delavca. Ena od intervjuvank je zaposlena na šoli s prilagojenim programom, ena od intervjuvank je zaposlena na šoli, kjer je tudi oddelek z nižjim izobrazbenim standardom, ena od intervjuvank pa je upokojena socialna delavka, ki je bila zaposlena v šolski svetovalni službi, tekom službe pa je bila tudi rejnica. Vsi intervjuvanci so imeli na šoli vsaj enega otroka z izkušnjo rejništva.

3.4 Zbiranje podatkov

Pri iskanju socialnih delavk in delavcev sem imela nekaj težav. Intervjuvance sem iskala po spletu, najprej pa sem preverila osnovne šole v pomurski regiji. Nekatere šole na spletnih straneh niso imele objavljenega strokovnega profila svetovalne delavke oziroma delavca, nekatere šole niso imele zaposlene socialne delavke oziroma delavca v šolski svetovalni službi, nekatere socialne delavke pa niso imele izkušenj na področju dela z otroki z izkušnjo rejništva. Individualno sem klicala v vsako svetovalno službo, kjer je bilo iz spletne strani razvidno, da je v šolski svetovalni službi zaposlena socialna delavka oziroma delavec.

Podatke sem zbirala s pomočjo intervjujev, ki so bili izvedeni v obdobju med 18. 3. 2025 in 8. 4. 2025. Pet intervjujev je bilo izvedenih v živo, štirje v prostorih osnovne šole, en v knjižnici. En intervju je bil zaradi velike geografske razdalje in lažje časovne uskladitve opravljen preko aplikacije ZOOM. Vsem intervjuvancem sem na začetku zagotovila popolno varovanje osebnih podatkov in uporabe zbranega gradivo izključno za namen diplomskega dela. Intervjuvance sem prosila za dovoljenje za snemanje. Trije so na snemanje privolili. Tako sem tri intervjuje posnela s pomočjo mobilne aplikacije in intervjuje doma po posnetku zapisala. Po zapisu intervjujev sem posnetke izbrisala. Tri socialne delavke pa snemanja niso želele, v posledici česar so bili ti trije intervjuji pisani sproti med intervjujem. Vsem intervjuvancem sem predhodno poslala smernice za intervju za lažjo pripravo. Intervjuji so trajali od 45 – 60 minut.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Analizo pridobljenega gradiva sem opravila s pomočjo kvalitativne metode. Vsakemu intervjuju sem določila posebno črko – A, B, C, D, E, F. Zapisano gradivo sem razčlenila na posamezne enote, ki sem jim določila zaporedno številko in kode, ki so po mojem mnenju najbolj ustrezali posamezni enoti. Enotam sem določila kategorije, nekaterim tudi podkategorije, ki sem jih glede na ustreznost združila v devet tem. Za lažjo preglednost sem odprto kodiranje za vsak posamezni intervju prikazala v tabeli. Tabele se nahajajo med prilogami (priloge številka 2, 3, 4, 5, 6, 7). Na podlagi odprtega kodiranja sem pripravila tudi osno kodiranje, s katerim sem pomembne podatke predstavila v analizi rezultatov in jih v povezavi s teorijo uporabila v razpravi. Osno kodiranje je prikazano v prilogi številka 8.

4. REZULTATI

V nadaljevanju predstavljam rezultate, ki sem jih pridobila s pomočjo izvedene raziskave. V raziskavi je sodelovalo 5 socialnih delavk in en socialni delavec. Zaradi zagotavljanja popolne anonimnosti, so rezultati predstavljeni v ženski obliki.

4.1 Travma otrok z izkušnjo rejništva

- Razvojna kompleksna travma

Otroci z izkušnjo rejništva so lahko tudi otroci, ki prihajajo v šolo s hudimi travmami, pogosto povzročenimi s strani matične družine (»*Otroci, ki so bili nameščeni v rejniške družine, so otroci, ki prihajajo s hudimi travmami iz otroštva.*« (A1)). Otroci z izkušnjo rejništva so v matičnih družinah lahko spregledani in ne dobijo izkušnje, da so slišani (»*Imeli smo primer ene deklice, ki je prihajala iz družine, kjer ni bila slišana.*« (E1)).

- Posledice travme

Posledice travme pri otrocih z izkušnjo rejništva so očitne tako na telesnem kot tudi na psihosocialnem področju (»*Te travme so na njih zagotovo pustile hude posledice, tako na telesnem kot tudi na psihosocialnem področju, te posledice pa so tudi trajne.*« (A2)). Otroci z izkušnjo rejništva so lahko tudi zaprti vase, ena intervjuvanka pa je pri tem dodala, da so bolj občutljivi in čustveno nestabilni (»*Vsekakor je potrebno zavedanje, da je otrok v rejništvu bolj občutljiv in čustveno nestabilen*.« (B1)). Otroci iz matičnih družin prihajajo s težkimi izkušnjami, prav tako pa so lahko tudi manj prilagodljivi (»*Ja otroci so manj prilagodljivi*.« (B6)) Ena intervjuvanka je izpostavila, da pri otrocih z izkušnjo rejništva na osnovni šoli, kjer je zaposlena, ni opazila travmatičnih izkušenj (»*Za te otroke, ki so trenutno pri nas na šoli v rejništvu, ne morem reči, da imajo kakšno travmatično izkušnjo*.« (C1)).

- Medosebni odnosi

Intervjuvanci izpostavljajo težave otrok pri navezovanju stikov z zaposlenimi oziroma vrstniki (»*Težko vzpostavljajo stike, tako z vrstniki kot tudi z zaposlenimi*« (A26)). Nekateri intervjuvanci izpostavljajo, da so pri otrocih z izkušnjo rejništva zaznali iskanje potrditve v zunanjem okolju (»*Opažam, da si otroci želijo biti sprejeti in iščejo neke potrditve v zunanjem okolju, da so dobri v nečem*.« (F10)). Ena intervjuvanka je omenila, da je otrokov način vzpostavljanja stikov z drugimi odvisen predvsem od njegovih osebnostnih značilnosti (»*Otroci različno navezujejo stike s sovrstniki, odvisno od njihovih osebnostnih značilnosti*« (D11)). Opaženo je bilo, da otroci z izkušnjo rejništva s svojimi sovrstniki skušajo vzpostaviti stik na neustrezen način, z neprimernim vedenjem, kar je lahko posledica travmatičnih izkušenj, ki so

jih bili deležni v matični družini (»*Bila je prevej nesramna in dominantna, kar smo kasneje povezovali z njenimi izkušnjami v matični družini, ko je niso upoštevali*« (E9)). Pri vzpostavljanju stikov z zaposlenimi, je bilo izpostavljeno, da otroci odprto navezujejo stik z zaposlenimi (»*Zaposlene pa je normalno sprejela, ni imela težav pri odpiranju in hitro je navezala stik*« (E10)). Izpostavljeno je bilo opažanje, da otroci z izkušnjo rejništva pri zaposlenih iščejo potrditev in zavetje (»*Pri zaposlenih pa vidim, da iščejo neko potrditev in zavetje, ob težavah se takoj obrnejo na učitelje*« (F12)), ena intervjuvanka pa je dodala, da je vzpostavljanje stikov otrok z zaposlenimi odvisno tudi od učiteljevega izkazovanja zanimanja za otroka (»*Odvisno je pa bilo tudi od tega, kako so učitelji kazali zanimanje za otroka, ker s tistimi učitelji, ki so kazali zanimanje za otroka in ga sprejemali takega kakršen je, je tudi otrok dosti boljše sodeloval*« (B8)). Pri otrocih z izkušnjo rejništva je bila opažena tudi podrejenost (»*To so pogosto otroci, ki so zelo mirni, prestrašeni, ne izstopajo po nobeni zadevi, kot da imajo v glavi, da morajo biti pridni, da se jim ne bi kaj zgodilo*« (C13)), vendar pa kljub temu ne opaža, da bi imeli težave pri vzpostavljanju stikov z vrstniki (»*Nista imela težav navezovanja stika z vrstniki*« (C9)). Otroku z izkušnjo rejništva je potrebno nuditi pomoč pri vzpostavljanju socialne mreže, predvsem z vrstniki (»*Pomembno se mi zdi tudi pomoč pri vzpostavljanju socialne mreže z otrokovimi sovrstniki*« (F4)).

- Odziv na namestitev v rejniško družino

Intervjuvanci so izpostavili tudi težave, ki se zgodijo ob namestitvi otroka v rejniško družino. Otroci z izkušnjo rejništva težko sprejemajo novo okolje in družino (»*Pogosto je to za otroke nepojmljivo, težko jim je razumeti toplino rejniške družine, težko sprejmejo novo okolje*« (A3)). Intervjuvanka je omenila, da se nezaupljivost otrok z izkušnjo rejništva ne izraža zgolj v rejniški družini, pač pa postanejo nezaupljivi tudi v šolskem okolju (»*Pogosto razvijejo nezaupljiv odnos, tudi do novih družinskih članov in nove okolice, v katero pridejo*« (A18)). Pri otrocih z izkušnjo rejništva obstaja možnost, da razvijejo uporniško vedenje ob odhodu iz matične družine (»*V določenih primerih se je vedenje celo poslabšalo, kot je bilo prej v matični družini*« (A20)) in izražajo odpor, kljub zavedanju, da potrebujejo pomoč (»*Je pa tako, da nekateri na zunaj kažejo odpor, vendar pa se navznoter zavedajo, da potrebujejo pomoč*. (F13)). Rejniška družina lahko otrokom predstavlja neznano, nevarno, matična družina pa varno okolje, zato se pogosto dogaja, da otroci izražajo željo po vrnitvi v matično družino (»*Nekateri s svojim vedenjem kažejo, da si želijo v to nezdravo okolje matične družine, iz katerega so morali oditi*« (A23)). Ena intervjuvanka je izpostavila, da pri otrocih, ki so bili nameščeni rejniške družine, ki so se znale odzvati na otrokove kompleksne potrebe, ni bilo opaziti stiske (»*Otroci so*

nameščeni v dobre rejniške družine, ki precej delajo z njimi in ne opažamo, da bi ti otroci doživljali kakršnokoli stisko« (C2)).

4.2 Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke

Ena intervjuvanka je izpostavila, da je pri otrocih z izkušnjo rejništva nujno upoštevati starost, pri kateri so bili otroci nameščeni v rejniške družine (»*Tudi starost otrok ob nastanitvi v rejniško družino je pomembna, ker vsak drugače dojema*« (F15)), ker obstaja verjetnost, da starejši otroci, ki so bili nameščeni v rejniške družine, pogosto potrebujejo dodaten čas, da se lahko prilagodijo na novo okolje (»*Če recimo pridejo otroci v rejništvo kot odrasli pa seveda rabijo svoj čas, da se navadijo na vse novosti, na drugo družino*« (C3)). Ena intervjuvanka je izpostavila, da je pomembno sodelovanje z matično družino otroka in zunanjimi institucijami (»*Pomembno je tudi sodelovanje s starši in zunanjimi institucijami, da imaš pri njih podporo*« (F16)). Kadar se pri otroku z izkušnjo rejništva zaznajo posledice travmatičnih izkušenj, pa je potrebno sklicati timski sestanek, kamor so vključeni vsi otroku pomembni udeleženci (»*Zdi se mi pa tudi pomembno, da bi se v takih situacijah organiziral timski sestanek, kjer bi sodelovali vsi pomembni*« (C7)).

- Pozitivne izkušnje

Otrokom z izkušnjo rejništva je nujno potrebno dati pozitivne izkušnje, ki jih v matičnih družinah niso bili deležni (»*Sama se pri tem trudim, da ti otroci dobijo nujno potrebne pozitivne izkušnje*« (A5)), prav tako pa je pomembno izkazovati zanimanje za otroka (»*Otrokom je nujno pokazati veliko mero zanimanja zanj*« (A28)) in sodelovati z otrokom na način soustvarjanja novih sprememb na čustveni ravni, da zmore premagati izziv in travme, s katerimi se sooča (»*Z otrokom poskušam sodelovati v smislu, da skupaj soustvarjava neke nadaljnje spremembe na čustveni ravni, da se otrok čustveno opolnomoči, da poskuša premagati težave, travme, ki jih nosi v sebi*« (D3)). Otroku je potrebno s pomočjo novih dobrih izkušenj odpravljati negativne občutke (»*Poskušam odpravljati otrokov občutek osamljenosti oziroma kakšen drugi negativni občutek, ki ga pri njem začutim, z nekimi dobrimi izkušnjami*« (D10)), mu dajati pohvale za najmanjšo možno stvar (»*Definitivno pa se mi zdi pomembno dajanje pohval otroku, tudi za najmanjšo možno stvar*« (F7)) in otroka opolnomočit, da zmore izraziti stisko na drugačen način (»*Potrebno je opolnomočiti otroka, da zmore svojo stisko izražati na kakšen drug način*« (F8)). Izpostavljeno je bilo tudi, da je potrebno otroku dati občutek, ki mu je bil prikrajšan v matični družini, občutek, da je slišan (»*ker so to taki otroci, ki so bili v domačem okolju zapostavljen, nihče se ni brigal za njih in potrebujejo nekoga, da jih sliši*« (B22)).

- Razumevanje vedenja otrok z izkušnjo rejništva

Intervjuvanka je povedala, da se ji zdi pomembno razumeti otrokovo vedenje, ki je bilo oblikovano v matični družini, kjer je moral biti ves čas na preži, da je zmogel ostati v njej (»*Potrebno je razumeti otrokove vedenjske vzorce, ki so bili pridobljeni v matični družini, kjer se je moral boriti za svoj obstoj*« (A11)), prav tako pa je pomembno, da se otroku nujno znajo postaviti meje z veliko mero ljubeče skrbnosti (»*Deklici pa smo tudi postavljali jasne meje z ljubečo skrbnostjo*« (E11)).

4.3 Metode socialnega dela

- Individualni pogovor z otrokom

Vsi intervjuvanci so navajali, da pri delu z otrokom z izkušnjo rejništva najpogosteje uporabljajo metodo individualnega pogovora (»*Individualni pogovor z otrokom nekako najpogosteje*« (C21)). Ena intervjuvanka je omenila, da uporablja individualni pogovor za ustvarjanje pozitivnih izkušenj (»*Predvsem individualni pogovor se mi zdi tisto, kar lahko ponudi pozitivne izkušnje*« (A14)), hkrati pa ji je strukturiran pogovor z otrokom v pomoč pri raziskovanju njegovega doživljanja (»*Menim, da je pogovor najbolj močno orodje. Prav strukturiran pogovor z otrokom, kjer se raziskuje, kaj bi si on želel*« (A34)). Ena intervjuvanka je povedala, da se ji zdi individualni pogovor dobra priložnost, da otroka seznani z njegovim neprimernim vedenjem s pomočjo socialnih iger (»*Rada sem ji tudi ponudila kakšne socialne igre, da sva se na ta način spoznavali z neprimernim vedenjem*« (E6)), ena intervjuvanka pa je dodala, da je individualni pogovor za otroka lahko pogovor z zaupno osebo (»*Otroku lahko nudiš neko podporo skozi individualne pogovore, da lahko vidi, da ima zaupno osebo*« (F1)). Pri individualnem pogovoru je pomembno, da se upoštevajo vse otrokove lastnosti (»*Rekla bi, da je pri delu pomemben prav individualni pogovor, pri katerem upoštevaš vse otrokove lastnosti*« (B4)).

- Pogovorne skupine

Intervjuvanka je izpostavila, da na šoli pogosto organizirajo pogovorne skupine, kjer sodelujejo starši učencev šole (»*Redno pa organiziramo tudi pogovorne skupine, ne zgolj za rejnike ampak tudi za ostale starše, da so lahko med seboj pomenijo, izpostavijo težave, s katerimi se soočajo sami, njihovi otroci*« (A49)), te pogovorne skupine pa pogosto služijo kot podpora staršem, katerih otroci se soočajo s takšno in drugačno stisko (»*Kakor pa sem že omenila, organiziramo tudi skupine za starše, ki so kot neke pogovorne skupine namenjene razbremenjevanju stiske, pomoči, podpore*« (A53)). Izpostavila je tudi, da so na šoli redno organizirani mesečni sestanki,

kjer sodelujejo vsi učenci šole, namenjeni pa so pogovoru o različnih temah (»*Imamo pa tudi mesečne sestanke z učenci. Na šoli imamo 25 učencev, s katerimi so organizirani ti pogovori. Pogovori lahko potekajo na različne načine o različnih tematikah. Skupaj te teme raziskujemo in tudi predebatiramo*« (A54)). Druga intervjuvanka je povedala, da z učenci radi organizirajo pogovorne skupine, kjer se pogovarjajo in debatirajo o različnih temah, ki jih zanimajo (»*Pomembni pa so se mi zdeli tudi pogovori v večji skupini oziroma razredu na te in podobne teme*« (E7)).

- Skupinske dejavnosti

Na šoli so pogosto organizirane skupinske dejavnosti, kot so preventivne delavnice, kjer se skupaj z učenci obdelujejo različne tematike (»*Pomembne pa se mi zdijo tudi preventivne delavnice na različne tematike*« (A55)) oziroma se s pomočjo skupinskih dejavnosti rešujejo spori v razredu (»*To smo skušali nekako reševati preko različnih dejavnosti v razredu*« (E3)). Intervjuvanka je povedala, da v večjih skupinah organizira tudi socialne akcije, kot je na primer igra vlog, kjer se otroci seznanjajo z različnimi temami (»*Organiziram pa tudi kakšne socialne akcije v večjih skupinah, običajno kar v razredih*« (E3)), druga pa je dodala, da v skupinske dejavnosti vključuje tudi otroka z izkušnjo rejništva (»*Otroke pa sem tudi vključevala v kakšne skupine in potem s temi skupinami izvajala skupinske delavnice na določene teme*« (B26)).

- Timski sestanki

Intervjuvanka je omenila, da se v primeru kakršnih koli nesoglasij organizirajo timski sestanki (»*Timsko delo mora biti definitivno prisotno, da se ta o teh nesoglasjih spregovori in da se lahko tudi razčistijo*« (A56)).

4.4 Koncepti in pristopi v socialnem delu

- Psihosocialna podpora

Intervjuvanka je omenila, da se ji pri njenem delu zdi pomembno, da otrokom pomaga pri spoznanju, da niso odgovorni za dogajanje v matični družini (»*Potrebno jim je pomagati, da uvidijo, da niso oni odgovorni za vse, kar se jim je zgodilo v matični družini, zaradi česar so sedaj v novem okolju*« (A7)), pri čemer pa je dodala, da k otroku pristopa z veliko mero sočutja (»*Sama zmeraj pristopam z veliko mero sočutja*« (A8)). Intervjuvanka je omenila, da je pri delu z otroki z izkušnjo rejništva za strokovnega delavca pomembno, da ima veliko mero empatije in razumevanja, kar prispeva k temu, da otrok začne zaupati in spregovori o za njega pomembnih temah (»*zato je potrebna velika mera empatije in razumevanja, da se ti sploh*

odpre« (B3)). Intervjuvanka je povedala, da se ji pri njenem delu zdi zelo pomembno pridobiti otrokovo zaupanje (»*Definitivno pa se mi zdi izjemno potrebno pridobiti zaupanje otrok*« (A17)).

- Razumevanje otrokove perspektive

Pri delu z otroki z izkušnjo rejništva je potrebno razumevanje situacije iz otrokovega stališča (»*Poskušam dobiti vpogled v dogajanje pri otroku, kako on doživlja vse skupaj*« (D7)), prav tako pa je pomemben tudi trud strokovne osebe, da poskusi razumeti otrokovo stisko ob namestitvi v rejniško družino (»*Pomembno je, da otroka skušamo razumeti, da skušamo razumeti njegovo stisko, ki se je pojavila ob namestitvi v drugo okolje, k rejniški družini*« (A47)). Intervjuvanka je poudarila tudi, da je poleg truda za razumevanje otrokove perspektive, nujno tudi, da kot strokovna oseba otrokovemu doživljanju in pripovedi verjameš (»*Otroku moraš verjeti, poskušati razumeti iz njegove perspektive*« (F7)).

- Upoštevanje glasu otroka

Kot pomemben koncept socialnega dela, ki ga udeležene v raziskavi redno uporabljajo pri svojem delu, je bil naveden koncept upoštevanja glasu otroka (»*Najpomembnejši je glas otroka ker se mi zdi pomembno, da se otroka sliši, da se z njim dela skupaj, da se sliši njegove želje*« (E20)). Intervjuvanke so navajale, da je otroku potrebno pustiti prostor za izpoved (»*Zelo pomembno je poslušati otroka, mu dati prostor za njegov glas, da lahko pove svoje občutke in misli*« (D5)), pri tem pa je otroka nujno potrebno tudi pozorno poslušati (»*Sem pozorna poslušalka*« (D8)). Intervjuvanka je omenila, da otrok včasih potrebuje dodatno vzpodbudo, da začne zaupati in zmore spregovoriti o za njega pomembnih temah (»*To kar otrok doživlja, tega mi ne čutimo, to čuti samo on. Pomembno je, da se ga sliši in se ga čim bolj pridobi, da se odpre*« (A48)). Otroka z izkušnjo rejništva je prav tako potrebno vzpodbuditi, da je aktivno prisoten v procesu soustvarjanja rešitev (»*Vse je tako narejeno v otrokovo korist, z njegovimi značilnostmi, kar pomeni, da je otrok tudi vedno neposredno vključen v celoten proces dela*« (D35)), pri čemer je otrok aktivno vključen tudi v timske sestanke (»*Se mi pa zdi izjemno pomembno, da se v ta sodelovanja vključi tudi otroka samega. Nenazadnje je se gre za njegovo življenje in pomembno je, da se sliši njegov glas*« (A57)). Intervjuvanka je omenila, da mora delo z otrokom temeljiti na njegovih izkušnjah (»*Nekateri stvari še ne dojemajo, ne ozavestijo, pa je težje pomagati, različne so nianse otroka. Zmeraj delujem iz izkušenj otroka in njegovega glasu*« (D34)), druga pa je koncept glas otroka ocenila kot bistven koncept socialnega dela, ki

ga uporablja pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva (»*Prvi in bistveni je vsekakor glas otroka*« (B21)).

- Izvirni delovni projekt pomoči

Intervjuvanka je povedala, da se ji pri delu z otrokom z izkušnjo rejništva zdi pomembno vzpostaviti izvirni delovni projekt pomoči (»*Vsekakor je pomembno z otrokom vzpostaviti tudi izvirni delovni projekt pomoči*« (A35)).

- Pristopi in tehnike

Intervjuvanka je navedla tri pristope, ki jih redno uporablja pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva. Prvi pristop je sodelovalni pristop, ki temelji na čuječnosti (»*Uporabljam sodelovalni pristop, ki izvira iz čuječnosti brez presojanja*« (D6)), drugi pristop je sprejemajoč pristop do otroka, ki ga pojmuje kot strokovnjaka na podlagi osebnih izkušenj (»*Ti otroci nas učijo, kako moramo vzpostavljati ustrezen delovni odnos. Ne toliko iz perspektive moči, pač pa bolj iz sprejemajočega pristopa, da otroka dojemamo kot eksperta na podlagi svojih izkušenj*« (D17)), kot tretji pristop pa je navedla sistemski pristop, ki temelji na konceptu socialnega dela z družino (»*V okviru socialnega dela z družino z rejniško družino skupaj identificiramo morebitno težavo, ozavestimo situacijo in pregledamo otrokov širši družinski kontekst*« (D30)). Izpostavila je, da se zaposleni trudijo najti skupno točko z otrokom, da se mu lahko pridružijo (»*Opažam pa tudi, da se zaposleni zelo trudijo, da se otrokom pridružijo in iščejo skupno točko, da vedo kako pristopiti*« (D14)). Povedala, da je pomembno skupaj z otrokom soustvarjati različne načine, s katerimi bo lahko ublažil stisko, ki jo čuti (»*On zna kako se počuti, kaj mu ne ustreza, skupaj iščemo načine za ublažitev njegove stiske*« (D18)) in tako dobil najboljše možne okoliščine za rast in razvoj (»*Sodelovanje z otrokom in skupno iskanje načinov, ki bi mu lahko omogočali nemoteno delovanje in rast*« (D38)). Druga intervjuvanka je navedla tri tehnike, ki jih uporablja pri svojem delu. Kot prvo je navedla tehniko, ko otrok opisuje svoja čustva in doživljanja skozi zgodbo (»*Narativne prakse socialnega dela, da otrok naredi zgodbo, da svoja čustva, doživljanje opiše skozi neko zgodbo*« (F30)). Kot drugo je omenila risanje otrokove težave, s katero se otrok potem pogovarja (»*Pa tudi ta metoda, da neko težavo, narišeš, ji daš ime in to težavo potem naslavljaš, se z njo pogovarjaš, da jo daš iz sebe*« (F31)). Intervjuvanka je navedla še tehniko premagovanja otrokove težave na način, da otrok tej težavi napiše poslovilno pismo (»*Premagovanje kakšne stiske pa je lahko koristno tudi preko poslovilnega pisma, da otrok napiše poslovilno pismo tej težavi*« (F32)).

- Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa

Kot pomemben koncept socialnega dela je bil naveden tudi koncept vzpostavljanje delovnega odnosa z otrokom z izkušnjo rejništva. Intervjuvanka je povedala, da pri svojem delu koncept delovnega odnosa uporablja najpogosteje (»*Najpogosteje vzpostavljanje delovnega odnosa, ker moraš znati vzpostaviti dober odnos*« (F28)). Prav tako je pomembno z otrokom vzpostaviti sproščen odnos (»*Poskušam navezati čim bolj sproščujoč odnos z otrokom, da se mu lahko pridružim in pokukam v njegov svet*« (D1)), pri čemer gre poudariti tudi, da je delovni odnos potrebno vzpostaviti iz ustreznega osebnega odnosa (»*Vedno delujem iz osebnega odnosa, predvsem z namenom, da se otrok uspešno vključi v novo okolje in napreduje*« (D32)). Pri vzpostavljanju delovnega odnosa je pomembno tudi, da se otroka upošteva kot strokovnjaka na podlagi osebnih izkušenj in se mu kot takemu tudi pridruži (»*Pomembno je tudi pridruževanje otroku, kot ekspertu iz izkušenj*« (D37)). Intervjuvanka je povedala, da se ji kot strokovni delavki zdi pomembno, da poseduje sposobnost vzpostavljanja primernega delovnega odnosa z otrokom (»*Se mi pa zdi zelo pomembno, da znaš komunicirati, znati vzpostaviti nek dober delovni odnos*« (C15)), prav tako pa je pomembno posedovati močno empatijo, da se lahko vzpostavi primeren delovni odnos z otrokom (»*Ti moraš imeti v sebi močno empatijo, sposobnost vzpostavljanja primernega odnosa z otrokom*« (E12)).

- Etika udeleženosti

Intervjuvanka je kot pomemben koncept socialnega dela, ki ga uporablja pri delu z otroki z izkušnjo rejništva, navedla tudi koncept etike udeleženosti (»*Etika udeleženosti je tudi zelo pomembna*« (B23)).

- Delo iz perspektive moči

Kot pomemben koncept socialnega dela, ki ga socialne delavke uporabljajo pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva, je bila omenjena tudi perspektiva moči (»*Pomembno pa je tudi delo iz perspektive moči, da otrok vidi, da ima moč v sebi*« (E21)), pri tem pa je intervjuvanka dodala, da lahko delo iz perspektive moči otroku pomaga pri krepitvi njegove samozavesti (»*Perspektiva moči, da iščem otrokove dobre lastnosti in izhajam iz njegovih močnih področij, da mu na ta način, kljub ranam, skušam pomagati pri vzpostavljanju samozavesti*« (C21)).

- Osebno vodenje

Intervjuvanka je omenila, da pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva uporablja koncept osebnega vodenja (»*Rada podelim z njimi kakšno svojo izkušnjo*« (D2)).

4.5 Opremljenost šolske socialne delavke

- Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva

Pri delu z otroki z izkušnjo rejništva se socialne delavke srečujejo z različnimi izzivi, ki so v nadaljevanju navedeni. Intervjuvanke se srečujejo z nezaupljivostjo otrok z izkušnjo rejništva (»*Največji izziv je torej gotovo nezaupljivost otrok, ki so nameščeni v rejniške družine*« (A27)), težko sprejemajo novosti (»*Naenkrat se namreč znajde v novem okolju z novimi stvarmi, ki jih ne pozna in pogosto jih zaradi tega tudi težko sprejme*« (A31)), ki se kaže tudi v rejniških družinah (»*Veliki izzivi so tudi to, da otroci zelo težko zaupajo svojim rejnikom*« (A32)), kjer rejnikom s težavo spregovorijo o svojih negativnih doživljanjih (»*Tudi v rejniških družinah se zaprejo, ne pogovarjajo se z rejniki. Poleg tega pa ne spregovorijo niti o morebitnih negativnih dogodkih v rejniških družinah. Nič ne zvemo*« (A33)). Kot izziv je bil naveden tudi sam otrokov prehod iz matične v rejniško družino (»*Največji izziv je zagotovo otrokov prehod iz matične v rejniško družino*« (D16)), kjer pa je potrebno delo z otrokom usmeriti v iskanje načinov za blaženje otrokove stiske ob prehodu (»*To da poiščemo skupne načine za ublažitev te stiske otroka je en izziv, ker je vprašanje koliko je otrok pripravljen razkriti, v kolikšni meri je pripravljen sodelovati pa tudi te spremembe uvesti v svoje življenje*« (D15)). Z otrokom je potrebno znati vzpostaviti primeren odnos (»*Kot izziv bi izpostavila vzpostavljanje primernega odnosa z otrokom*« (E11)), kjer prejme sporočilo, da mu je vsa pomoč namenjena, da se bo s stisko, ki jo čuti, lažje spoprijel (»*Izziv je definitivno to, kako otroku dati vedeti, da poskušaš njemu olajšati izkušnjo rejništva, da poskuša to predelati*« (F14)), prav tako pa potrebno tudi znati otroka opremiti tako, da se bo znal spoprijeti z vsakdanjimi izziv (»*Prvi izziv je zagotovo kako otroka opremiti z načini, da se bo znal spoprijemati z vsakdanjimi težavami, da se bo dobro počutil v svojem okolju*« (B10)) sprejel druge otroke, ki bivajo v rejniški družini, kamor je sam nameščen (»*Izziv bi bil tudi, kako otroka vzpodbuditi, da bo znal sprejeti druge otroke, ki so v njegovi rejniški družini*« (B11)). Intervjuvanka je navedla, da pri delu z otroki z izkušnjo rejništva nima slabih izkušenj (»*Na osebni ravni nimam slabih izkušenj z otroki z rejniških družin*« (C12)), kot izziv pa je navedla težave pri iskanju načina za pomoč otroku, da se bo lahko sprostil in se aktivneje vključil v aktivnosti (»*Mogoče bi bil izziv kako najti način, da bi se otroci bolj sprostili in se vključili v kakšne aktivnosti bolj pogosto. Pa pogosto so tudi precej zadržani*« (C14)). Pomembno je izpostaviti tudi, da se socialne delavke srečujejo s pomanjkanjem strokovnega znanja za pomoč otroku z izkušnjo rejništva (»*Ko sem se jaz izobraževala za socialno delavko, tega ni bilo toliko, kot imate vi zdaj. Takrat sem se veliko bolj mogla sama izobraževati. Nihče ti takrat ni nudil neke pomoči, sam si se mogel znajti, najti*

literaturo« (B12)) in občutkom nemoči, kadar otrok kaže hude posledice travme (»*Travma in njene posledice so tako močne, da smo včasih vsi nemočni*« (A75)).

- Dodatna usposabljanja

Intervjuvanka je povedala, da se vsak dan samoizobražuje o specifičnih značilnosti posameznega otroka (»*Sama skušam svoje znanje nadgraditi skozi prakso in samoizobraževanje, recimo po internetu pogledam in raziskujem značilnosti otroka. Še danes se izobražujem, vsak dan*« (A61)), zaposleni na šoli pa se izobraževanj na temo rejništva ne udeležujejo (»*Sama izobraževanja iz rejništva se mi zaposleni ne udeležujemo*« (A69)), dodala pa je, da so izobraževanja bolj usmerjena na specifične značilnosti otrok (»*Izobraževanja so bolj usmerjena glede na specifične značilnosti otroka, recimo na temo čustveno in vedenjskih motenj, travme v otroštvu, ADHD, skratka bolj te specifične*« (A70)). S strani centra za socialno delo vabila na izobraževanja na temo rejništva ne prihajajo (»*Niti nisem še nikoli dobila kakšnega povabila na izobraževanje*« (C30)), vsi intervjuvanci pa so povedali, da bi se udeležili izobraževanj na temo rejništva, če bi dobili vabilo (»*Definitivno bi pa šla, se mi zdi super ideja*« (D54)). Intervjuvanka je povedala, da se udeležuje posvetov in izobraževanj, ki so organizirana s strani Centra za socialno delo (»*Jaz se udeležujem vseh posvetov in strokovnih izobraževanj, ki jih organizira center za socialno delo*« (D50)) in Policije (»*Zadnje čase tudi preko policije*« (D51)), pri tem pa je dodala, da se slednji običajno dotikajo teme nasilja (»*So pa ti posveti in izobraževanja bolj usmerjena na teme nasilja nad ženskami in otroki, kjer je tudi kontekst rejništva*« (D52)). Intervjuvanka je povedala, da so izobraževanja vezana tudi na temo čustveno-vedenjskih težav (»*Je pa res, da tematika rejništva ni neposredno pokrita, bolj se predavanja navezujejo na temo nasilja, čustveno-vedenjskih motenj*« (F19)). Intervjuvanka je povedala, da bi si želela izobraževanj na temo rejništva, ki bi jih organizirala fakulteta (»*Pa tudi fakulteta bi lahko organizirala kakšna izobraževanja ali pa posvete, kamor bi nas vključila*« (B40)).

- Samoocenjevanje lastne opremljenosti

Intervjuvanka je povedala, da je njena opremljenost za delo z otrokom z izkušnjo rejništva odvisna od vsake situacije (»*Ob različnih primerih različno*« (A58)). Nekatere intervjuvanke so povedale, da se čutijo dovolj opremljene za pomoč otroku z izkušnjo rejništva (»*Zaenkrat imam občutek, da sem bila do zdaj nekako dovolj opremljena*« (C23)), ena intervjuvanka pa je izpostavila, da kljub dozdajšnji zadostni opremljenosti obstaja verjetnost, da bo kdaj potrebovala dodatno podporo (»*Zna pa biti, da bom mogoče kdaj potrebovala več podpore pri svojem delu*« (C24)). Ena intervjuvanka je povedala, da z otrokom z izkušnjo rejništva sodeluje

na enak način, kot sodeluje z drugimi otroki (»*Z njim bi delal kakor z vsakim drugim otrokom*« (F35)), dodala pa je, da bi po potrebi vključila tudi druge strokovnjake (»*Je pa res, da nobeden ni popolno opremljen, zato pač vključimo drugega sodelavca, ki lahko pri čem pomaga*« (F40)). Kljub temu pa se nekatere intervjuvanke ne čutijo dovolj opremljene za delo z otrokom z izkušnjo rejništva (»*Nisem bila dovolj opremljena*« (B28)). Čeprav se nekatere intervjuvanke čutijo dovolj opremljene za sodelovanje z matično družino (»*Sicer pa se tudi za sodelovanje z matično družino dovolj opremljena*« (D46)), pa druge čutijo, da niso dovolj opremljene, predvsem zaradi pomanjkanja izkušenj sodelovanja z matično družino (»*Ne počutim se sploh dobro opremljena, ker še nisem sodelovala z matično družino deklice, niti je še nisem videla*« (E29)), kljub trudu, da je sodelovanje z matično družino čim bolj kakovostno, pa obstaja še prostora za izboljšavo (»*Bi rekla, da se trudim po najboljših močeh, ampak glede na redkost sodelovanja je definitivno še prostora za izboljšavo*« (A65)). Pri sodelovanju z rejniško družino se intervjuvanke čutijo dovolj opremljene (»*Rekla bi, da sem dovolj opremljena za sodelovanje z rejniško družino*« (C28)), nekatere pa so navajale, da zaenkrat ne čutijo potrebe po spremembah pri lastnem delu (»*Pa zaenkrat čisto nič, zdi se mi, da zaenkrat kar vse stvari tečejo, so pod nadzorom in nimam nekih slabih izkušenj*« (C33)).

4.6 Stigma otrok z izkušnjo rejništva

Intervjuvanka je povedala, da je na šoli opažala stigmatizacijo do otrok z izkušnjo rejništva s strani njihovih vrstnikov in učiteljev (»*Bila je stigmatizacija, ne samo pri učencih ampak tudi pri nekaterih učiteljih*« (B14)).

- <u>Brez stigmatizacije</u>

Na nekaterih šolah stigmatizacija do otrok z izkušnjo rejništva ni bila opažena (»*Stigmatizacije še načeloma nisem opazila*« (C16)), ena intervjuvanka pa je pri tem izpostavila, da na njihovi šoli s prilagojenim programom izkušnja rejništva ni izstopajoča (»*Pomembno se mi pa zdi izpostaviti, da se pri nas šolajo otroci z ovirami v duševnem razvoju. Vsak od njih ima svoje izzive, s katerimi se spopada. Tako izkušnja rejništva nekako ni tako izstopajoča*« (A38)). Intervjuvanka je povedala, da pri sovrstnikih otrok z izkušnjo rejništva ni zaznala stigmatizacije (»*Tudi s sovrstniki ni težav, nisem začutila, da bi se kdorkoli norčeval iz tega*« (E16)), prav tako pa je izpostavila, da je zunanje okolje tako odprto in sprejemajoče, da je izkušnja rejništva neizstopajoča (»*Se mi zdi, da ker smo manjši kraj, tu ljudi take stvari ne motijo in se to ne izpostavlja. Naše okolje je po mojem občutku precej odprto in sprejemajoče*« (E15)).

- <u>Odziv na opaženo stigmo</u>

Ob opaženi stigmi s strani vrstnikov ali zaposlenih, je potrebno opozoriti nadrejene (»*Če pa bi recimo to stigmatizacijo s strani vrstnikov ali zaposlenih opazila, bi pa zagotovo na to opozorila tudi nadrejeno*« (A39)), oziroma skušati zaposlenim predstaviti širši kontekst rejništva (»*Običajno opozorim na širši kontekst pojavnosti neke situacije, ki bi lahko učitelje tudi motila*« (D20)), ena intervjuvanka pa je povedala, da bi nadrejeni predlagala vključitev zaposlenih v dodatna izobraževanja na temo rejništva (»*in predlagala kakšno opolnomočenje zaposlenih, kakšno dodatno izobraževanje, da bi pridobili večji uvid v doživljanje vsega otrok z izkušnjo rejništva*« (A40)). Intervjuvanka je povedala, da se zaposleni na šoli v poletnem času udeležujejo preventivnih izobraževanj z namenom razbijanja predsodkov (»*Kot neko preventivo imajo vsi zaposleni večkrat izobraževanja poleti, ko pridejo predavatelji, ki pokrivajo različne tematike in s tem razbijajo predsodke*« (F18)), dodala pa je, da v primeru opažene stigmatizacije otrok z izkušnjo rejništva pri zaposlenih, ravnateljica z zaposlenim opravi individualni razgovor (»*Če pa se recimo stigmatizacija opazi, pa ukrepa ravnateljica, ki opravi razgovor z zaposlenimi*« (F20)). Pri opaženi stigmatizaciji otrok z izkušnjo rejništva s strani njegovih vrstnikov, je pomembno temo stigmatizacije z učenci nagovoriti (»*Pri učencih pa je bilo tako, da sem šla v razred, opravila razredno uro, kjer pa smo se mi pogovarjali, proučevali gradivo, delali smo plakate, izmenjevali mnenja. Moram povedati, da so otroci dobro sprejemali takšne razredne ure*« (B16)), z njimi opraviti direkten pogovor, z namenom ozaveščanja (»*Z vrstniki pa na podoben način. Lahko je direktni pogovor z namenom ozaveščanja in postavljanja sebe v kožo nekoga drugega*« (D22)), oziroma učence vključiti v razne preventivne delavnice (»*Tudi z otroki se izvajajo razne preventivne delavnice*« (F21)) in preventivne vsebine na temo strpnosti vključiti že v predmete (»*Imamo pa na šoli veliko preventivnih vsebin, tudi v same predmete se dodajajo vsebine na temo strpnosti*« (D23)). Intervjuvanka je povedala, da je potrebno v primeru hude stigmatizacije otroka z izkušnjo rejništva s strani vrstnikov, otroka odstraniti iz skupine ali vrstniku dati vzgojni ukrep (»*Če pa je ta stigmatizacija zelo huda, pa lahko sledi vzgojni ukrep, oziroma se otroka odstrani iz skupine*« (F22)).

4.7 Sodelovanje s centrom za socialno delo

- Vir pomoči

Sodelovanje s centrom za socialno delo je lahko pomemben vir pomoči (»*Sodelovanje z zunanjimi institucijami, torej centrom za socialno delo, je eden izmed pomembnih virov pomoči, tako meni kot svetovalni delavki kot tudi šoli kot instituciji*« (A42)), pri tem pa je potrebno redno

in stalno sodelovanje (»*Ja pomembno je redno in konstantno sodelovanje s CSD*« (F23)), ter obveščanje centra za socialno delo, če se pri otroku zaznajo posledice travmatičnih izkušenj (»*Prva pot, ki je, pa je seveda obvestiti center za socialno delo. Mi kot šola ne moremo delati radikalnih premikov, naša dolžnost pa je, da to sporočimo centru in potem oni dalje urgirajo. Sama bi svoja opažanja zapisala v poročilo in ga poslala na center za socialno delo*« (C6)). Intervjuvanka je povedala, da ji sodelovanje s centrom za socialno delo pomaga pri razreševanju dilem, ki se ji pojavijo pri delu z otroki z izkušnjo rejništva (»*Tako imam tudi sama nekoga, s kom se lahko posvetujem, dobim priložnost razreševanja svojih dilem*« (D28)).

- <u>Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD</u>

Intervjuvanka je povedala, da šola redno sodeluje s centrom za socialno delo (»*Redno sodelujemo. Center za socialno delo nas redno prosi za poročila in mnenje o otrocih, ki so nameščeni v rejniške družine*« (A43)), pri čemer center za socialno delo redno upošteva mnenje šole o otroku (»*Res je, da so včasih kakšna različna mnenja, mi kot šola nenazadnje otroka vidimo vsak dan. Ampak tudi pri teh konfliktnih situacijah center za socialno delo upošteva naše mnenje*« (A45)). Sodelovanje s centrom za socialno delo pomaga tudi pri transparentnem in doslednem izvajanju nalog (»*Pomaga mi, da delujem čim bolj transparentno, da dosledno izvajamo stvari*« (D25), ter celostnem reševanju (»*Dejstvo je, da šola ukrepa na ravni šole, CSD pa prevzema dogajanje izven šole, s sodelovanjem pa se tako otroka res celostno obravnava*« (F25)), skozi sodelovanje pa se ustvarja tudi potrditev, da je delo dobro opravljeno (»*Prav tako na nek način preko sodelovanja dobimo potrditev, da smo na dobri poti*« (D27)). Intervjuvanka je povedala, da ima kot rejnica dobro izkušnjo sodelovanja s centrom za socialno delo (»*Zdaj v zadnjem času sicer nimam neposrednih izkušenj, ampak kot rejnica pa lahko rečem, da Center dosti bolj sodeluje, vabi in nudi podporo, ki jo pač potrebuješ*« (B20)).

- <u>Potrebe šolske socialne delavke v sklopu sodelovanja s CSD</u>

Intervjuvanka je povedala, da bi si v sklopu sodelovanja s centrom za socialno delo želela več podpore s strani CSD (»*Želela bi si tudi nekaj več podpore centra za socialno delo*« (E37)). Intervjuvanka je povedala, da bi si želela rednejše sodelovanje s centrom za socialno delo (»*Prav tako bi si želela tudi rednejše sodelovanje s centrom za socialno delo*« (B42)). Intervjuvanka je povedala, da bi v sklopu sodelovanja s centrom za socialno delo bili potrebni pogostejši sestanki med centrom in šolo (»*Bi bilo potrebno več takšnih sestankov, ne samo po potrebi*« (F27)).

- <u>Negativna izkušnja sodelovanja s CSD</u>

Kljub pozitivnim izkušnjam sodelovanja s centrom za socialno delo, pa so nekatere socialne delavke poročale o negativnih izkušnjah. Center za socialno delo šole ne vabi na timske sestanke (»*Na timske sestanke nas center za socialno delo ne vabi*« (E18)) prav tako pa je opažena tudi slaba odzivnost s strani centra (»*Tudi slabo odzivanje je bilo s strani Centra*« (B18)). Intervjuvanka je navedla, da je bila za čas njene zaposlitve podpora s strani centra za socialno delo minimalna (»*Takrat, ko sem bila jaz zaposlena, ni bilo nekaj dosti podpore, je bila, ampak bi bilo lahko definitivno bolj odzivno*« (B17)).

4.8 Delo šolske socialne delavke

Intervjuvanka je povedala, da je pri delu z otrokom z izkušnjo rejništva, potrebno tudi delo z njegovo matično in rejniško družino (»*pa tudi delo z otrokovimi skrbniki, tako rejniško kot matično družino*« (F5)).

- Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino

Ob namestitvi otroka v rejniško družino, se obseg sodelovanja med matično družino in socialno delavko v šolski svetovalni službi zmanjša (»*Sicer sodelujemo tudi z matičnimi družinami, ampak ko je otrok nameščen v rejniško družino, ne več v tolikšni meri, ker so takrat zakoniti zastopniki rejniki in stvari urejamo z njimi*« (A62)). Pogosto se matična družina ob namestitvi otroka v rejniško družino sama umakne (»*Nekateri biološki starši se tudi sami umaknejo pa tudi z rejniki takrat že težje sodelujejo, čeprav se rejniki trudijo*« (A63)) in ne kaže interesa za sodelovanje s šolo (»*kolikor je interes z njihove strani, kar pa po mojih izkušnjah ni najbolj. Običajno se starši ne preveč zanimajo za svoje odvzete otroke*« (D44)). Redka sodelovanja z matično družino potekajo preko timskih sestankov na centru za socialno delo (»*Na ravni šole bi bilo to sodelovanje bolj preko timskih sestankov na CSD*« (F37)) ali preko individualne projektne skupine (»*Enkrat sem srečala eno družino na IPS, pa so se mi zdeli prijetni, ampak nekako ni bilo nekega konkretnega sodelovanja*« (C26)). Če je v oskrbi matične družine še kakšen otrok, ki obiskuje šolo, so sodelovanja med matično družino in socialno delavko v šolski svetovalni službi pogostejša (»*Včasih imajo matične družine več otrok, in če je kakšen še doma, je sodelovanje tudi pogostejše*« (A64)). Intervjuvanka je povedala, da sodelovanje z matično družino ni problematično (»*sodelovanja z matično družino nimam nobenih problemov s komunikacijo*« (D43)), izpostavila pa je, da je potrebno pri delu z matično družino izkazovati željo po sodelovanju (»*Se mi pa zdi pomembno za sodelovanje, da se kot strokovni delavec z matično družino pogovarjaš z lahkotnostjo in z željo po pogovoru, ker je lahko to večja priložnost za sodelovanje*« (D47)), pri tem pa je potrebno matično družino obravnavati kakor katero koli drugo (»*Ne moreš na družino otroka gledati drugače*« (F39)). Intervjuvanka je

povedala, da je z matično družino imela pozitivno izkušnjo sodelovanja (»*Pač znašla sem se, nekako je šlo, mogoče sem imela tudi srečo, da se je matična družina odzivala na moja vabila na pogovore in so prišli*« (B32)), pri čemer se je trudila vzpodbujati matično družino, da bi sprejela rejniško družino otroka (»*Trudila sem se jih usmerjati, da so sprejeli rejniško družino, da so razumeli, da gre za dobrobit otroka*« (B33)).

- Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino

Intervjuvanka je povedala, da je potrebno redno sodelovanje z rejniško družino (»*Tudi z rejniško družino je potrebno sodelovanje*« (F42)). Redna sodelovanja kažejo na pozitivne (»*Stalno smo na vezi, rejniki nam redno zaupajo in mi njim. Trudimo se in poskušamo opolnomočiti rejnike, saj so oni tisti, ki živijo z otrokom*« (A68)). Rejniške družine lahko socialne delavke redno obveščajo o dogovorih na centru (»*Rejnica nam pa redno poroča kaj so se na sestankih zmenili*« (E19)), prav tako pa rejniške družine obveščajo matične družine o otrokovih šolskih zadevah (»*Imam pa izkušnje in informacije, da se koliko toliko v sodelovanje vključijo z rejniško družino. Običajno rejniška družina sodeluje s šolo, ta pa potem obvešča matično*« (D45)). Ena intervjuvanka je povedala, da je v času zaposlitve redno opravljala obiske na domu rejniške družine (»*Pogosto sem tudi opravila kakšen obisk na domu družine*« (B35)).

- Sodelovanje med šolo, CSD, rejniško in matično družino

Socialne delavke, ki so bile vključene v raziskavo, o morebitnih konfliktnih situacijah med šolo, CSD, rejniško in matično družino niso poročale (»*V praksi do tega sicer zaenkrat še ni prišlo*« (D40)), za uspešno reševanje morebitnih konfliktnih situacij pa je potrebna dobra komunikacija (»*Brez komunikacije nikakor ne gre, tako da pogovor*« (C22)), vključenost vseh udeleženih (»*Pomembno se mi zdi, da so vključeni čisto vsi udeleženi*« (E24)), pri čemer je pomembno slišati instrumentalno definicijo vseh udeleženih (»*Pomembno je, da se sliši vse, da se sliši instrumentalna definicija vsakega vključenega*« (E25)). Ob nesoglasjih je pomembno iskanje rešitve vseh udeleženih skozi instrumentalno definicijo problema (»*Če pa bi bila kakšna konfliktna situacija pa mislim, da bi bilo potrebno iskati skupne rešitve vseh udeleženih v problemu, skozi instrumentalno definicija problema vseh vključenih*« (D41)), v pomoč je lahko tudi mediacija (»*Kakšna mediacija se mi zdi fajn*« (F33)) ali supervizija (»*Mogoče pa tudi kakšna supervizija*« (F34)).

- Želeni izidi šolske svetovalne delavke pri delu z otrokom v rejništvu

Intervjuvanka je povedala, da je njeno vodilo pri delu z otroki z izkušnjo rejništva, da otroku pomaga sprejeti svoje novo življenje (»*Nam je vodilo, da otroci znajo sprejeti svoje novo življenje, življenje v rejniški družini*« (D19)).

- Ustvarjanje novih virov pomoči otroku

Intervjuvanka je povedala, da išče nove načine, kako bi se otroku lahko približala (»*Najti način kako se boljše približati otrokom. Da bi se še bolj odprli, ker čutim zavore, ki jih imajo*« (A74)), povedala pa je tudi, da išče nove vire in poti, da bi otroku pomagala v maksimalni meri (»*Ampak sama vedno znova iščem poti in vire moči, da lahko otroku v tisti maksimalni meri pomagam*« (A76)). Pomembni so tudi zunanji viri pomoči, ki jih je potrebno aktivirati (»*V veliko pomoč je tudi aktivacija zunanjih virov pomoči, torej otrokove socialna mreže*« (A36)), še posebej ob opaženih posledicah travme (»*Če bi opazil kakšne posledice, bi zagotovo predlagal še kakšno zunanjo pomoč, da bi dobil podporo še zunaj šolskega okolja*« (F3)).

4.9 Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva

- Potrebe v sistemu podpore

Večina intervjuvank je podala različne predloge o spremembah in potrebe, za katere menijo, da bi jih bilo potrebno uvesti v sistem podpore, med katere sodi potreba po večji občutljivosti strokovnih delavcev do položaja otrok z izkušnjo rejništva (»*Povečanje občutljivosti do položaja otrok v sistemu rejništva*« (D55)), dodatna izobraževanja strokovnih delavcev, ki bi bila na temo rejništva (»*Želela bi si, da bi bila organizirana izobraževanja na temo rejništva, ki jih takrat ni bilo*« (B41)), ena intervjuvanka pa je povedala, da bi bilo potrebno organizirati tudi več izobraževanj za rejnike (»*Malo več izobraževanj rejnikov bi bilo potrebno*« (C36)) in pogosteje izvajati obiske na domu rejniške družine (»*Pa mogoče bi bil potreben tudi malo bolj poostren nadzor, da bi bili obiski na domu rejniške družine pogostejši*« (C37)). Za strokovne delavce bi bila potrebna tudi zadostna mera fleksibilnosti, s katero bi prepoznavali stiske otroka z izkušnjo rejništva (»*Nujna je zadostna mera fleksibilnosti, da vidiš otroka, prepoznaš njegove stiske in mu v takih primerih daš nujno potreben prostor*« (D62)) otrok v sistemu podpore pa nujno potrebuje tudi ljubezen (»*in navsezadnje otroku nuditi nujno potrebno ljubezen*« (D67)), razumevanje (»*Pomembno se mi zdi tudi, da je razumljen*« (E41)), izkušnjo, da je slišan (»*Definitivno, da se sliši otrokov glas*« (E40)), nenazadnje pa potrebuje tudi zanj ustrezno podporo (»*Potrebno pa je tudi, da iz sistema podpore dobi tisto pomoč, ki jo potrebuje*« (E42)). Za raziskovanje otrokovih čustev in travmatičnih izkušenj bi bile potrebno rednejše sodelovanje z otrokom (»*Da ima redne obravnave, kjer lahko raziskuje svoja čustva in s tem razrešuje*

travme« (F48)) in rednejša aktivacija zunanjih virov pomoči (»*Potrebna se mi zdi tudi rednejša aktivacija zunanjih virov pomoči*« (F50)). Intervjuvanka je povedala, da se ji spremembe v sistemu podpore otrokom z izkušnjo rejništva ne zdijo potrebne, ker so po njenih izkušnjah otroci dovolj vključeni v proces odločanja in načrtovanja (»*Pa ne vem, če bi kaj dodala, ker se mi je zdelo, da so bili otroci redno vključeni, njihovo mnenje se je upoštevalo*« (B46)).

- Šolski sistem

Šolsko okolje mora biti odprta in učeča se skupnost (»*Tudi šolsko okolje bi moralo biti oblikovano kot neka skupnost, učeče se okolje, kjer so odnosi odprti, kamor lahko vsak vstopi in ni nekih zadržkov*« (A79)), kjer se morajo postavljati meje, otrokom privzgajati vrednote (»*Morajo pa seveda biti tudi meje. Potrebno je vzpostaviti vrednote spoštljivosti, odgovornosti. Če bi se otrokom tudi to privzgojilo, bi lahko bilo drugače. Privzgajane vrednot, tudi tradicionalnih, odnos do starejših, nemočnih, da dobijo ta čut. To bi lahko bilo varno in spodbudno učno okolje*« (A80)) kjer je otrok z izkušnjo rejništva sprejet tak, kakršen je (»*Oblikovala bi ga tako, da bi omogočal najboljšo možno integracijo otrok v šolski sistem, ne glede na njegove značilnosti*« (E38)), in kjer se predsodkov o rejništvu zaveda in presega (»*Brez predsodkov, obsojanja, omalovaževanja, da se ga ne dojema kot manj vrednega. Dejstvo je, da imajo ti otroci neko nalepko, čeprav jim tega ne želimo prikazati, in oni se te nalepke zavedajo*« (A82)) in kjer je otrok s strani zaposlenih na šoli deležen zadostne mere razumevanja in sočutja (»*Dovolj razumevanja, sočutja, da bi tudi učitelji bili razumevajoči. Mislim, da, če otrok občuti bližino, podporo s strani sogovornika, mu je vseeno lažje*« (A83)). Intervjuvanka je povedala, da je potrebno otroke z izkušnjo rejništva spodbujati, da se vključijo v različne šolske aktivnosti (»*Pomembno se mi zdi tudi spodbujanje vključevanja otrok v različne šolske aktivnosti, da najdejo svoje mesto pod Soncem in se prilagodijo*« (D57)). Otroci z izkušnjo rejništva potrebujejo prilagojeno podporo, ki se odziva na njihove potrebe (»*Pomembno pa je tudi prilagajanje podpore, glede na potrebe otroka*« (D58)), večjo čustveno podporo s strani šolske svetovalne službe (»*bi bila potrebna povečana čustvena podpora šolske svetovalne službe*« (D59)) in razrednika (»*pa tudi otrokovega razrednika*« (D60)), možnost prilagajanja učnega pristopa glede na čustvene izzive otroka z izkušnjo rejništva (»*Mogoče bi bil primeren tudi prilagojeni učni pristop, če je to potrebno glede na čustvene izzive*« (D61)) in redno vključevanje otroka z izkušnjo rejništva v skupinske dejavnosti, s pomočjo katerih bi lahko lažje predelal travmo (»*Tudi organizacija skupinskih dejavnosti na šoli, kjer je cilj vključevati te učence, da sami dajo svoj prispevek in lažje predelajo svoje travme*« (D63)). Intervjuvanka je izpostavila, da otrok z izkušnjo rejništva potrebuje zaupno, varno in sprejemajoče okolje,

kjer lahko napreduje (»*Zaupno, varno in sprejemajoče okolje, kjer bi imel pogoje za ustvarjanje napredka*« (D65)), nenazadnje pa v šolskem okolju potrebuje tudi strukturo (»*Potrebno pa bi bilo ustvariti tudi strukturo*« (D66)). Intervjuvanka je predlagala, da bi učenci v urniku imeli šolsko uro, kjer bi skozi različne aktivnosti spregovorili o svojih izkušnjah (»*Želela bi si tudi, da bi imeli v urniku učenci na voljo eno uro, kjer bi se lahko preko različnih aktivnostih govorilo o njihovih izkušnjah*« (E39)), prav tako bi bilo potrebno otroke z izkušnjo rejništva opremiti s kompetencami in veščinami, ki bi jim bile v pomoč pri spoprijemanju z vsakodnevnimi izzivi (»*Otroke bi bilo bolj ustrezno v šoli opremljati s kompetencami in veščinami, ki jim bodo pomagale v življenju, da se bodo lažje spoprijemali z izzivi*« (B44)), učitelje pa s spretnostmi, ki bi jim omogočile, da bi se znali odzivati na raznolikost otrok (»*Ustrezno pa se mi zdi tudi, da bi se učitelje bolj opremilo, da bi se znali odzivati na otroke, ki so si med sabo zelo različni*« (B45)). Intervjuvanka je povedala, da je pomembno, da se otrok z izkušnjo rejništva v šolskem okolju ne izpostavlja (»*Definitivno, da se jih enači z drugimi, da se jih ne izpostavlja toliko*« (F46)) in da se jim zagotavljajo enake možnosti (»*Pa tudi to, da imajo čim bolj enake možnosti kot drugi*« (F47)). Intervjuvanka je povedala, da je pristojnost šole omejena na reševanje šolskih zadev in ne nudenje psihološke pomoči (»*Dejstvo pa je, da na šoli nismo psihologi, da bi bili takšni pogovori pogosti, mi smo pristojni za reševanje šolskih zadev*« (F2)), druga intervjuvanka pa je povedala, da se ji zdi trenutni šolski sistem dobro naravnan (»*Meni se zdi, da je šolski sistem kar dobro naravnan*« (C34)). V šolskem sistemu je potrebno slediti glasu otroka (»*Treba je predvsem slediti glasu otrok, se osredotočiti tudi na njihove pobude, poslušati njihove izkušnje*« (A77)) in otrokom omogočiti izkušnjo soodločanja pri oblikovanju šolskega sistema (»*Da je lahko to šolsko okolje tudi varno, spodbudno, je potrebno omogočiti, da imajo tudi otroci možnost nekega soodločanja, da lahko ubesedijo, kaj oni želijo, kaj sami predlagajo*« (A78)).

5. RAZPRAVA

V empiričnem delu diplomskega dela sem izhajala iz petih raziskovalnih vprašanj, na podlagi katerih sem sestavila vprašalnik. V nadaljevanju s pomočjo rezultatov in teorije predstavljam bistvene točke diplomskega dela in hkrati skozi zapis odgovarjam na zastavljena raziskovalna vprašanja.

Iz rezultatov, ki sem jih pridobila s pomočjo intervjujev, izhaja, da otroci z izkušnjo rejništva v šolsko okolje prihajajo s hudimi travmami, ki so pogosto povzročene s strani matične družine. To potrjuje tudi Šeme (2024, str. 33–34), ki pravi, da so otroci že pred vstopom v rejniško družino deležni ponavljajočih se kompleksnih in obremenjujočih izkušenj, ki tvorijo tako imenovano razvojno kompleksno travmo. Posledice razvojne kompleksne travme se kažejo na različnih področjih otrokovega življenja, na socialno-čustvenem in akademskem, kažejo pa se tudi vedenjske težave (Palmieri in La Salle, 2017, str. 118–120). Iz rezultatov izhaja, da intervjuvanke pri otrocih z izkušnjo rejništva opažajo predvsem težave na področju vzpostavljanja medosebnih odnosov tako z učitelji kot tudi z učenci. Tudi Palmieri in La Salle (2017, str. 118) pravita, da otroci, ki so bili tekom odraščanja izpostavljeni težkim preizkušnjam, kažejo več neprimernega vedenja, hkrati pa na neustrezen način vzpostavljajo stike tako z vrstniki kakor tudi z zaposlenimi. Vendar pa se kaže dvojnost teh rezultatov. Nekatere intervjuvanke so namreč navajale, da so otroci z izkušnjo rejništva precej zaprti vase in težko s komerkoli vzpostavljajo stike, druge intervjuvanke pa so navajale, da otroci z izkušnjo rejništva stike z vrstniki vzpostavljajo na neprimeren način, skozi neprimerno vedenje, nekateri otroci z izkušnjo rejništva pa pri zaposlenih iščejo tako imenovano zavetje. To potrjujeta tudi Palmieri in La Salle (2017, str. 118), ki pravita, da se lahko pri otrocih z izkušnjo rejništva kažeta dve vrsti družabnosti, lahko so čustveno odtujeni in apatični, lahko pa so pretirano družabni, celo moteči in kljubovalni. Dodajata (prav tam), da je posledica tega pogosto prav vedenje, ki so se ga naučili v matični družini. Iz rezultatov, ki sem jih pridobila, izhaja, da otroci z izkušnjo rejništva pogosto kažejo odpor do rejniške družine, ki se lahko odraža kot nezaupanje otrok ali pa neprimerno vedenje, ta odpor pa se lahko aplicira tudi v šolsko okolje. V enem od intervjujev je bilo omenjeno, da se opaža poslabšanje otrokovega vedenja po namestitvi v rejniško družino. Bovenscehn in drugi (2016, str. 324) namreč opozarjajo, da otroci z izkušnjo rejništva že v zgodnjem obdobju odraščanja občutijo zanemarjanje in zlorabo, na podlagi česar pa razvijejo ne varne oblike navezanosti, ki pogosto ovirajo vzpostavljanje novih odnosov z rejniki, ki so s strani otrok prav zaradi tega pogosto deležni zavračanja in odpora. Iz rezultatov tudi izhaja, da so nekatere intervjuvanke opozorile

na starost otrok, ko so nameščeni v rejniške družine, kjer so izpostavile, da se lahko pogosto zgodi, da starejši otroci potrebujejo več časa, da sprejmejo novosti. Bovenscen in drugi (2016, str. 324) dodajajo, da je pri otrocih, ki so bili v rejniško družino nameščeni kasneje, razvoj varne navezanosti na rejnike otežen, ker so otroci, odraščajoči v težkem in nestabilnem okolju matične družine, že razvili navezanost na biološkega starša. Tako lahko umik otroka iz tega okolja zanj pomeni izgubo pomembne osebe, kar pa lahko vodi do umikanja, odpora do rejniške družine in druge vedenjske težave (prav tam). Pomembna naloga socialnih delavk, ki so zaposlene v šolski svetovalni službi, je gotovo prepoznavanje posledic travmatičnih izkušenj in skrbno ravnanje z njimi. Iz rezultatov sem ugotovila, da nekatere socialne delavke ob opaženih posledicah travmatičnih izkušenj nanje opozorijo pristojni center za socialno delo. Rezultati raziskave kažejo, da se socialne delavke, zaposlene v šolski svetovalni službi, pri delu z otroki z izkušnjo rejništva, najpogosteje poslužujejo individualnega pristopa do otroka in vključevanja otroka v skupinske dejavnosti, kar Mikuš Kos in Slodnjak (2000, str. 52) označujeta kot del osnovnih načel, pri delu z otrokom, ki je bil tekom odraščanja izpostavljen travmatičnim dogodkom. Večina socialnih delavk, ki je sodelovala v raziskavi, je povedala, da se pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva trudi skupaj z otrokom soustvarjati nove pozitivne izide, ki so izjemnega pomena za odraščajočega otroka, ker, kakor navaja Gilligan (2009, str. 49), te pozitivne izkušnje polagajo temelje za odločitve, ki jih bo kasneje v življenju sprejel otrok. Sama sem mnenja, da je socialna delavka, ki je zaposlena v šolski svetovalni službi v osnovni šoli, izjemno pomembna, saj šola predstavlja pomemben del vsakdana otrok. Menim tudi, da obstaja večja verjetnost, da se bo otrok o izzivih, s katerimi se sooča, lažje zaupal socialni delavki v šolski svetovalni službi kakor socialni delavki na centru za socialno delo, ker je večino časa v stiku prav z njo. Zato se mi zdi pomembno izpostaviti tudi, da je izjemno pomembno, da se (pa ne samo šolske svetovalne delavke pač pa tudi drugi zaposleni na šoli) zavedajo travmatičnih izkušenj, ki so jih tekom odraščanja deležni otroci, in posledic, ki jih je moč opaziti pri otrocih, in se nanje znajo tudi ustrezno odzivati.

Iz rezultatov izhaja, da socialne delavke, ki so zaposlene v šolski svetovalni službi v osnovni šoli, uporabljajo širok nabor konceptov socialnega dela. Prvi koncept, ki ga je bilo moč zaznati, je koncept vzpostavljanja delovnega odnosa, ki so ga intervjuvanke ocenile kot pomembnega, ker, kakor izhaja iz rezultatov, je lahko prav začetno vzpostavljen delovni odnos odločilen za nadaljnje delo. Med socialno delavko, zaposleno v šolski svetovalni službi, in otrokom se v procesu podpore in pomoči ustvari delovni odnos, ki udeležencema omogoči, da dostopata do lastne ustvarjalnosti in tako ustvarjata možnosti, ki so se na začetku zdele nedosegljive

(Čačinovič Vogrinčič, 2008c, str. 19–20). Večina intervjuvanih socialnih delavk je kot najpomembnejši koncept socialnega dela, ki ga uporablja pri svojem delu, omenila upoštevanje otrokovega glasu. Čačinovič Vogrinčič (2013, str. 13) navaja, da je eden izmed pomembnih varovalnih dejavnikov za otroka prav izkušnja, da je obravnavan kot pomemben posameznik, da je v delovnem odnosu sprejet kot strokovnjak na podlagi lastnih izkušenj in soustvarjalec učenja v šolskem okolju. Iz rezultatov tako izhaja, da je pomembno v ospredje postaviti otroka in njegovo doživljanje, ker, kakor je navedla intervjuvanka, ji prav to, da v ospredje postavi otroka, pomaga, da se ji otrok tekom sodelovanja začne počasi odpirati in ji zaupati. Polovica intervjuvank je dodala, da se jim zdi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva nujno izhajati iz otrokove perspektive, ena intervjuvanka pa je pri tem dodala, da je otrokovim besedam nujno potrebno tudi verjeti. Menim namreč, da bo otrok le s težavo drugič prišel po pomoč, če mu ta že prvič ne bo ponujena. Rezultati kažejo, da so nekateri koncepti socialnega dela med intervjuji bili redkeje omenjeni. Med njih prištevam koncept osebnega vodenja. Osebno odzivanje socialne delavke lahko deluje kot varovalni dejavnik za otroka z izkušnjo rejništva, ker se s tem soustvarja izkušnja skrbi za otroka (Čačinovič Vogrinčič, 2008c, str. 22). Sama menim, da je koncept osebnega vodenja zelo pomemben, ker lahko otroku na ta način sporočamo, da v izzivu, s katerim se sooča, ni sam, prav tako pa se lahko ustvari izkušnja, da je premagovanje tega izziva možno. Naslednji koncept socialnega dela, ki je bil med intervjuji samo enkrat omenjen, je etika udeleženosti. Slednjo sama povezujem kar s konceptom glasu otroka, ker socialna delavka prisluhne otrokovim besedam, pri tem pa se odpove moči in resnici, ki ji ne pripada (Čačinovič Vogrinčič, 2003, str. 23). Delo iz perspektive moči je bil eden tistih konceptov, ki ga je omenila večina intervjuvank, pomeni pa raziskovanje otrokovih virov moči, za katere sam ne ve, da jih poseduje (Čačinovič Vogrinčič, 2008c, str. 24–25). Čeprav iz rezultatov sicer izhaja, da so posamezni koncepti socialnega dela redkeje omenjeni, to seveda ne pomeni, da jih socialne delavke pri svojem delu tudi redko uporabljajo. Socialne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, so namreč povedale, da pri svojem delu izhajajo iz delovnega odnosa soustvarjanja, kjer pa so že zajeti vsi koncepti socialnega dela. Nekatere socialne delavke, ki sem jih intervjuvala, so študijske klopi zapustile že mnoga leta nazaj in poimenovanj za določene koncepte socialnega dela ne poznajo. Kljub temu pa sem med intervjuji zaznala, da jih pri svojem delu aktivno uporabljajo in aplicirajo na svoje delo kot šolske svetovalne delavke. Socialno delo in koncepti, ki so v stroki socialnega dela razviti, so izjemno pomembni tudi v šolskem okolju, saj v svetovalno službo vnašajo potrebo po celoviti skrbi, da se procesi podpore in pomoči otroku in njegovi družini odvijajo v delovnem odnosu, skozi izvirne delovne projekte pomoči, socialno delo pa pri tem skrbi, da se izzivi otroka in družine rešujejo tam, kjer se

nahajajo ključni viri pomoči v okolju (Čačinovič Vogrinčič, 2020, str. 166). Kljub temu da se socialne delavke trudijo, da bi otroci v rejništvu dobili najboljšo možno izkušnjo v šolskem okolju, pa iz rezultatov izhaja, da so otroci z izkušnjo rejništva pogosto deležni stigme s strani vrstnikov pa tudi drugih zaposlenih. Stigma je socialni produkt, ki opisuje diskriminiranje ene osebe ali celotne skupine, vodi pa lahko v socialno obsojanje, izločanje ali celo zavračanje diskriminiranih. Tudi otroci z izkušnjo rejništva so pogosto označeni kot »nenormalni« in »poškodovani,« zaradi pogostega označevanja s strani širše okolice, pa mnogi te oznake tudi ponotranjijo (Dansey, Shbero in John, 2019, str. 36). Pomembna naloga socialne delavke, zaposlene v šolski svetovalni službi, poleg pomoči in podpore otroku z izkušnjo rejništva in njegovi družini, tako postane tudi ozaveščanje tako učencev kot tudi učiteljev o izkušnji rejništva. Intervjuvanke so navajale, da ob opaženi stigmi pri zaposlenih opravijo individualni pogovor, kjer poskušajo prikazati širši kontekst rejništva in posledic, ki jih sistem za sabo prinese. Nekatere intervjuvanke so navajale, da se obrnejo tudi na pomoč ravnateljice, nekatere pa so predlagale, da bi se morali zaposleni udeleževati dodatnih izobraževanj na razne teme, s pomočjo katerih bi se preprečevalo nastajanje predsodkov. Intervjuvanke so navajale, da ob opaženi stigmi pri vrstnikih otrok z izkušnjo rejništva, opravijo individualni pogovor, pogosto pa so navajale, da se poslužujejo tudi skupinskih dejavnosti, kjer preko različnih aktivnosti spoznavajo različne pomembne teme, ki so pogosto narobe razumljene. Tako lahko rečemo, da socialne delavke v šolski svetovalni službi prevzemajo tudi nalogo ozaveščanja tako zaposlenih kot tudi učencev o pomembni tematiki kot je rejništvo, katerega kompleksna slika je pogosto prezrta.

Rezultati so pokazali, da je pri delu z otrokom z izkušnjo rejništva izjemno pomembno znati vzpostaviti dober delovni odnos, ki je podlaga za zaupnost med socialno delavko v šolski svetovalni službi in otrokom z izkušnjo rejništva. Gregorčič Mrvar (2013, str. 16) pravi, da je s svetovalnega vidika »zaupanje osrednji pogoj za uspeh. Zaupanje med učencem in svetovalcem je garancija za potrebno izpoved med svetovalnim procesom,« kakor pa sem že omenila, se socialne delavke pri svojem delu srečujejo s težavo pridobivanja otrokovega zaupanja, da zmore spregovoriti o svojih izzivih. Za uspešno delo z otrokom z izkušnjo rejništva in njegovo matično ter rejniško družino pa je izjemno pomembno pogledati tudi na vidik opremljenosti socialne delavke v šolski svetovalni službi. Iz rezultatov izhaja, da se večina socialnih delavk počuti dovolj opremljenih za delo z otrokom z izkušnjo rejništva, kljub temu pa so nekatere navajale, da obstaja še precej prostora za izboljšavo. Kot pomemben dejavnik je bilo izpostavljeno majhno število otrok z izkušnjo rejništva, s katerimi je posamezna socialna delavka sodelovala,

in tako ni pridobila dovolj izkušenj za sodelovanje. Pomanjkanje izkušenj sodelovanja pa se kaže tudi na področju sodelovanja socialnih delavk z matičnimi družinami. Večina intervjuvank je namreč povedala, da se ne čuti dovolj opremljenih, da bi lahko sodelovale z matično družino. Strokovne delavke na centrih za socialno delo morajo v sistemu rejništva upoštevati pomemben koncept dela, imenovan inkluzivno rejništvo, ki vključuje tudi delo z matično družino (Kufeldt, 1990, str. 113, v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 136). Sama menim, da je to eden izmed najpomembnejših konceptov, saj se s tem zagotavlja pomoč družini, ki se je znašla v stiski. Kljub temu pa iz rezultatov izhaja, da takšnega sodelovanja na šolah ni. Socialne delavke v šolski svetovalni službi so namreč navajale, da z matičnimi družinami sodelujejo zelo redko ali pa sploh ne. Menim, da bi bilo sodelovanje med matično družino in socialnimi delavkami v šolski svetovalni službi pomembno, saj, kakor pravi Čačinovič Vogrinčič (2020, str. 169–171), socialno delo z družino omogoča učinkovito podporo in pomoč družinam, ki se znajdejo v stiski, prav tako pa zagotavljam, da noben od staršev in nobena družina ne ostane zgolj v vlogi nekoga, ki potrebuje pomoč. Aktivno sodelovanje in vključenost matične družine lahko prinese pozitivne spremembe, vendar pa je izjemno pomembno pri vsem tem upoštevati tudi korist otroka, da ga istovrstno sodelovanje še bolj ne prizadene, travmatizira. Ko so socialne delavke govorile o opremljenosti pri sodelovanju z rejniškimi družinami, so vse navajale, da se počutijo dovolj opremljene, navajale so tudi, da imajo pri sodelovanju z rejniškimi družinami pozitivne izkušnje. Čačinovič Vogrinčič (2008a, str. 110) pravi, da so rejnice pomembne strokovne sodelavke centrov za socialno delo, ker imajo v procesu podpore in pomoči posebno vlogo soustvarjalk podpore otroku, ki jim je bil zaupan v varstvo in vzgojo. Rejnice pa niso pomembne sodelavke samo centrov za socialno delo, pač pa vseh institucij, v katere je otrok, ki je nameščen v rejniški družini, vključen, sem pa spada tudi osnovna šola. Tako je izjemno pomembno, da imajo socialne delavke v šolski svetovalni službi in rejniške družine vzpostavljen zaupen odnos, ki omogoča celovito podporo otroku z izkušnjo rejništva in njegov uspeh.

Socialne delavke so kot dodatno podporo, ki bi jo pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva potrebovale, najpogosteje navajale dodatna izobraževanja na temo rejništva. Iz rezultatov je razvidno, da se socialne delavke v šolski svetovalni službi izobraževanj na temo rejništva ne udeležujejo bodisi nanje ne dobivajo vabil bodisi pa ta sploh niso organizirana. Menim, da bi bilo izjemno pomembno na dotična izobraževanja vabiti vse strokovne delavce vzgojno izobraževalnih ustanov, ker mnogi namreč ne poznajo kompleksnosti rejniškega sistema in zgodi se, da ne razumejo, da je otrokovo vedenje pogosto posledica travmatičnih izkušenj, ki

so jih bili otroci deležni v matičnih družinah. Mešl, Drglin in Kuhar (2021, str. 947) navajajo, da so vzgojno izobraževalne ustanove lahko eden izmed ključnih varovalnih dejavnikov v življenju otrok s travmatičnimi izkušnjami, če razvijajo spodbudno okolje in podporne odnose. Da pa se strokovne delavke v šolah lahko ustrezno odzovejo na potrebe otrok z izkušnjo rejništva, nujno potrebujejo dodatno podporo, tako z aktivnim sodelovanjem s centrom za socialno delo, rejniško in matično družino kot tudi z dodatnimi izobraževanji in usposabljanji, na katere, kakor sledi iz rezultatov, pogosto niso vabljeni. Pomembno se mi zdi izpostaviti tudi, da so socialne delavke navajale, da bi za bolj kakovostno delo z otrokom z izkušnjo rejništva bilo potrebno, tako v sistemu podpore kot tudi v šolskem okolju, slišati glas otroka. Otroci so namreč subjekti pravic, ki so jim s Konvencijo o otrokovih pravicah bile dodeljene participativne pravice, ki od odraslih zahtevajo, da otrokom zagotovijo pravico, da so slišani in upoštevani pri odločitvah, ki zadevajo njihova življenja (Podreka in Tašner, 2024, str. 21–22). Socialna delavka v šolski svetovalni službi vstopa v delovni odnos z otrokom, ki je bil nameščen v rejniško družino, ker okolje matične družine ni bilo ustrezno, da bi omogočalo njegovo varno rast in razvoj. Otrok z izkušnjo rejništva je tako pogosto tudi otrok, ki je v matični družini ostal neviden in preslišan, zato pa nujno potrebuje zaupno osebo, ki mu bo omogočila novo dobro izkušnjo, da je slišan in kompetenten sogovornik, ki ima ob sebi nekoga, ki mu bo pomagal preiti težke izzive.

Omejitve raziskave

Izvedena raziskava socialnega dela v svetovalni službi v osnovni šoli temelji na kvalitativnem, empiričnem in poizvedovalnem pristopu. Kot pomembna omejitev raziskave, ki sem jo zaznala, je neslučajnostni priložnosti vzorec, ki temelji na dostopnosti in pripravljenosti povabljenih na udeležbo k raziskavi. V raziskavo sem vključila pet socialnih delavk in enega socialnega delavca, ki prihajajo iz pomurske in osrednjeslovenske regije. Vzorec je zelo majhen, zato kljub pomembnim ugotovitvam, ki sem jih pridobila tekom raziskovanja, slednjih zaradi velikosti vzorca ne morem posplošiti na celotno populacijo. Kot merski instrument sem uporabila delno strukturiran intervju, ki je omogočil, da sem po potrebi vprašanja prilagodila in občasno tudi kakšno dodala, ko sem želela dobiti poglobljen odgovor na določeno vprašanje. Menim, da je bila izvedba delno strukturiranega intervjuja pri pridobivanju poglobljenih odgovorov učinkovita, vendar pa obstaja tudi možnost, da, kljub zagotovljeni popolni anonimnosti, kakšen intervjuvanec mogoče ni v celoti izrazil svojega mnenja. Kot omejitev bi navedla še subjektivnost pri kvalitativni analizi intervjujev, kjer kodiranje temelji na mojem razumevanju odgovorov intervjuvancev, kljub temu pa so pregled in popravki mentorice subjektivnost vsaj

nekoliko zmanjšali. Raziskava, ki sem jo izvedla, je temeljila na pogledu socialnih delavk v šolski svetovalni službi in njihovem delu z otroki z izkušnjo rejništva. Menim, da bi bilo potrebno izvesti še raziskavo s strani otrok z izkušnjo rejništva in njihovega doživljanja socialnih delavk v šolski svetovalni službi. Pri tem bi se lahko pridobljeni rezultati primerjali, da bi lažje prišli tudi do ugotovitev, kaj pravzaprav otroci z izkušnjo rejništva v šolskem okolju potrebujejo, in kako so jim lahko pri tem v pomoč socialne delavke v šolski svetovalni službi.

6. SKLEPI

- Otroci z izkušnjo rejništva v sistem pogosto vstopajo s hudimi travmami, ki so jim bile povzročene že v okolju matične družine, in katerih posledice se odražajo na vseh področjih otrokovega življenja.
- Prepoznavanje posledic travmatičnih izkušenj in ustrezno odzivanje nanje je ena izmed pomembnejših nalog socialne delavke v svetovalni službi v osnovni šoli, zajema pa tudi druge zaposlene.
- Posledice hudih travmatičnih dogodkov, ki so jih v preteklosti doživeli otroci z izkušnjo rejništva, se izražajo predvsem na področju vzpostavljanja medosebnih odnosov z vrstniki in zaposlenimi na šoli, kjer se kažejo težave pri navezovanju odnosov.
- Otroci z izkušnjo rejništva težko sprejmejo novo okolje rejniške družine, ker jim matična družina, kljub neustreznim pogojem za razvoj in rast otroka, predstavlja varnost znanega okolja, kjer so se že izoblikovali določeni vzorci vedenja, navezanosti in navade.
- Socialne delavke v šolski svetovalni službi morajo svoje delo z otroki z izkušnjo rejništva usmerjati v soustvarjanje novih pozitivnih izkušenj, ki otrokom predstavljajo podlago za soočanje z izzivi v prihodnosti.
- Socialne delavke v šolski svetovalni službi, vključene v raziskavo, pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva najpogosteje uporabljajo metodo individualnega pogovora, pogosto pa z učenci na šoli različne tematike spoznavajo skozi skupinske aktivnosti.
- Najpomembnejši koncept socialnega dela, ki so ga izpostavile v raziskavo vključene socialne delavke v šolski svetovalni službi, je upoštevanje otrokovega glasu, ki otroku daje izkušnjo, da je slišan, viden in upoštevan kot kompetenten sogovornik.
- Sogovornice so pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva navajale različne izzive pri delu z otrokom z izkušnjo rejništva, med katere sodijo nezaupljivost otroka, otrokovo nesprejemanje novega okolja rejniške družine in ustrezno vzpostavljanje delovnega odnosa, ki bi omogočilo nadaljnje sodelovanje z otrokom.
- Sogovornice so navajale, da se na izobraževanja na temo rejništva ne udeležujejo, ker nanje ne dobivajo vabila, čeprav pa bi se tovrstnih izobraževanj želele udeležiti.
- Čut opremljenosti socialnih delavk v šolski svetovalni službi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva je različen – nekatere sogovornice menijo, da niso zadostno opremljene, ker niso imele dovolj izkušenj za sodelovanje z otrokom z izkušnjo rejništva oziroma niso

bile za to usposobljene, nekatere pa menijo, da so za delo z otrokom z izkušnjo rejništva dovolj opremljene.

- Večina socialnih delavk v šolskih svetovalnih službah, ki so sodelovale v raziskavi, se je čutila dovolj opremljene za sodelovanje z rejniškimi družinami, poročale pa so tudi o pozitivnih izkušnjah sodelovanja.
- Delo z matičnimi družinami v šolah je ob odvzemu otroka največkrat minimalno ali pa ga sploh ni, ker se matične družine pogosto ob odvzemu otroka umaknejo in ne želijo sodelovati niti z rejniškimi družinami.
- Otroci z izkušnjo rejništva ponekod v šolskem okolju doživljajo stigmatizacijo tako s strani vrstnikov, kakor tudi s strani zaposlenih. Stigmatizacija pogosto izhaja iz nerazumevanja širšega konteksta izkušnje rejništva, ki jo je nujno potrebno nagovorit in otrokom oziroma zaposlenim predstaviti na prilagojen način, ki bo zajemal predstavitev širokega spektra dejavnikov, ki vplivajo na življenje otroka, ki se znajde v sistemu zaščite.
- Sodelovanje socialne delavke v šolski svetovalni službi s centrom za socialno delo lahko predstavlja vir pomoči. Kljub temu so med sogovornicami pogoste tudi negativne izkušnje sodelovanja s centrom za socialno delo, posebej izstopa neodzivnost centra, minimalno sodelovanje s centrom in minimalna podpora s strani centra za socialno delo.
- Pomembna naloga socialne delavke v šolski svetovalni službi je delo z otrokom z izkušnjo rejništva, ki ni usmerjena zgolj v reševanje šolskih zadev, pač pa otroku nudi možnost varnega prostora, kjer lahko najde svojo zaupno osebo in spregovori o svojih stiskah. Šola je namreč izjemno pomemben del vsakdana, saj otroci tam preživijo največ svojega časa.
- Socialne delavke v šolski svetovalni službi, vključene v raziskavo, z matičnimi družinami po odvzemu otroka pogosto minimalno sodelujejo ali pa sploh ne. Z izražanjem zanimanja socialne delavke do matične družine in izkazovanjem želje po sodelovanju, se lahko vzpostavi dobra priložnost za sodelovanje z matično družino, ki lahko slednji pomeni nujno potrebno podporo, da zmore spremeniti neustrezne načine ravnanja. Pomembno je, da tudi matična družina ohranja vključenost v otrokovo življenje in izobraževanje, če je to v korist otroka.
- Sodelovanja socialnih delavk v šolski svetovalni službi in rejniških družin so med sogovornicami pogosto označena kot pozitivna, saj je sodelovanje redno in dosledno.
- Otrok z izkušnjo rejništva od sistema podpore potrebuje priložnost, da je viden, slišan in dojet kot kompetenten sogovornik.

- Sistem podpore mora biti dovolj fleksibilen, da zmore prepoznavati otrokove stiske in iskati najboljše možne rešitve, ki bi otroku pomagale, da bi jih, če ne že premagal, vsaj ublažil.
- Otrok z izkušnjo rejništva potrebuje šolsko okolje, ki je dovolj odprto do njegove izkušnje rejništva, kjer je sprejet in ima zagotovljeno nujno potrebno podporo, da zmore premagati težke trenutke.
- Šolski sistem mora biti dovolj fleksibilen, da se zmore prilagajati na edinstvene izkušnje otroka z izkušnjo rejništva, prav tako pa mora v šolskem okolju biti vzpostavljena zadostna mera občutljivosti pri prepoznavanju otrokovih izzivov.

7. PREDLOGI

7.1 Predlogi za nadaljnje raziskovanje

- Raziskovanje in analiza potreb, ki jih pri otrocih z izkušnjo rejništva zaznajo svetovalne delavke v šolski svetovalni službi.
- Raziskovanje stigme in njenega vpliva na duševno zdravje otrok z izkušnjo rejništva v šolskem okolju.
- Analiza uporabe pristopa utemeljenega na razumevanju travme pri delu z otroki z izkušnjo rejništva v šoli.
- Raziskovanje in analiza doživljanja šolske svetovalne službe s strani otrok z izkušnjo rejništva.
- Analiza učinka aktivnega sodelovanja svetovalne delavke v osnovni šoli z matično družino otroka z izkušnjo rejništva.
- Raziskovanje šolske svetovalne službe pri delu z otrokom z izkušnjo rejništva glede na posamezni strokovni profil svetovalne delavke.
- Analiza različnih pristopov pri delu z otroki z izkušnjo rejništva v šolski svetovalni službi in njihovih učinkov.
- Raziskava in analiza vključevanja osnovne šole na timske sestanke o otroku z izkušnjo rejništva na posameznih centrih za socialno delo v Sloveniji in primerjava statističnih podatkov.

7.2 Vsebinski predlogi

- Skozi rezultate diplomske naloge sem ugotovila, da so socialne delavke v šolski svetovalni službi premalo vključene v timske sestanke, ki so organizirani v sklopu centra za socialno delo, čeprav se same z otrokom srečujejo največkrat. Šola je pomemben del vsakdana otrok, kjer preživijo večino svojega dneva, zato jih šolski delavci tudi najbolje poznajo. Potrebno bi bilo redno vključevanje in pogostejše sodelovanje centra za socialno delo s šolo.
- Socialne delavke, s katerimi sem opravljala intervjuje, so poročale, da se izobraževanj na temo rejništva (še) niso udeležile. Potrebno bi bilo, da bi center za socialno delo, ki je pristojen za določeno območje, za vse strokovne delavce vzgojno-izobraževalnih ustanov na tistem območju organiziral izobraževanja, kjer bi se seznanili s tematiko rejništva in spoznali kompleksen sistem ter njegove posledice na otroka in njegovo vedenje.

- Socialne delavke so v intervjujih poročale, da z matičnimi družinami sodelujejo redko ali pa sploh ne sodelujejo, v posledici česar pa se ne čutijo dovolj opremljene za sodelovanje z matičnimi družinami. Menim, da bi bilo potrebno, v kolikor je to v korist otroka, da se tudi z matično družino in socialno delavko v šolski svetovalni službi vzpostavi delovni odnos, ki matični družini omogoči izkušnjo aktivnega sodelovanja in jo vzpodbuja k vključenosti v otrokovo življenje in njegovo izkušnjo izobraževanja ter potrebnim spremembam.
- Pomemben vidik dela z otrokom z izkušnjo rejništva je upoštevanje otrokovega glasu. Potrebno bi bilo, da bi otroci pogosteje dobili izkušnjo, da smejo spregovoriti, da so slišani in da se jih pri odločanju o njihovem življenju tudi upošteva. Otroku bi bilo potrebno dati priložnost, da pove svoje mnenje, slednje pa bi bilo potrebno upoštevati, v kolikor je to v otrokovo korist.
- Otroci z izkušnjo rejništva so otroci, ki so bili že zgodaj v otroštvu travmatizirani. Potrebno bi bilo, da bi se vse strokovne delavke, ki prihajajo v stik z otrokom, seznanile s pristopom, ki je utemeljen na razumevanju travme, in ga pri svojem delu tudi redno uporabljale. Pristop, ki je utemeljen na razumevanju travme, bi moral biti predstavljen že tekom izobraževanja.
- Fakulteta za socialno delo bi lahko organizirala posvete, kjer bi bila povezana rejništvo in delo v vzgoji in izobraževanju, na katere bi povabila tudi šolske svetovalne delavke, da bi se seznanile s kompleksno temo rejništva in dobile vpogled v drugačno perspektivo.

8. VIRI IN LITERATURA

Altshuler, S. J. (1997). A Reveille for School Social Workers: Children in Foster Care Need Our Help. *Social Work in Education*, *19*(2). Pridobljeno 27. 3. 2025 s Reveille for School Social Workers: Children in Foster Care Need Our Help! | Children & Schools | Oxford Academic

Austerberry, H., Stanley, N., Larkins, C., Ridley, J., Farrelly, N., Manthorpe, J., & Hussein, S. (2013). Foster carers and family contact: foster carers' views of social work support. *Adoption & Fostering*, 37(2). Pridobljeno 6. 3. 2025 s https://journals-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/epub/10.1177/0308575913490273

Beyerlein, B. A., & Bloch, E. (2014). Need for trauma-informed care within the foster care system: a policy issue. *Child Welfare*, 93(3). Pridobljeno 13. 1. 2025 s https://research-ebsco-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/c/vw7ceg/viewer/pdf/73a7mfpraz?route=details

Bouwkamp, R., & Bouwkamp, S. (2020). *Blizu doma: priročnik za delo z družinami: ravnanje z interakcijskimi vzorci v družini, pri procesih podpore in pomoči ter na področjih psihosocialnega dela*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete; Pedagoška fakulteta; Inštitut za družinsko terapijo.

Bovenschen, I., Lang, K., Zimmermann, J., Förthner, J., Nowacki, K., Roland, I., & Spangler, G. (2016). Foster children's attachment behavior and representation: Influence of children's pre-placement experiences and foster caregiver's sensitivity. *Child Abuse & Neglect*, *51*. Pridobljeno 28. 5. 2025 s https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.08.016

Bregar Golobič, K. (2013). Upoštevanje otrokovega glasu je kulturno dejanje. V T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči: Priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Clemens, E. V., Klopfenstein, K., Lalonde, T. L., & Tis, M. (2018). The effects of placement and school stability on academic growth trajectories of students in foster care [Journal Article]. *Children and Youth Services Review*, 87. Pridobljeno 8. 5. 2025 s https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740917309659?casa_token=fpfeM-GVxywAAAAA:TANkjHYeGqTcLx-0-RMP0c80JYNdisJBZa5uW_usHH-RbNQeTvp03htC5ZC_R5l-w8DYqJLAlAU

Čačinovič Vogrinčič, G. & Mešl, N. (2013). Šolska svetovalna služba kot prostor varovanja soustvarjanja procesov učenja in pomoči v šoli. *Šolsko svetovalno delo,* 17(3/4). Pridobljeno 8. 5. 2025 https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-R24FYRY3/763602fb-8c0e-4318-be2c-9a3afdad9b01/PDF

Čačinovič Vogrinčič, G. & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: Soustvarjanje želenih izidov in družinske razvidnosti.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008a). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008b). *Programske smernice: Svetovalna služba v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008c). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor.* Pridobljeno 17. 2. 2025 s https://ucne-tezave.splet.arnes.si/files/2016/10/Soustvarjanje_v_soli_ucenje_pogovor.pdf

Čačinovič Vogrinčič, G. (2013). Spoštovanje otroštva. V T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči: Priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2020). Socialno delo v osnovni šoli: Soustvarjanje podpore in pomoči družinam s številnimi izzivi in preprečevanje socialne izključenosti. *Socialno delo,* 59(2/3). Pridobljeno 7. 3. 2025 s https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-UWKQYQTS/42090d9c-6229-4b1d-ac86-3d83d58ac90f/PDF

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N. & Možina, M. (2019). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Dansey, D., Shbero, D. & John, M. (2019). Keeping secrets: how children in foster care manage stigma. *Adoption & Fostering*, 43(1). Pridobljeno 28. 5. 2025 s https://doi.org/10.1177/0308575918823436

Flaker, V. (2003). *Oris metod socialnega dela: uvod v katalog nalog centrov za socialno delo.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Gaska, K. A., & Crewe, S. E. (2007). Biological Relatives. *Journal of Health & Social Policy*, 22(3–4). Pridobljeno 7. 5. 2025 s https://doi.org/10.1300/J045v22n03_08

Gilligan, R. (2009). *Promoting Resilience: Supporting children and young people who are in care, adopted or in need.* London: British Association for Adoption & Fostering.

Greeson, J. K. P., Briggs, E. C., Kisiel, C. L., Layne, C. M., Ake, G. S., Ko, S. J., Gerrity, E. T., Steinberg, A. M., Howard, M. L., Pynoos, R. S., & Fairbank, J. A. (2011). Complex Trauma and Mental Health in Children and Adolescents Placed in Foster Care. *Child Welfare*, 90(6). Pridobljeno 17. 2. 2025 s https://research-ebsco-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/c/vw7ceg/viewer/pdf/276irzcylz?route=details

Gregorič Mrvar, P. (2013). Svetovalni delavec in učenec. *Didakta*, 22(167). Pridobljeno 6. 6. 2025 s https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ANB9JL6J/f3ffd60e-1e57-4967-8a9b-3cd466239235/PDF

Hadžić Klasinc, P. (2023). Opolnomočenje matične družine v sistemu rejništva. *Rejniški glasnik* 58, 55–63.

Knight, K., Gibson, K. & Cartwright, C. (2018). »It's like a refuge«: Young people's relationships with school counsellors, *Counselling and Psychotherapy Research,* 18(4). Pridobljeno 7. 5. 2025 s https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/capr.12186?casa_token=vvWd_FRLYrIAAAAA%3APTJA50yW1xrXu0G0f7Q98WxnM27uMQnRSGGFF_TZ0q3mtHwB2xW_1_SUyj3pS12f8WHTBMJnY4GpoF4x

Lawson, D. M., & Quinn, J. (2013). Complex Trauma in Children and Adolescents: Evidence-Based Practice in Clinical Settings. *Journal of Clinical Psychology*, 69(5). Pridobljeno 17. 2. 2025 s https://research-ebsco-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/c/vw7ceg/viewer/pdf/qd456uuljj?route=details

Loreman, T. (2009). *Respecting Childhood.* London: Continuum.

Magajna, L., Pečjak, S., Peklaj, C., Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Kavkler, M. & Tancig, S. (2008). *Učne težave v osnovni šoli: Problemi, perspektive, priporočila.* Pridobljeno 28. 3. 2025 s https://www.ucne-tezave.si/files/2016/10/Ucne_tezave_v_OS_monografija.pdf

Meolic, N. (2018). Otrok v rejništvu. *Rejniški glasnik,* 53. Pridobljeno 8. 5. 2025 s http://www.rejniskodrustvoslovenije.si/datoteke/rejniskiglasnik/REJNISKIGLASNIK_53.pdf

Mesec, B. (1997). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I.* Ljubljana: Visoka šola za socialno delo Univerza v Ljubljani.

Mešl, N. & Drobnič Radobuljac, M. (2024). Otrok z izkušnjo travme v postopkih zaščite. V T. Kodele, V. Leskošek, N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 202–235). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.

Mešl, N., Drglin, Z. in Kuhar, M. (2021). Posledice travmatičnih izkušenj otrok: prepoznavanje in odzivanje v slovenskih vrtcih in šolah. *Teorija in praksa : revija za družbena vprašanja*, 58(4). Pridobljeno 8. 5. 2025 s https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-V4E1CBYI/1d43b530-189a-4fd0-b8e1-f8225191f8e9/PDF

Mihalec-Adkins, B. P., Day, E., Cooley, M., & Thompson, H. (2022). The Emotional Toll of Juggling Families: Adolescents' Simultaneous Relationships with Biological Parents and Foster Caregivers. *Child & Adolescent Social Work Journal*, *39*(5). Pridobljeno 17. 2. 2025 s file:///C:/Users/HP%20ProBook%20445/Downloads/s10560-022-00835-7.pdf

Mikuš Kos, A., & Slodnjak, V. (2000). *Nesreče, travmatski dogodki in šola : pomoč v stiski*. Ljubljana: DZS

Openshaw, L. (2008). *Social work in schools: principles and practice.* New York: The Guilford Press.

Palmieri, L. E., & La Salle, T. P. (2017). Supporting students in foster care. *Psychology in the Schools*, 54(2). Pridobljeno 8. 5. 2025 s https://research-ebsco-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/c/vw7ceg/viewer/pdf/yw673l7p7n?route=details

Podreka, J. & Tašner, V. (2024). Zaščita otrok ali od brezpravnega objekta do subjekta pravic in največje koristi otroka. V T. Kodele, V. Leskošek, N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 17–36). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.

Poštrak, M. (2007). *Uporaba ustvarjalnih pristopov pri delu z otroki in mladostniki*. Pridobljeno 7. 3. 2025 s https://www.fsd.uni-lj.si/mma/ustvarjalni_pristopi/2009100813015500/

Satir, V. (1996). *Družina za naš čas.* Ljubljana: Cankarjeva založba.

Smith, J. A., Zhang, J., Urusov, A., Colucci, L., Sloss, I., Eckert, L., Price-Cameron, M., & Browne, D. T. (2024). Exploring networks of complex developmental trauma symptomatology among children and adolescents involved in child welfare. *JCPP Advances*, *4*(2), 0–15. https://doi.org/10.1002/jcv2.12224

Šeme, M. (2024). Otrok v rejništvu in širok pogled na travmo. *Rejniški glasnik* 58. Pridobljeno 8. 5. 2025 s http://www.rejniskodrustvoslovenije.si/datoteke/rejniskiglasnik/REJNISKIGLASNIK_58.pdf

Šugman Bohinc, L. (2014). Kompetence diplomantk in diplomantov socialnega dela za delo v šolski svetovalni službi. *Socialno delo* 18(3/4). Pridobljeno 6. 3. 2025 s https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-UVZ7E8NQ/f291fdad-44af-4e95-b444-67f6ba960b24/PDF

Tomec, M. & Hudobivnik, T. (2012). Delo z družino, ki izvaja rejniško dejavnost. V D. Kuzmanič Korva (ur.), *Bilten skupnosti CSD Slovenije KALJENJE* (str. 99–108), VI(11). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Van der Kolk, B. (2015). *The Body Keeps the Score: Mind, Brain and Body in the Transformation of Trauma.* London: Penguin Books.

Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD) (2002). Ur. L. RS 110/02, 56/06.

Zakšek, A. (2006/2007). Kvaliteta življenja odraslih oseb z osebno izkušnjo rejništva. *Rejniški glasnik* 45, 3–19.

Zaviršek, D., Domiter Protner, K. & Drobnič Radobuljac, M. (2024). Različnost otrok v kompleksnih okoliščinah: interdisciplinarnost in intersekcija kot pogoja prepoznavanja, preprečevanja in podpore otrokom, ki preživljajo nasilje. V T. Kodele, V. Leskošek, N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 202–235). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.

9. PRILOGE

9.1 Priloga 1

R1: Kako socialne delavke v šolski svetovalni službi v osnovni šoli prepoznavajo in obravnavajo pretekle travmatične izkušnje otrok z izkušnjo rejništva?

1. Otroci z izkušnjo rejništva imajo pogosto travmatične izkušnje. Kako ravnate s tem v sodelovanju z otrokom?
2. Na kakšen način sodelujete z otroki, ki kažejo posledice travmatičnih izkušenj? Iz katerih pristopov izhajate?
3. Kako so po vaših opažanjih pretekle travmatične izkušnje otrok v rejniškem sistemu povezane z otrokovim vedenjem in vzpostavljanje odnosov z drugimi (sovrstniki, zaposlenimi)?

R2: Kako koncepti socialnega dela podpirajo socialne delavke v šolski svetovalni službi v osnovni šoli pri delu z otroki z izkušnjo rejništva?

4. Kaj so največji izzivi, s katerimi se pogosto srečujete pri delu z otroki z izkušnjo rejništva? Kaj vas najbolj podpira pri reševanju teh izzivov in kako vam pri njihovem reševanju pomagajo koncepti socialnega dela?
5. Kako postopate, če opazite stigmatizacijo, predsodke s strani zaposlenih na šoli, sovrstnikov otrok z izkušnjo rejništva?
6. Kako vam interdisciplinarno sodelovanje z zunanjimi instituciji (CSD) pomaga pri učinkoviti podpori otrok v rejništvu?

R3: Katere koncepte socialnega dela uporabljajo socialne delavke v šolski svetovalni službi v osnovni šoli pri delu z otroki z izkušnjo rejništva?

7. Katere koncepte socialnega dela najpogosteje uporabljate pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva in zakaj?
8. Katere metode in spretnosti socialnega dela najpogosteje uporabljate pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva?
9. Kateri koncepti in metode socialnega dela so vam v pomoč pri reševanju morebitnih nesoglasij v pričakovanjih med šolo, rejniško družino, matično družino in zunanjimi institucijami?

R4: V kolikšni meri se socialne delavke v šolski svetovalni službi v osnovni šoli ocenjujejo usposobljene za delo z otroki z izkušnjo rejništva?

10. Kako se počutite opremljeni za sodelovanje z otrokom z izkušnjo rejništva?

11. Kako se počutite opremljeni za sodelovanje z matično družino?
12. Kako se počutite opremljeni za sodelovanje z rejniško družino?
13. Kako pogosto se udeležujete izobraževanj na temo rejništva in dela v sistemu zaščite otrok?

R5: Kaj bi pri svojem delu z otroki z izkušnjo rejništva socialne delavke v šolski svetovalni službi v osnovni šoli še potrebovale, da bi bila pomoč kakovostnejša?

14. Kaj bi si pri svojem delu na področju sodelovanja z otroki z izkušnjo rejništva želeli spremeniti?
15. Kako bi vi oblikovali šolski sistem, da bi otroci z izkušnjo rejništva dobili v šoli najboljše možne izkušnje?
16. Kaj bi po vašem mnenju od sistema podpore potreboval otrok z izkušnjo rejništva?

9.2 Priloga 2

Št. izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
A1	Otroci, ki so bili nameščeni v rejniške družine, so otroci, ki prihajajo s hudimi travmami iz otroštva	Travme iz otroštva		Razvojna kompleksna travma	Travma otrok z izkušnjo rejništva
A2	Te travme so na njih zagotovo pustile hude posledice, tako na telesnem kot tudi na psihosocialnem področju, te posledice pa so tudi trajne	Posledice na telesnem in psihosocialnem področju		Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
A3	Pogosto je to za otroke nepojmljivo, težko jim je razumeti toplino rejniške družine, težko sprejmejo novo okolje	Težave pri sprejemanju novega okolja in družine		Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
A4	Tako pa jih veliko tudi nadaljuje z uporniškim vedenjem	Uporniško vedenje otrok nameščenih v rejniške družine		Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
A5	Sama se pri tem trudim, da ti otroci dobijo nujno potrebne pozitivne izkušnje	Trud socialne delavke za ustvarjanje pozitivnih izkušenj		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske socialne delavke
A6	Otroci morajo videti, da je nekomu mar	Izkazovanje zanimanja ta otroke		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske socialne delavke
A7	Potrebno jim je pomagati, da uvidijo, da niso oni odgovorni za vse, kar se jim je zgodilo v matični družini, zaradi česar so sedaj v novem okolju	Pomoč pri uvidu, da niso krivi za dogajanje v matični družini		Psihosocialna podpora	Koncepti socialnega dela
A8	Sama zmeraj pristopam z veliko mero sočutja…	Velika mera sočutja		Psihosocialna podpora	Koncepti socialnega dela
A9	… in trudom, da razumem otrokovo situacijo	Razumevanje situacije z otrokovega stališča		Razumevanje otrokove perspektive	Koncepti socialnega dela
A10	Predvsem pogovor se mi zdi pomembno osnovno orodje	Pogovor kot osnovno orodje		Individualni pogovor z otrokom	Metode socialnega dela

A11	Potrebno je razumeti otrokove vedenjske vzorce, ki so bili pridobljeni v matični družini, kjer se je moral boriti za svoj obstoj	Razumevanje otrokovega vedenja kot boj za obstoj v matični družini		Razumevanje vedenja otrok z izkušnjo rejništva	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske socialne delavke
A12	Otroci v rejniških družinah se namreč zanašajo predvsem sami nase, velikokrat so nezaupljivi do drugih ljudi	Nezaupljivost otrok v rejniških družinah		Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
A13	kar pa se lahko kaže tudi v uporniškem vedenju	Uporniško vedenje otrok nameščenih v rejniške družine		Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
A14	Predvsem individualni pogovor se mi zdi tisto, kar lahko ponudi pozitivne izkušnje	Individualni pogovor za pozitivne izkušnje		Individualni pogovor z otrokom	Metode socialnega dela
A15	In pa da se jim pokaže, da se jih razume	Razumevanje otroka z izkušnjo rejništva		Razumevanje otrokove perspektive	Koncepti socialnega dela
A16	Otrokom je nujno potrebno dati prostor, da lahko povedo, kaj jih bremeni	Prostor otroku za izpoved		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti socialnega dela
A17	Definitivno pa se mi zdi izjemno potrebno pridobiti zaupanje otrok	Pridobivanje otrokovega zaupanja		Psihosocialna podpora	Koncepti socialnega dela
A18	Pogosto razvijejo nezaupljiv odnos, tudi do novih družinskih članov in nove okolice, v katero pridejo	Nezaupljivost otrok v rejniških družinah		Odziv na namestitev v rejniško družino	Travma otrok z izkušnjo rejništva
A19	Podobno vedenje opažamo tudi v šoli	Nezaupljivost otrok v šolskem okolju		Odzivi na namestitev v rejniško družino	Travme otrok z izkušnjo rejništva

A20	V določenih primerih se je vedenje celo poslabšalo, kot je bilo prej v matični družini	Možnost poslabšanja vedenja ob odhodu iz matične družine		Odzivi na namestitev v rejniško družino	Travme otrok z izkušnjo rejništva
A21	Okolje matične družine jim daje varnost, ker je to edino, ki ga poznajo	Varnost znanega okolja matične družine		Odzivi na namestitev v rejniško družino	Travme otrok z izkušnjo rejništva
A22	Ko pa so nameščeni v rejniško družino, pridejo neznano okolje, kjer je vse drugače	Nevarnost neznanega okolja rejniške družine		Odzivi na namestitev v rejniško družino	Travme otrok z izkušnjo rejništva
A23	Nekateri s svojim vedenjem kažejo, da si želijo v to nezdravo okolje matične družine, iz katerega so morali oditi	Želja po vrnitvi v matično družino		Odzivi na namestitev v rejniško družino	Travme otrok z izkušnjo rejništva
A24	Kakor sem rekla, so otroci pogosto zelo nezaupljivi in zaprti vase	Nezaupljivost in zaprtost otrok v sistemu rejništva		Posledice travme	Travme otrok z izkušnjo rejništva
A25	Predvsem je to zaradi izkušenj iz matične družine, ko so imeli zgolj sami sebe	Težke izkušnje iz matičnih družin		Posledice travme	Travme otrok z izkušnjo rejništva
A26	Težko vzpostavljajo stike, tako z vrstniki kot tudi z zaposlenimi	Težave pri vzpostavljanju stikov z vrstniki in zaposlenimi		Medosebni odnosi	Travma otrok z izkušnjo rejništva
A27	Največji izziv je torej gotovo nezaupljivost otrok, ki so nameščeni v rejniške družine	Nezaupljivost otrok kot največji izziv		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
A28	Otrokom je nujno pokazati veliko mero zanimanja zanj	Izkazovanje zanimanja za otroka		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske

					socialne delavke
A29	Če otroku pokažeš, da je pomemben, da te zanima njegovo življenje, se lahko na podlagi tega odpre in začuti, da ima podporo pri svetovalnem delavcu	Trud socialne delavke za ustvarjanje pozitivnih izkušenj		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske socialne delavke
A30	Potrebno je videti težave skozi njegove oči, se znati postaviti v kožo otroka in razmišljati, kako je on doživljal te travme in kako to prtljago odnese v rejniško družino	Razumevanje situacije z otrokovega stališča		Razumevanje otrokove perspektive	Koncepti socialnega dela
A31	Naenkrat se namreč znajde v novem okolju z novimi stvarmi, ki jih ne pozna in pogosto jih zaradi tega tudi težko sprejme	Otrokovo težko sprejemanje novosti		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
A32	Veliki izzivi so tudi to, da otroci zelo težko zaupajo svojim rejnikom	Otrokovo težko zaupanje otrok rejnikom		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
A33	Tudi v rejniških družinah se zaprejo, ne pogovarjajo se z rejniki. Poleg tega pa ne spregovorijo niti o morebitnih negativnih dogodkih v rejniških družinah. Nič ne zvemo	Otroci ne spregovorijo o svojih negativnih doživljanjih v rejniških družinah		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
A34	Menim, da je pogovor najbolj močno orodje. Prav strukturiran pogovor z otrokom, kjer se raziskuje, kaj bi si on želel	Strukturiran pogovor z otrokom za raziskovanje njegovega doživljanja		Individualni pogovor	Metode socialnega dela
A35	Vsekakor je pomembno z otrokom vzpostaviti tudi izvirni delovni projekt pomoči	Vzpostavljanje izvirnega delovnega projekta pomoči z otrokom		Izvirni delovni projekt pomoči	Metode socialnega dela
A36	V veliko pomoč je tudi aktivacija zunanjih virov pomoči, torej otrokove socialna mreže	Aktivacija zunanjih virov pomoči		Zunanji viri pomoči	Metode socialnega dela
A37	Na naši šoli stigmatizacije otroka z izkušnjo rejništva v vseh letih dela nisem.	Brez stigmatizacije otrok z izkušnjo rejništva		Brez stigmatizacije	Stigma

A38	Pomembno se mi pa zdi izpostaviti, da se pri nas šolajo otroci z ovirami v duševnem razvoju. Vsak od njih ima svoje izzive, s katerimi se spopada. Tako izkušnja rejništva nekako ni tako izstopajoča	Neizstopajoča izkušnja rejništva na šoli s prilagojenim programom		Brez stigmatizacije	Stigma
A39	Če pa bi recimo to stigmatizacijo s strani vrstnikov ali zaposlenih opazila, bi pa zagotovo na to opozorila tudi nadrejeno…	Opozorilo nadrejenih na opaženo stigmatizacijo		Odziv na opaženo stigmatizacijo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
A40	…in predlagala kakšno opolnomočenje zaposlenih, kakšno dodatno izobraževanje, da bi pridobili večji uvid v doživljanje vsega otrok z izkušnjo rejništva	Predlog za dodatno izobraževanje zaposlenih o rejništvu		Odziv na opaženo stigmatizacijo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
A41	Isto tudi z vrstniki, definitivno bi nagovorila to temo	Nagovarjanje teme stigmatizacije otrok z izkušnjo rejništva z vrstniki		Odziv na opaženo stigmatizacijo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
A42	Sodelovanje z zunanjimi institucijami, torej centrom za socialno delo, je eden izmed pomembnih virov pomoči, tako meni kot svetovalni delavki kot tudi šoli kot instituciji.	Sodelovanje s centrom za socialno delo pomemben vir pomoči		Vir pomoči	Sodelovanje s centrom za socialno delo
A43	Redno sodelujemo. Center za socialno delo nas redno prosi za poročila in mnenje o otrocih, ki so nameščeni v rejniške družine.	Redno sodelovanje šole s centrom za socialno delo		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
A44	Kar se tiče kakšnih konfliktnih situacij, lahko rečem, da do danes še ni prišlo do kakšnega konflikta.	Nekonfliktno sodelovanje s centrom za socialno delo		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
A45	Res je, da so včasih kakšna različna mnenja, mi kot šola nenazadnje otroka vidimo vsak dan. Ampak tudi pri teh konfliktnih situacijah	Center za socialno delo upošteva mnenje šole o otroku		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo

	center za socialno delo upošteva naše mnenje.				
A46	Pomemben koncept je zagotovo upoštevanje glasu otroka, da se ga sliši	Upoštevanje glasu otroka z izkušnjo rejništva		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti socialnega dela
A47	Pomembno je, da otroka skušamo razumeti, da skušamo razumeti njegovo stisko, ki se je pojavila ob namestitvi v drugo okolje, k rejniški družini	Poskus razumevanja otrokove stiske ob namestitvi v rejniško družino		Razumevanje otrokove perspektive	Koncepti socialnega dela
A48	To kar otrok doživlja, tega mi ne čutimo, to čuti samo on. Pomembno je, da se ga sliši in se ga čim bolj pridobi, da se odpre	Poslušanje otroka in vzpodbuda, da se odpre		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti socialnega dela
A49	Redno pa organiziramo tudi pogovorne skupine, ne zgolj za rejnike ampak tudi za ostale starše, da so lahko med seboj pomenijo, izpostavijo težave, s katerimi se soočajo sami, njihovi otroci	Organizacija pogovornih skupin s starši učencev šole		Pogovorne skupine	Metode socialnega dela
A50	Aha, pomembno pa se mi zdi tudi delovanje iz perspektive moči. To je definitivno osnovno, da skupaj z otrokom raziskujemo tisto, kar on zmore, kaj je njegovo močno področje	Delo z otrokom z izkušnjo rejništva iz perspektive moči	Perspektiva moči	Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti socialnega dela
A51	Najpogosteje uporabljam metodo individualnega pogovora z otrokom	Metoda individualnega pogovora z otrokom		Individualni pogovor	Metode socialnega dela
A52	Pomembna pa se mi zdi tudi spretnost razumevanja situacije, ki jo doživlja otrok	Razumevanje situacije z otrokovega stališča		Razumevanje otrokove perspektive	Koncepti socialnega dela
A53	Kakor pa sem že omenila, organiziramo tudi skupine za starše, ki so kot neke pogovorne skupine namenjene razbremenjevanju stiske, pomoči, podpore	Organizacija podpornih pogovornih skupin za starše		Pogovorne skupine	Metode socialnega dela

A54	Imamo pa tudi mesečne sestanke z učenci. Na šoli imamo 25 učencev, s katerimi so organizirani ti pogovori. Pogovori lahko potekajo na različne načine o različnih tematikah. Skupaj te teme raziskujemo in tudi predebatiramo	Mesečni sestanki z vsemi učenci šole		Pogovorne skupine	Metode socialnega dela
A55	Pomembne pa se mi zdijo tudi preventivne delavnice na različne tematike	Organizacija preventivnih delavnic na različne tematike		Preventivne delavnice	Metode socialnega dela
A56	Timsko delo mora biti definitivno prisotno, da se ta o teh nesoglasjih spregovori in da se lahko tudi razčistijo	Timski sestanki za pogovor o nesoglasjih		Timski sestanki	Metode socialnega dela
A57	Se mi pa zdi izjemno pomembno, da se v ta sodelovanja vključi tudi otroka samega. Nenazadnje je se gre za njegovo življenje in pomembno je, da se sliši njegov glas	Vključevanje otroka v timske sestanke		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti socialnega dela
A58	Ob različnih primerih različno	Opremljenost za delo z otrokom z izkušnjo rejništva odvisna od situacije			Opremljenost šolske socialne delavke
A59	Trudim se, da čim bolj razumem otrokovo situacijo, da se čim bolj odpre, kar pa je zelo težko	Trud za razumevanje otrokove situacije iz njegove perspektive		Razumevanje otrokove perspektive	Koncepti socialnega dela
A60	Zelo težko je doseči, da bi se otrok stoodstotno zaupal	Težave pri pridobivanju otrokovega stoodstotnega zaupanja		Izzivi pri delu z otrokom z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
A61	Sama skušam svoje znanje nadgraditi skozi prakso in samoizobraževanje, recimo po internetu pogledam in raziskujem značilnosti otroka. Še danes se izobražujem, vsak dan	Vsakodnevno samoizobraževanje o otrokovih specifičnih značilnostih		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
A62	Sicer sodelujemo tudi z matičnimi družinami, ampak ko je otrok nameščen v rejniško	Zmanjšanje obsega sodelovanja z matično družino ob		Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino	Delo šolske socialne delavke

	družino, ne več v tolikšni meri, ker so takrat zakoniti zastopniki rejniki in stvari urejamo z njimi	namestitvi otroka v rejniško			
A63	Nekateri biološki starši se tudi sami umaknejo pa tudi z rejniki takrat že težje sodelujejo, čeprav se rejniki trudijo	Umik matične družine iz otrokovega življenja ob namestitvi v rejniško družino		Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino	Delo šolske socialne delavke
A64	Včasih imajo matične družine več otrok, in če je kakšen še doma, je sodelovanje tudi pogostejše	Pogostejše sodelovanje z matičnimi družinami, če je še kakšen otrok doma		Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino	Delo šolske socialne delavke
A65	Bi rekla, da se trudim po najboljših močeh, ampak glede na redkost sodelovanja je definitivno še prostora za izboljšavo	Redka sodelovanja z matično družino, ki puščajo prostor za izboljšavo		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke
A66	Mi zelo dosti sodelujemo z rejniki. Za sodelovanje z rejniškimi družinami ne morem reči, da imam kakšno negativno izkušnjo	Pogosta in nekonfliktna sodelovanja z rejniškimi družinami		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke
A67	Smo se kar povezali in dobro sodelujemo, tako da se mi zdi, da sem kar dobro opremljena	Dobre izkušnje sodelovanja z rejniškimi družinami		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke
A68	Stalno smo na vezi, rejniki nam redno zaupajo in mi njim. Trudimo se in poskušamo opolnomočiti rejnike, saj so oni tisti, ki živijo z otrokom	Redno sodelovanje z rejniškimi družinami		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke
A69	Sama izobraževanja iz rejništva se mi zaposleni ne udeležujemo	Neudeležba zaposlenih na izobraževanjih na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
A70	Izobraževanja so bolj usmerjena glede na specifične značilnosti otroka, recimo na temo čustveno in vedenjskih motenj, travme v otroštvu, ADHD, skratka bolj te specifične	Izobraževanja zaposlenih usmerjena na specifične značilnosti otroka		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke

A71	Bolje se na temo rejništva izobražujejo rejniki in rejnice. Nas pa tudi center za socialno delo nikoli niti ni vabil na nobeno tako izobraževanje	Pomanjkanje vabil CSD za zaposlene na šoli na izobraževanja s področja rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
A72	S strani centra smo bili vabljeni bolj na kakšne sestanke. Sem se pa sama udeležila tudi kakšnih okroglih miz in posvetov na temo rejništva	Vabila CSD za zaposlene usmerjena na okrogle mize in posvete na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
A73	Če bi bila kakšna izobraževanja na temo rejništva tudi za nas, bi se pa zagotovo z veseljem udeležila	Želja socialne delavke/delavca po udeležbi na dodatnih izobraževanjih na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
A74	Najti način kako se boljše približati otrokom. Da bi se še bolj odprli, ker čutim zavore, ki jih imajo	Iskanje novih načinov približanja otrokom		Ustvarjanje novih virov pomoči otroku	Delo šolske socialne delavke
A75	Travma in njene posledice so tako močne, da smo včasih vsi nemočni	Občutek nemoči ob hudih posledicah travme		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
A76	Ampak sama vedno znova iščem poti in vire moči, da lahko otroku v tisti maksimalni meri pomagam	Iskanje novih virov in poti za pomoč v maksimalni meri		Ustvarjanje novih virov pomoči otroku	Delo šolske socialne delavke
A77	Treba je predvsem slediti glasu otrok, se osredotočiti tudi na njihove pobude, poslušati njihove izkušnje	Slediti glasu otrok v šolskem sistemu		Šolski sistem	Sistem podpore za otroka z izkušnjo rejništva
A78	Da je lahko to šolsko okolje tudi varno, spodbudno, je potrebno omogočiti, da imajo tudi otroci možnost nekega soodločanja, da lahko ubesedijo, kaj oni želijo, kaj sami predlagajo	Možnost otrokovega soodločanja pri oblikovanju šolskega sistema		Šolski sistem	Sistem podpore za otroka z izkušnjo rejništva
A79	Tudi šolsko okolje bi moralo biti oblikovano kot neka skupnost, učeče se okolje, kjer so odnosi odprti, kamor lahko vsak vstopi in ni nekih zadržkov	Šolsko okolje kot učeča se odprta skupnost		Šolski sistem	Sistem podpore za otroka z izkušnjo rejništva

A80	Morajo pa seveda biti tudi meje. Potrebno je vzpostaviti vrednote spoštljivosti, odgovornosti. Če bi se otrokom tudi to privzgojilo, bi lahko bilo drugače. Privzgajane vrednot, tudi tradicionalnih, odnos do starejših, nemočnih, da dobijo ta čut. To bi lahko bilo varno in spodbudno učno okolje	Postavljanje meja in privzgajanje vrednot		Šolski sistem	Sistem podpore za otroka z izkušnjo rejništva
A81	Predvsem razumevanje, da se ga spoštuje in sprejema takšnega kakršen je	Sprejemanje otroka z izkušnjo rejništva z vsemi značilnostmi		Šolski sistem	Sistem podpore za otroka z izkušnjo rejništva
A82	Brez predsodkov, obsojanja, omalovaževanja, da se ga ne dojema kot manj vrednega. Dejstvo je, da imajo ti otroci neko nalepko, čeprav jim tega ne želimo prikazati, in oni se te nalepke zavedajo	Zavedanje in preseganje predsodkov glede rejništva		Šolski sistem	Sistem podpore za otroka z izkušnjo rejništva
A83	Dovolj razumevanja, sočutja, da bi tudi učitelji bili razumevajoči. Mislim, da, če otrok občuti bližino, podporo s strani sogovornika, mu je vseeno lažje	Zadostna mera razumevanja in sočutje do otrok z izkušnjo rejništva		Šolski sistem	Sistem podpore za otroka z izkušnjo rejništva

9.3 Priloga 3

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
B1	Vsekakor je potrebno zavedanje, da je otrok v rejništvu bolj občutljiv in čustveno nestabilen.	Občutljivost in čustvena nestabilnost otrok z izkušnjo rejništva		Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
B2	Običajno so ti otroci zelo zaprti,	Zaprtost otrok z izkušnjo rejništva		Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
B3	zato je potrebna velika mera empatije in razumevanja, da se ti sploh odpre.	Velika mera empatije in razumevanja, da se otrok odpre		Psihosocialna podpora	Koncepti in pristopi v socialnem delu
B4	Rekla bi, da je pri delu pomemben prav individualni pogovor, pri katerem upoštevaš vse otrokove lastnosti	Individualni pogovor z otrokom, kjer se upoštevajo vse njegove lastnosti		Individualni pogovor z otrokom	Metode socialnega dela
B5	Ja, kakor sem omenila, individualni pogovor z otrokom	Metoda individualnega pogovora z otrokom		Individualni pogovor z otrokom	Metode socialnega dela
B6	Ja otroci so manj prilagodljivi	Manjša prilagodljivost otrok z izkušnjo rejništva		Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
B7	težje vzpostavljajo stik s komerkoli	Težave otrok pri vzpostavljanju stikov z vrstniki in zaposlenimi	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
B8	Odvisno je pa bilo tudi od tega, kako so učitelji kazali zanimanje za otroka, ker s tistimi učitelji, ki so kazali zanimanje za otroka in ga sprejemali takega kakršen	Vzpostavljanje stikov otrok z zaposlenimi odvisno od učiteljevega izkazovanja sprejemanja zanimanja za otroka	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva

	je, je tudi otrok dosti boljše sodeloval				
B9	Z vrstniki pa so se pojavljale težave, so otroci težje vzpostavljali stik	Težave pri vzpostavljanju stikov z vrstniki	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
B10	Prvi izziv je zagotovo kako otroka opremiti z načini, da se bo znal spoprijemati z vsakdanjimi težavami, da se bo dobro počutil v svojem okolju	Izziv opremljanje otroka z izkušnjo rejništva, da se bo znal spoprijeti z vsakdanjimi izzivi		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
B11	Izziv bi bil tudi, kako otroka vzpodbuditi, da bo znal sprejeti druge otroke, ki so v njegovi rejniški družini.	Izziv vzpodbujanje otroka, da bo znal sprejeti druge otroke v rejniški družini		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
B12	Ko sem se jaz izobraževala za socialno delavko, tega ni bilo toliko, kot imate vi zdaj. Takrat sem se veliko bolj mogla sama izobraževati. Nihče ti takrat ni nudil neke pomoči, sam si se mogel znajti, najti literaturo.	Izziv pomanjkanje znanja socialne delavke za pomoč otroku z izkušnjo rejništva		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
B13	Dobila sem veliko vabil na kakšna izobraževanja in vse sem se sama prijavila, redno tudi hodila	Redna udeležba socialne delavke na izobraževanjih		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
B14	Bila je stigmatizacija, ne samo pri učencih ampak tudi pri	Opažena stigma do otrok z izkušnjo rejništva pri učencih in nekaterih učiteljih			Stigma otrok z izkušnjo rejništva

	nekaterih učiteljih				
B15	Takrat sem z učiteljem opravila individualni razgovor, da sem mu predstavila otrokovo doživljanje. Če ni pomagal en razgovor, jih je bilo več. Ne da se na drugačen način, kot da pristopiš do njega in mu skušaš predstaviti.	Opozarjanje zaposlenih na širši kontekst izkušnje rejništva		Odziv na opaženo stigmo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
B16	Pri učencih pa je bilo tako, da sem šla v razred, opravila razredno uro, kjer pa smo se mi pogovarjali, proučevali gradivo, delali smo plakate, izmenjevali mnenja. Moram povedati, da so otroci dobro sprejemali takšne razredne ure.	Nagovarjanje teme stigmatizacije otrok z izkušnjo rejništva z vrstniki		Odziv na opaženo stigmo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
B17	Takrat, ko sem bila jaz zaposlena, ni bilo nekaj dosti podpore, je bila, ampak bi bilo lahko definitivno bolj odzivno.	Minimalna podpora s strani CSD		Negativna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s Centrom za socialno delo
B18	Tudi slabo odzivanje je bilo s strani Centra	Razočaranje nad odzivnostjo CSD		Negativna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s Centrom za socialno delo
B19	Takrat tudi ni bilo nekih timskih sestankov	Brez organizacije timskih sestankov s strani CSD		Negativna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s Centrom za socialno delo

B20	Zdaj v zadnjem času sicer nimam neposrednih izkušenj, ampak kot rejnica pa lahko rečem, da Center dosti bolj sodeluje, vabi in nudi podporo, ki jo pač potrebuješ	Dobra izkušnja socialne delavke kot rejnice pri sodelovanju s CSD		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s Centrom za socialno delo
B21	Prvi in bistveni je vsekakor glas otroka	Glas otroka kot bistveni koncept socialnega dela		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti in pristopi v socialnem delu
B22	ker so to taki otroci, ki so bili v domačem okolju zapostavljen, nihče se ni brigal za njih in potrebujejo nekoga, da jih sliši	Potreba otrok z izkušnjo rejništva, da se jih sliši, zaradi zapostavljenosti v matični družini		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke
B23	Etika udeleženosti je tudi zelo pomembna.	Pomemben koncept etike udeleženosti		Etika udeleženosti	Koncepti in pristopi v socialnem delu
B24	Pa tudi delo iz perspektive moči je zelo pomembno	Delo z otrokom z izkušnjo rejništva iz perspektive moči	Perspektiva moči	Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti in pristopi v socialnem delu
B25	Individualni pogovor najpogosteje	Individualni pogovor z otrokom z izkušnjo rejništva		Individualni pogovor z otrokom	Metode socialnega dela
B26	Otroke pa sem tudi vključevala v kakšne skupine in potem s temi skupinami izvajala skupinske delavnice na določene teme.	Vključevanje otrok z izkušnjo rejništva v skupinske dejavnosti		Skupinske dejavnosti	Metode socialnega dela
B27	Pri tem pa nimam izkušenj, da bi lahko komentirala	Brez izkušenj o nesoglasjih med šolo, CSD, rejniško in matično družino		Sodelovanje med šolo, CSD, rejniško in matično družino	Delo šolske socialne delavke
B28	Nisem bila dovolj opremljena	Čut nezadostne opremljenosti za sodelovanje z		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke

		otrokom z izkušnjo rejništva			
B29	Premalo je bilo tudi s strani izobraževanj, sploh na temo rejništva ni bilo veliko	Pomanjkanje izobraževanj na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
B30	Sama sem morala vse naštudirati, kar vem zdaj, druge ni bilo.	Primoranost k samoizobraževanju socialne delavke o področju rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
B31	Tudi z matično družino se nisem počutila dovolj opremljeno.	Čut nezadostne opremljenost zaradi nesodelovanja z matično družino		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke
B32	Pač znašla sem se, nekako je šlo, mogoče sem imela tudi srečo, da se je matična družina odzivala na moja vabila na pogovore in so prišli	Dobra izkušnja sodelovanja socialne delavke z matično družino		Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino	Delo šolske socialne delavke
B33	Trudila sem se jih usmerjati, da so sprejeli rejniško družino, da so razumeli, da gre za dobrobit otroka.	Trud socialne delavke pri vzpodbujanju matične družine, da sprejme rejniško družino		Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino	Delo šolske socialne delavke
B34	Dobro sem sodelovala z rejniškimi družinami, ker so oni mene sprejemali in tudi jaz sem sprejemala njih.	Dobre izkušnje sodelovanja z rejniškimi družinami		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke
B35	Pogosto sem tudi opravila kakšen obisk na domu družine.	Obiski na domu rejniške družine		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke
B36	Pri delu z rejniško družino pa sem se počutila	Čut zadostne opremljenosti za sodelovanje z rejniško družino		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke

	zadosti opremljeno.				
B37	Nikoli ni bilo nič podobnega organiziranega za nas.	Neudeležba na izobraževanjih zaradi pomanjkanja slednjih		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
B38	Niti vabil ni bilo s centra za socialno delo na to temo.	Pomanjkanje vabil CSD za zaposlene na šoli na izobraževanje s področja rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
B39	Definitivno bi si želela izobraževanj na temo rejništva, na katera bi z veseljem hodila	Želja socialne delavke/delavca po udeležbi na dodatnih izobraževanjih na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
B40	Pa tudi fakulteta bi lahko organizirala kakšna izobraževanja ali pa posvete, kamor bi nas vključila	Želja po organizaciji izobraževanj in posvetov na temo rejništva s strani fakultete		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
B41	Želela bi si, da bi bila organizirana izobraževanja na temo rejništva, ki jih takrat ni bilo.	Potreba po dodatnih izobraževanjih strokovnih delavcev na temo rejništva		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
B42	Prav tako bi si želela tudi rednejše sodelovanje s centrom za socialno delo.	Želja po rednejšem sodelovanju s CSD		Potrebe šolske socialne delavke v sklopu sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
B43	Ja predmetnik bi bilo potrebno čisto spremeniti, nekatere vsebine zmanjšati.	Potreba po spremembah v predmetniku		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
B44	Otroke bi bilo bolj ustrezno v šoli opremljati s kompetencami in veščinami, ki jim bodo pomagale v življenju, da se bodo lažje	Potreba po opremljanju otrok s kompetencami in veščinami za lažje spoprijemanje z izzivi		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva

	spoprijemali z izzivi.				
B45	Ustrezno pa se mi zdi tudi, da bi se učitelje bolj opremilo, da bi se znali odzivati na otroke, ki so si med sabo zelo različni.	Potreba po opremljanju učiteljev, da bi se znali odzivati na raznolikost otrok		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
B46	Pa ne vem, če bi kaj dodala, ker se mi je zdelo, da so bili otroci redno vključeni, njihovo mnenje se je upoštevalo.	Brez potrebe po spremembah v sistemu podpore zaradi občutka zadostne vključenosti otrok v odločanje		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva

9.4 Priloga 4

Št. izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
C1	Za te otroke, ki so trenutno pri nas na šoli v rejništvu, ne morem reči, da imajo kakšno travmatično izkušnjo.	Brez opažanj travmatičnih izkušenj pri otrocih		Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
C2	Otroci so nameščeni v dobre rejniške družine, ki precej delajo z njimi in ne opažamo, da bi ti otroci doživljali kakršnokoli stisko.	Brez izražanj stiske otrok v dobrih rejniških družinah		Odziv na namestitev v rejniško družino	Travma otrok z izkušnjo rejništva
C3	Če recimo pridejo otroci v rejništvo kot odrasli pa seveda rabijo svoj čas, da se navadijo na vse novosti, na drugo družino.	Razumevanje potrebe starejših otrok po dodatnem času za prilagajanje na rejniško družino			Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke
C4	Če pa bi opazila kakšne posledice travmatičnih izkušenj, pa bi zagotovo to sporočila centru za socialno delo.	Obveščanje CSD ob opaženih travmatičnih izkušnjah		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
C5	Najprej je definitivno pogovor z otrokom.	Metoda individualnega pogovora z otrokom		Individualni pogovor z otrokom	Metode socialnega dela
C6	Prva pot, ki je, pa je seveda obvestiti center za socialno delo. Mi kot šola ne moremo delati radikalnih premikov, naša dolžnost pa je, da to sporočimo centru in potem	Obveščanje CSD ob opaženih travmatičnih izkušnjah otrok		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo

	oni dalje urgirajo. Sama bi svoja opažanja zapisala v poročilo in ga poslala na center za socialno delo.				
C7	Zdi se mi pa tudi pomembno, da bi se v takih situacijah organiziral timski sestanek, kjer bi sodelovali vsi pomembni.	Organizacija timskega sestanka ob opaženih travmatičnih izkušnjah			Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke
C8	Imeli smo primer dveh fantov, ki sta bila nameščena v rejniško družino, sta pa iz matične družine prišla z zelo velikimi ranami. Otroka v šoli tega sicer nista kazala, če se spomnim za nazaj, sta bila pogosto precej nasmejana.	Brez opaženih travmatičnih izkušenj pri otrocih		Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
C9	Nista imela težav navezovanja stika z vrstniki	Brez težav pri navezovanju stikov z vrstniki	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
C10	Pa tudi z učitelji ni bilo nobenih težav.	Odprto navezovanje stikov otrok z zaposlenimi	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
C11	Se je pa to problematično vedenje kazalo predvsem v rejniški družini, kjer sta ogromno nagajala, kljub trudu rejnika, da bi jima zagotovil neko izkušnjo varnega doma.	Težave pri sprejemanju novega okolja in družine		Odziv na namestitev v rejniško družino	Travma otrok z izkušnjo rejništva

C12	Na osebni ravni nimam slabih izkušenj z otroki z rejniških družin.	Brez slabih izkušenj pri delu z otroki iz rejniških družin		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
C13	To so pogosto otroci, ki so zelo mirni, prestrašeni, ne izstopajo po nobeni zadevi, kot da imajo v glavi, da morajo biti pridni, da se jim ne bi kaj zgodilo	Občutek podrejenosti otrok z izkušnjo rejništva		Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
C14	Mogoče bi bil izziv kako najti način, da bi se otroci bolj sprostili in se vključili v kakšne aktivnosti bolj pogosto. Pa pogosto so tudi precej zadržani.	Izziv iskanje načina za pomoč otroku pri sprostitvi in vključevanju v aktivnosti		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
C15	Se mi pa zdi zelo pomembno, da znaš komunicirati, znati vzpostaviti nek dober delovni odnos.	Sposobnost vzpostavljanja primernega odnosa z otrokom		Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti in pristopi v socialnem delu
C16	Stigmatizacije še načeloma nisem opazila.	Brez stigmatizacije otrok z izkušnjo rejništva		Brez stigmatizacije	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
C17	Če pa bi pri kakšnem zaposlenem opazila, pa bi definitivno stopila do te kolegice in ji poskusila razložiti širši kontekst otrokovega doživljanja.	Opozarjanje zaposlenih na širši kontekst izkušnje rejništva		Odziv na opaženo stigmo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
C18	Enako tudi do sovrstnikov, definitivno bi se	Nagovarjanje teme stigmatizacije		Odziv na opaženo stigmo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva

	pogovorila in poskusila obarvati to temo.	otrok z izkušnjo rejništva z vrstniki			
C19	Brez tega sodelovanja z zunanjimi institucijami definitivno ne gre. Jaz redno obveščam center, če opažam kakšne spremembe pri otrokovem vedenju.	Redno obveščanje šole CSD o opaženih spremembah v otrokovem vedenju		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
C20	Perspektiva moči, da iščem otrokove dobre lastnosti in izhajam iz njegovih močnih področij, da mu na ta način, kljub ranam, skušam pomagati pri vzpostavljanju samozavesti.	Delo iz perspektive moči kot pomoč pri vzpostavljanju samozavesti otroka	Perspektiva moči	Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti in pristopi v socialnem delu
C21	Individualni pogovor z otrokom nekako najpogosteje.	Metoda individualnega pogovora z otrokom		Individualni pogovor z otrokom	Metode socialnega dela
C22	Brez komunikacije nikakor ne gre, tako da pogovor.	Pomembnost komunikacije ob nesoglasjih med udeleženimi		Sodelovanje med šolo, CSD, rejniško in matično družino	Delo šolske socialne delavke
C23	Zaenkrat imam občutek, da sem bila do zdaj nekako dovolj opremljena.	Čut zadostne opremljenosti socialne delavke za pomoč otroku		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke
C24	Zna pa biti, da bom mogoče kdaj potrebovala več podpore pri svojem delu.	Možnost potrebe po dodatni podpori pri delu z otrokom z izkušnjo rejništva		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke
C25	Z matično družino pa še nikoli nisem sodelovala, tako da ne vem, kako bi bila	Negotovost o opremljenosti za sodelovanje z matično družino zaradi nesodelovanja		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke

	opremljena, če bi prišlo do sodelovanja.				
C26	Enkrat sem srečala eno družino na IPS, pa so se mi zdeli prijetni, ampak nekako ni bilo nekega konkretnega sodelovanja.	Enkratno srečanje z matično družino na IPS		Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino	Delo šolske socialne delavke
C27	Z rejniškimi družinami pa redno sodelujemo, imamo precej dobro vzpostavljena sodelovanja.	Dobre izkušnje sodelovanja z rejniškimi družinami		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke
C28	Rekla bi, da sem dovolj opremljena za sodelovanje z rejniško družino.	Čut zadostne opremljenosti za sodelovanje z rejniško družino		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke
C29	Nikoli še nisem bila na kakšnem takšnem izobraževanju.	Neudeležba na izobraževanjih na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
C30	Niti nisem še nikoli dobila kakšnega povabila na izobraževanje	Pomanjkanje vabil na izobraževanja na temo rejništva za šole		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
C31	Bi pa šla, če bi me tema pritegnila	Želja socialne delavke/delavca po udeležbi na dodatnih izobraževanjih na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
C32	Mi je pa nekako pomembneje, da mi nekdo predstavi svoje izkušnje, kakor pa poslušam predavanje neke teme.	Želja po usposabljanjih, ki temeljijo na konkretnih izkušnjah		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
C33	Pa zaenkrat čisto nič, zdi se mi, da zaenkrat kar vse stvari tečejo, so pod nadzorom in	Brez potrebe po spremembah pri lastnem delu		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke

	nimam nekih slabih izkušenj.				
C34	Meni se zdi, da je šolski sistem kar dobro naravnan.	Občutek o dobri naravnanosti šolskega sistema		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
C35	Na naši šoli je tako, da se zaposleni trudijo in prilagajajo otrokom in njihovim potrebam.	Prilagajanje zaposlenih na šoli otrokovim potrebam		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
C36	Malo več izobraževanj rejnikov bi bilo potrebno.	Potreba po več izobraževanjih za rejnike		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
C37	Pa mogoče bi bil potreben tudi malo bolj poostren nadzor, da bi bili obiski na domu rejniške družine pogostejši.	Potreba po rednejših obiskih na domu rejniške družine		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva

9.5 Priloga 5

Št. izjave	Izjava	Pojem	Podkategorije	Kategorija	Tema
D1	Poskušam navezati čim bolj sproščujoč odnos z otrokom, da se mu lahko pridružim in pokukam v njegov svet	Vzpostavljanje sproščenega odnosa z otrokom		Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D2	Rada podelim z njimi kakšno svojo izkušnjo	Delitev osebne izkušnje socialne delavke	Osebno vodenje	Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D3	Z otrokom poskušam sodelovati v smislu, da skupaj soustvarjava neke nadaljnje spremembe na čustveni ravni, da se otrok čustveno opolnomoči, da poskuša premagati težave, travme, ki jih nosi v sebi	Soustvarjanje sprememb za čustveno opolnomočenje otroka		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske socialne delavke
D4	Vsekakor se trudim, da z otrokom soustvarjava nove dobre pozitivne rešitve	Trud socialne delavke za ustvarjanje pozitivnih izkušenj		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske socialne delavke
D5	Zelo pomembno je poslušati otroka, mu dati prostor za njegov glas, da lahko pove svoje občutke in misli	Prostor otroku za izpoved		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D6	Uporabljam sodelovalni pristop, ki izvira iz čuječnosti brez presojanja	Sodelovalni pristop, ki ne presoja, temelječ na čuječnosti		Pristopi in tehnike	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D7	Poskušam dobiti vpogled v dogajanje pri	Razumevanje situacije z otrokovega stališča		Razumevanje otrokove perspektive	Koncepti in pristopi v socialnem delu

	otroku, kako on doživlja vse skupaj				
D8	Sem pozorna poslušalka	Pozorno poslušanje otroka		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D9	in dajem prednost otroku in njegovim čustvom	Dajanje prednosti otroku in njegovim čustvom		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske socialne delavke
D10	Poskušam odpravljati otrokov občutek osamljenosti oziroma kakšen drugi negativni občutek, ki ga pri njem začutim, z nekimi dobrimi izkušnjami	Odpravljanje otrokovih negativnih občutkov z dobrimi izkušnjami		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske socialne delavke
D11	Otroci različno navezujejo stike s sovrstniki, odvisno od njihovih osebnostnih značilnosti	Vzpostavljanje stikov z vrstniki odvisno od otrokovih osebnostnih značilnosti	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
D12	Začetne težave pa so opazne, nekako na »negativen« način vzpostavljajo stike z vrstniki	Začetno negativno vzpostavljanje stikov z vrstniki	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
D13	Pri zaposlenih pa ne opažam kakšnega zapiranja, otroci jih sprejemajo	Odprto navezovanje stikov otrok z zaposlenimi	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
D14	Opažam pa tudi, da se zaposleni zelo trudijo, da se otrokom pridružijo in iščejo skupno točko, da vedo kako pristopiti	Trud zaposlenih, da najdejo skupno točko z otrokom		Pristopi in tehnike	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D15	To da poiščemo skupne načine za ublažitev te stiske otroka je en izziv, ker je	Izziv iskanja skupnih načinov za ublažitev stiske otroka		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke

	vprašanje koliko je otrok pripravljen razkriti, v kolikšni meri je pripravljen sodelovati pa tudi te spremembe uvesti v svoje življenje				
D16	Največji izziv je zagotovo otrokov prehod iz matične v rejniško družino	Izziv prehoda otrok iz matične v rejniško družino		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
D17	Ti otroci nas učijo, kako moramo vzpostavljati ustrezen delovni odnos. Ne toliko iz perspektive moči, pač pa bolj iz sprejemajočega pristopa, da otroka dojemamo kot eksperta na podlagi svojih izkušenj	Sprejemajoč pristop do otroka, eksperta na podlagi osebne izkušnje		Pristopi in tehnike	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D18	On zna kako se počuti, kaj mu ne ustreza, skupaj iščemo načine za ublažitev njegove stiske	Soustvarjanje načinov z otrokom za blaženje stiske		Pristopi in tehnike	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D19	Nam je vodilo, da otroci znajo sprejeti svoje novo življenje, življenje v rejniški družini	Vodilo sprejemanja novega življenja s strani otroka		Želeni izidi ŠSS pri delu z otrokom v rejništvu	Delo šolske svetovalne delavke
D20	Običajno opozorim na širši kontekst pojavnosti neke situacije, ki bi lahko učitelje tudi motila.	Opozarjanje zaposlenih na širši kontekst izkušnje rejništva		Odziv na opaženo stigmatizacijo	Stigma
D21	Poskušam razložiti razloge za ravnanje posameznega	Opozarjanje zaposlenih na širši kontekst izkušnje rejništva		Odziv na opaženo stigmatizacijo	Stigma

	otroka, ne da bi ga s tem opravičevala, ampak želim razširiti obzorje sodelavcem, ki do tedaj tega niso vedeli, niso sami začutili te širše stiske otroka in njegovo odstopanje, posebnost.				
D22	Z vrstniki pa na podoben način. Lahko je direktni pogovor z namenom ozaveščanja in postavljanja sebe v kožo nekoga drugega.	Direkten pogovor z vrstniki z namenom ozaveščanja		Odziv na opaženo stigmatizacijo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
D23	Imamo pa na šoli veliko preventivnih vsebin, tudi v same predmete se dodajajo vsebine na temo strpnosti.	Vključevanje preventivnih vsebin v predmete		Odziv na opaženo stigmatizacijo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
D24	Vključujemo se v najrazličnejše preventivne aktivnosti, kjer se o veliko različnih temah tudi ozavešča	Organizacija preventivnih dejavnosti na šoli		Odziv na opaženo stigmo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
D25	Pomaga mi, da delujem čim bolj transparentno, da dosledno izvajamo stvari	Transparentno in dosledno izvajanje nalog		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
D26	in da smo na tekočem	Sprotna seznanjenost s situacijo		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
D27	Prav tako na nek način preko sodelovanja dobimo potrditev, da smo na dobri poti.	Skozi sodelovanje potrditev za dobro delovanje		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo

D28	Tako imam tudi sama nekoga, s kom se lahko posvetujem, dobim priložnost razreševanja svojih dilem	Dodatna podpora pri razreševanju dilem		Vir pomoči	Sodelovanje s centrom za socialno delo
D29	Dobro je, da nas je tudi več, da se rešuje vse bolj celostno.	Celostno reševanje		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
D30	V okviru socialnega dela z družino z rejniško družino skupaj identificiramo morebitno težavo, ozavestimo situacijo in pregledamo otrokov širši družinski kontekst.	Sistemski pristop v okviru konceptov socialnega dela z družino		Pristopi in tehnike	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D31	Tako potem razumemo funkcioniranje otroka, kaj potrebuje, potem pa grem običajno v proces soustvarjanja rešitev za korist otroka, kjer je tudi sam vključen.	Aktivna participacija otroka v procesu soustvarjanja rešitev		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D32	Vedno delujem iz osebnega odnosa, predvsem z namenom, da se otrok uspešno vključi v novo okolje in napreduje.	Delovanje iz ustreznega osebnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D33	Rada dam glas otroku, da on kot ekspert sploh razloži, kako situacijo razume in jo doživlja, da skupaj vidiva,	Aktivna participacija otroka v procesu soustvarjanja rešitev		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti in pristopi v socialnem delu

	kaj se lahko razvije iz tega, kako mu lahko sama pomagam.				
D34	Nekateri stvari še ne dojemajo, ne ozavestijo, pa je težje pomagati, različne so nianse otroka. Zmeraj delujem iz izkušenj otroka in njegovega glasu.	Delovanje iz otrokovih izkušenj in njegovega glasu		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D35	Vse je tako narejeno v otrokovo korist, z njegovimi značilnostmi, kar pomeni, da je otrok tudi vedno neposredno vključen v celoten proces dela.	Aktivna participacija otroka v procesu soustvarjanja rešitev		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D36	Obvezno se mi zdi uporabiti ustrezen osebni odnos	Delovanje iz ustreznega osebnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D37	Pomembno je tudi pridruževanje otroku, kot ekspertu iz izkušenj.	Pridruževanje otroku kot ekspertu iz osebnih izkušenj		Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D38	Sodelovanje z otrokom in skupno iskanje načinov, ki bi mu lahko omogočali nemoteno delovanje in rast.	Soustvarjanje načinov z otrokom za blaženje stiske		Pristopi in tehnike	Koncepti in pristopi v socialnem delu
D39	Najpogosteje pa to poteka skozi pogovor z otrokom, dvosmerno komunikacijo.	Individualni pogovor z dvosmerno komunikacijo		Individualni pogovor z otrokom	Metode socialnega dela
D40	V praksi do tega sicer zaenkrat še ni prišlo	Brez izkušenj o nesoglasjih med šolo,		Sodelovanje med šolo, CSD, rejniško in matično družino	Delo šolske socialne delavke

		CSD, rejniško in matično družino			
D41	Če pa bi bila kakšna konfliktna situacija pa mislim, da bi bilo potrebno iskati skupne rešitve vseh udeleženih v problemu, skozi instrumentalno definicija problema vseh vključenih	Iskanje rešitve vseh udeleženih v problemu skozi instrumentalno definicijo problema		Sodelovanje med šolo, CSD, rejniško in matično družino	Delo šolske socialne delavke
D42	Kot strokovna delavka se čutim dovolj opolnomočena, da se znam znajti v situaciji v procesu pomoči otrokom, v kolikor je to potrebno.	Čut zadostne opremljenosti socialne delavke za pomoč otroku		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke
D43	Glede sodelovanja z matično družino nimam nobenih problemov s komunikacijo	Neproblematično sodelovanje socialne delavke z matično družino		Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino	Delo šolske socialne delavke
D44	kolikor je interes z njihove strani, kar pa po mojih izkušnjah ni najbolj. Običajno se starši ne preveč zanimajo za svoje odvzete otroke.	Izkušnja nezainteresiranosti matične družine za sodelovanje s šolo		Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino	Delo šolske socialne delavke
D45	Imam pa izkušnje in informacije, da se koliko toliko v sodelovanje vključijo z rejniško družino. Običajno rejniška družina sodeluje s šolo, ta pa potem	Sodelovanje šole z rejniško družino, ki obvešča matično		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke

	obvešča matično.				
D46	Sicer pa se tudi za sodelovanje z matično družino dovolj opremljena	Čut zadostne opremljenosti socialne delavke za sodelovanje z matično družino		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke
D47	Se mi pa zdi pomembno za sodelovanje, da se kot strokovni delavec z matično družino pogovarjaš z lahkotnostjo in z željo po pogovoru, ker je lahko to večja priložnost za sodelovanje.	Izkazovanje želje po sodelovanju z matično družino kot priložnost za dobro sodelovanje		Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino	Delo šolske socialne delavke
D48	Imam občutek, da zelo dobro sodelujem z rejniško družino	Dobre izkušnje sodelovanja z rejniškimi družinami		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke
D49	Naša sodelovanja so senzibilna, pristna, drug za drugega smo dosegljivi, lahko se obrnemo en na drugega, za vsako stvar iščemo skupni jezik in rešitve, da otrokom omogočamo lažji prehod, izvajanje aktivnosti	Dobre izkušnje sodelovanja z rejniškimi družinami		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke
D50	Jaz se udeležujem vseh posvetov in strokovnih izobraževanj, ki jih organizira center za socialno delo.	Udeležba socialne delavke na posvetih in izobraževanjih, organiziranih s strani CSD		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
D51	Zadnje čase tudi preko policije	Udeležba socialne delavke na posvetih in izobraževanjih, organiziranih s strani policije		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke

D52	So pa ti posveti in izobraževanja bolj usmerjena na teme nasilja nad ženskami in otroki, kjer je tudi kontekst rejništva.	Usmerjenost izobraževanj in posvetov na temo nasilja		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
D53	Da bi pa kakšen posvet ali izobraževanje bilo specifično o rejništvu, tega pa nisem zasledila.	Pomanjkanje izobraževanj na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
D54	Definitivno bi pa šla, se mi zdi super ideja	Želja socialne delavke/delavca po udeležbi na dodatnih izobraževanjih na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Delo šolske socialne delavke
D55	Povečanje občutljivosti do položaja otrok v sistemu rejništva.	Potreba po večji občutljivosti strokovnih delavcev do položaja otrok z izkušnjo rejništva		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
D56	Mogoče bi bilo pomembno tudi kakšno izobraževanje na temo rejništva za strokovne delavce, učitelje pa tudi v okviru študija.	Potreba po dodatnih izobraževanjih strokovnih delavcev na temo rejništva		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
D57	Pomembno se mi zdi tudi spodbujanje vključevanja otrok v različne šolske aktivnosti, da najdejo svoje mesto pod Soncem in se prilagodijo.	Spodbujanje otrok z izkušnjo rejništva v vključevanje v različne šolske aktivnosti		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
D58	Pomembno pa je tudi prilagajanje podpore, glede na potrebe otroka.	Potreba po prilagajanju podpore individualno za vsakega otroka		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
D59	Definitivno bi bila potrebna povečana čustvena	Potreba po večji čustveni podpori otroka s strani strokovne službe		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva

	podpora šolske svetovalne službe				
D60	pa tudi otrokovega razrednika.	Potreba po večji čustveni podpori otroka s strani razrednika		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
D61	Mogoče bi bil primeren tudi prilagojeni učni pristop, če je to potrebno glede na čustvene izzive.	Možnost prilagajanja učnega pristopa glede na čustvene izzive otroka		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
D62	Nujna je zadostna mera fleksibilnosti, da vidiš otroka, prepoznaš njegove stiske in mu v takih primerih daš nujno potreben prostor.	Potreba po zadostni fleksibilnosti pri prepoznavanju otrokovih stisk		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
D63	Tudi organizacija skupinskih dejavnosti na šoli, kjer je cilj vključevati te učence, da sami dajo svoj prispevek in lažje predelajo svoje travme.	Potreba po organizaciji skupinskih dejavnosti na šoli, ki vključijo otroka z izkušnjo rejništva, da lažje predela travme		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
D64	Zelo pomembna pa se mi zdi tudi pozitivna povratna informacija otroku, da se mu nudi pohvala za najmanjšo možno stvar, ker jih verjetno v preteklosti nikoli ni dobil.	Potreba po pozitivnih povratnih informacijah otroku za najmanjšo možno stvar		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
D65	Zaupno, varno in sprejemajoče okolje, kjer bi imel pogoje za ustvarjanje napredka.	Potreba po varnem in sprejemajočem okolju, ki otroku nudi pogoje za ustvarjanje napredka		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva

D66	Potrebno pa bi bilo ustvariti tudi strukturo	Potreba po ustvarjanju strukture		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
D67	in navsezadnje otroku nuditi nujno potrebno ljubezen.	Potreba po nujno potrebni ljubezni do otroka		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva

9.6 Priloga 6

Št. izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
E1	Imeli smo primer ene deklice, ki je prihajala iz družine, kjer ni bila slišana.	Neslišanost otrok v matični družini		Razvojna kompleksna travma	Travma otrok z izkušnjo rejništva
E2	Te travmatične izkušnje so se na začetku kazale predvsem na področju vzpostavljanja stika s sošolci, s katerimi se je rada prepirala	Začetno negativno vzpostavljanje stikov z vrstniki	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
E3	To smo skušali nekako reševati preko različnih dejavnosti v razredu.	Reševanje sporov v razredu z različnimi skupinskimi dejavnostmi		Skupinske dejavnosti	Metode socialnega dela
E4	Deklici pa smo tudi postavljali jasne meje z ljubečo skrbnostjo.	Postavljanje jasnih mej z ljubečo skrbnostjo otroku z izkušnjo rejništva		Razumevanje vedenja otroka z izkušnjo rejništva	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke
E5	Ker se je deklica takrat precej neprimerno vedla, sem najprej to reševala s pomočjo individualnih pogovorov.	Individualni pogovori z otrokom za reševanje neprimernega vedenja		Individualni pogovor z otrokom	Metode socialnega dela
E6	Rada sem ji tudi ponudila kakšne socialne igre, da sva se na ta način spoznavali z neprimernim vedenjem.	Spoznavanje z neprimernim vedenjem s socialnimi igrami		Individualni pogovor	Metode socialnega dela
E7	Pomembni pa so se mi zdeli tudi pogovori v večji skupini oziroma razredu na te in podobne teme.	Organizacija pogovornih skupin za učence		Pogovorne skupine	Metode socialnega dela
E8	Opažali smo precej neprimerno vedenje deklice so njenih sovrstnikov.	Neprimerno vedenje do sovrstnikov	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva

E9	Bila je prevej nesramna in dominantna, kar smo kasneje povezovali z njenimi izkušnjami v matični družini, ko je niso upoštevali.	Neprimerno vedenje do sovrstnikov kot posledica travmatičnih izkušenj	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
E10	Zaposlene pa je normalno sprejela, ni imela težav pri odpiranju in hitro je navezala stik.	Odprto navezovanje stikov otrok z zaposlenimi	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
E11	Kot izziv bi izpostavila vzpostavljanje primernega odnosa z otrokom.	Izziv vzpostavljanje primernega odnosa z otrokom z izkušnjo rejništva		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
E12	Ti moraš imeti v sebi močno empatijo, sposobnost vzpostavljanja primernega odnosa z otrokom.	Sposobnost vzpostavljanja primernega odnosa z otrokom		Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti in pristopi v socialnem delu
E13	Otrok mora dobiti izkušnjo, da je slišan, da se ga razume in sliši.	Trud socialne delavke za ustvarjanje pozitivnih izkušenj		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke
E14	Stigmatizacije pri nas še nisem opazila.	Brez stigmatizacije otrok z izkušnjo rejništva		Brez stigmatizacije	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
E15	Se mi zdi, da ker smo manjši kraj, tu ljudi take stvari ne motijo in se to ne izpostavlja. Naše okolje je po mojem občutku precej odprto in sprejemajoče.	Neizstopajoča izkušnja rejništva v odprtem in sprejemajočem širšem okolju		Brez stigmatizacije	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
E16	Tudi s sovrstniki ni težav, nisem začutila, da bi se kdorkoli norčeval iz tega.	Brez opažene stigmatizacije pri sovrstnikih		Brez stigmatizacije	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
E17	Dvakrat na leto pošiljamo poročila	Pošiljanje poročil opažanj o otroku		Negativna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo

	o otroku, to pa je skoraj to.	z izkušnjo rejništva na CSD			
E18	Na timske sestanke nas center za socialno delo ne vabi.	Brez vabil CSD šole na timske sestanke		Negativna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
E19	Rejnica nam pa redno poroča kaj so se na sestankih zmenili.	Redno poročanje rejnice o timskih sestankih na CSD		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke
E20	Najpomembnejši je glas otroka ker se mi zdi pomembno, da se otroka sliši, da se z njim dela skupaj, da se sliši njegove želje.	Upoštevanje glasu otroka z izkušnjo rejništva		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti in pristopi v socialnem delu
E21	Pomembno pa je tudi delo iz perspektive moči, da otrok vidi, da ima moč v sebi.	Delo z otrokom z izkušnjo rejništva iz perspektive moči	Perspektiva moči	Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti in pristopi socialnega dela
E22	Najpogosteje izvajam individualne pogovore z otrokom.	Metoda individualnega pogovora z otrokom		Individualni pogovor z otrokom	Metode socialnega dela
E23	Organiziram pa tudi kakšne socialne akcije v večjih skupinah, običajno kar v razredih.	Organizacija socialnih akcij v razredu		Skupinske dejavnosti	Metode socialnega dela
E24	Pomembno se mi zdi, da so vključeni čisto vsi udeleženi.	Pomembnost vključenosti vseh udeleženih		Sodelovanje med šolo, CSD, rejniško in matično družino	Delo šolske socialne delavke
E25	Pomembno je, da se sliši vse, da se sliši instrumentalna definicija vsakega vključenega.	Slišanje instrumentalne definicije vsakega		Sodelovanje med šolo, CSD, rejniško in matično družino	Delo šolske socialne delavke
E26	Potem pa je potrebno ustvarjanje nekih skupnih dobrih rešitev, ki ustrezajo vsem.	Iskanje rešitve vseh udeleženih v problemu skozi instrumentalno definicijo problema		Sodelovanje med šolo, CSD, rejniško in matično družino	Delo šolske socialne delavke
E27	Ne preveč dobro opremljena, že tudi zaradi malega	Čut nezadostne opremljenosti zaradi malega		Samoocenjevanje lastnega dela	Opremljenost šolske socialne delavke

	števila otrok v rejništvu.	števila otrok v rejništvu			
E28	Bi si pa želela, da bi center za socialno delo kdaj organiziral kakšna izobraževanja, da bi se malo bolje seznanili z zakonodajo, novimi načini dela.	Pomanjkanje izobraževanj na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
E29	Ne počutim se sploh dobro opremljena, ker še nisem sodelovala z matično družino deklice, niti je še nisem videla.	Čut nezadostne opremljenosti zaradi nesodelovanja z matično družino		Samoocenjevanje lastnega dela	Opremljenost šolske socialne delavke
E30	Počutim se kar precej dobro opremljena.	Čut dobre opremljenosti za sodelovanje z rejniško družino		Samoocenjevanje lastnega dela	Opremljenost šolske socialne delavke
E31	Naša sodelovanja so redna pa tudi dobro sodelujemo.	Dobre izkušnje sodelovanja z rejniškimi družinami		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke
E32	Sploh se ne udeležujem, ker niso razpisana.	Neudeležba na izobraževanjih zaradi pomanjkanja slednjih		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
E33	Niti nismo vabljeni na kakšna izobraževanja na temo rejništva.	Pomanjkanje vabil CSD za zaposlene na šoli na izobraževanje s področja rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
E34	Bi si jih želela obiskati.	Želja socialne delavke/delavca po udeležbi na dodatnih izobraževanjih na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
E35	Želela bi si, da bi bila bolj seznanjena tako z zakonskimi vidiki	Želja po večji seznanjenosti z zakonskimi vidiki na področju rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
E36	kot tudi vidiki otrokovega doživljanja v rejniški družini.	Želja po večji seznanjenosti z otrokovim doživljanjem rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke

E37	Želela bi si tudi nekaj več podpore centra za socialno delo.	Želja po več podpore s strani CSD		Potrebe šolske socialne delavke v sklopu sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
E38	Oblikovala bi ga tako, da bi omogočal najboljšo možno integracijo otrok v šolski sistem, ne glede na njegove značilnosti.	Sprejemanje otroka z izkušnjo rejništva z vsemi značilnostmi		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
E39	Želela bi si tudi, da bi imeli v urniku učenci na voljo eno uro, kjer bi se lahko preko različnih aktivnostih govorilo o njihovih izkušnjah.	Želja po šolski uri z aktivnostmi, ki vzpodbujajo otroke, da spregovorijo o svojih izkušnjah		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
E40	Definitivno, da se sliši otrokov glas.	Slišanje glasu otroka v sistemu podpore		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
E41	Pomembno se mi zdi tudi, da je razumljen.	Razumevanje otroka v sistemu podpore		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
E42	Potrebno pa je tudi, da iz sistema podpore dobi tisto pomoč, ki jo potrebuje.	Zagotavljanje za otroka ustrezne podpore		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva

9.7 Priloga 7

Št. izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
F1	Otroku lahko nudiš neko podporo skozi individualne pogovore, da lahko vidi, da ima zaupno osebo	Individualni pogovori otroka z zaupno osebo		Individualni pogovor z otrokom	Metode socialnega dela
F2	Dejstvo pa je, da na šoli nismo psihologi, da bi bili takšni pogovori pogosti, mi smo pristojni za reševanje šolskih zadev	Pristojnost šole omejena na reševanje šolskih zadev, ne nudenje psihološke pomoči otroku		Šolski sitem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
F3	Če bi opazil kakšne posledice, bi zagotovo predlagal še kakšno zunanjo pomoč, da bi dobil podporo še zunaj šolskega okolja.	Predlog zunanje pomoči ob opaženih posledicah travme		Ustvarjanje novih virov pomoči otroku	Delo šolske socialne delavke
F4	Pomembno se mi zdi tudi pomoč pri vzpostavljanju socialne mreže z otrokovimi sovrstniki,	Pomoč otroku pri vzpostavljanju socialne mreže z vrstniki	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
F5	pa tudi delo z otrokovimi skrbniki, tako rejniško kot matično družino.	Pomembno delo z otrokovo matično in rejniško družino			Delo šolske socialne delavke
F6	Predvsem se poskušam pozanimati o tej travmatični izkušnji, da čim več izvem in ne delam iz tega nepotrebnega »big deala«.	Raziskovanje socialnega delavca otrokove travmatične izkušnje		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke

F7	Definitivno pa se mi zdi pomembno dajanje pohval otroku, tudi za najmanjšo možno stvar.	Pohvale otroku za najmanjšo možno stvar		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke
F8	Potrebno je opolnomočiti otroka, da zmore svojo stisko izražati na kakšen drug način.	Opolnomočenje otroka, da zmore izražati stisko na drugačen način		Pozitivne izkušnje	Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke
F9	Otroku moraš verjeti, poskušati razumeti iz njegove perspektive.	Nujno verjeti otroku in razumeti njegovo perspektivo		Razumevanje otrokove perspektive	Koncepti in pristopi v socialnem delu
F10	Opažam, da si otroci želijo biti sprejeti in iščejo neke potrditve v zunanjem okolju, da so dobri v nečem.	Otrokovo iskanje potrditve v zunanjem okolju	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
F11	Pri vzpostavljanju odnosov s sovrstniki opažam neke težave, ker otroci iščejo stike na nepravilen način, z neprimernim vedenjem.	Vzpostavljanje stika s sovrstniki z neprimernim vedenjem	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
F12	Pri zaposlenih pa vidim, da iščejo neko potrditev in zavetje, ob težavah se takoj obrnejo na učitelje.	Iskanje potrditve in zavetja pri zaposlenih	Medosebni odnosi	Posledice travme	Travma otrok z izkušnjo rejništva
F13	Je pa tako, da nekateri na zunaj kažejo odpor, vendar pa se navznoter zavedajo, da potrebujejo pomoč.	Otrokovo kazanje odpora, kljub zavedanju, da potrebuje pomoč		Odziv na namestitev v rejniško družino	Travma otrok z izkušnjo rejništva

F14	Izziv je definitivno to, kako otroku dati vedeti, da poskušaš njemu olajšati izkušnjo rejništva, da poskuša to predelati.	Izziv sporočanje otroku, da mu je pomoč namenjena za lažje spoprijemanje z izkušnjo rejništva		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
F15	Tudi starost otrok ob nastanitvi v rejniško družino je pomembna, ker vsak drugače dojema.	Pomembno upoštevati starost otrok ob nastanitvi v rejniško družino			Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke
F16	Pomembno je tudi sodelovanje s starši in zunanjimi institucijami, da imaš pri njih podporo.	Sodelovanje s starši in zunanjimi institucijami			Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke
F17	Izziv je lahko tudi vzpostavljanje delovnega odnosa z otrokom, ki je lahko odločilen za nadaljnje sodelovanje.	Izziv vzpostavljanje primernega odnosa z otrokom		Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva	Opremljenost šolske socialne delavke
F18	Kot neko preventivo imajo vsi zaposleni večkrat izobraževanja poleti, ko pridejo predavatelji, ki pokrivajo različne tematike in s tem razbijajo predsodke.	Preventivna izobraževanja za zaposlene v poletnem času za razbijanje predsodkov		Odziv na opaženo stigmo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
F19	Je pa res, da tematika rejništva ni neposredno pokrita, bolj se predavanja navezujejo na	Predavanja navezana na temo nasilja in čustveno-vedenjske motnje		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke

	temo nasilja, čustveno-vedenjskih motenj.				
F20	Če pa se recimo stigmatizacija opazi, pa ukrepa ravnateljica, ki opravi razgovor z zaposlenimi.	Ukrepanje ravnateljice ob opaženi stigmi pri zaposlenih		Odziv na opaženo stigmo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
F21	Tudi z otroki se izvajajo razne preventivne delavnice	Preventivne delavnice z otroki		Odziv na opaženo stigmo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
F22	Če pa je ta stigmatizacija zelo huda, pa lahko sledi vzgojni ukrep, oziroma se otroka odstrani iz skupine.	Ob hudi stigmatizaciji vzgojni ukrep ali odstranitev otroka iz skupine		Odziv na opaženo stigmo	Stigma otrok z izkušnjo rejništva
F23	Ja pomembno je redno in konstantno sodelovanje s CSD.	Pomembno redno in stalno sodelovanje s CSD		Vir pomoči	Sodelovanje s centrom za socialno delo
F24	Sem pa prevej razočaran nad odzivnostjo centrov.	Razočaranje nad odzivnostjo CSD		Negativna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
F25	Dejstvo je, da šola ukrepa na ravni šole, CSD pa prevzema dogajanje izven šole, s sodelovanjem pa se tako otroka res celostno obravnava.	Celostno reševanje		Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
F26	Naši sestanki s CSD so redki, dogajajo se res zgolj po potrebi.	Sestanki med šolo in CSD redki, po potrebi		Negativna izkušnja sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo
F27	Bi bilo potrebno več takšnih sestankov, ne samo po potrebi.	Potreba po pogostejših sestankih med šolo in CSD		Potrebe šolske socialne delavke v sklopu sodelovanja s CSD	Sodelovanje s centrom za socialno delo

F28	Najpogosteje vzpostavljanje delovnega odnosa, ker moraš znati vzpostaviti dober odnos.	Vzpostavljanje dobrega delovnega odnosa z otrokom		Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa	Koncepti in pristopi socialnega dela
F29	Pomembno pa se mi pri vsem zdi tudi upoštevanje glasu otroka.	Upoštevanje glasu otroka z izkušnjo rejništva		Upoštevanje glasu otroka	Koncepti in pristopi socialnega dela
F30	Narativne prakse socialnega dela, da otrok naredi zgodbo, da svoja čustva, doživljanje opiše skozi neko zgodbo.	Metoda opisovanja otrokovih čustev in doživljanj skozi zgodbo		Pristopi in tehnike	Koncepti in pristopi socialnega dela
F31	Pa tudi ta metoda, da neko težavo, narišeš, ji daš ime in to težavo potem naslavljaš, se z njo pogovarjaš, da jo daš iz sebe.	Metoda risanja otrokove težave in pogovarjanja z njo		Pristopi in tehnike	Koncepti in pristopi socialnega dela
F32	Premagovanje kakšne stiske pa je lahko koristno tudi preko poslovilnega pisma, da otrok napiše poslovilno pismo tej težavi.	Metoda premagovanja otrokove težave preko poslovilnega pisma		Pristopi in tehnike	Koncepti in pristopi socialnega dela
F33	Kakšna mediacija se mi zdi fajn.	Mediacija ob nesoglasjih med rejniško, matično družino, CSD in šolo		Sodelovanje med šolo, CSD, rejniško in matično družino	Delo šolske socialne delavke
F34	Mogoče pa tudi kakšna supervizija.	Supervizija ob nesoglasjih med rejniško, matično družino, CSD in šolo		Sodelovanje med šolo, CSD, rejniško in matično družino	Delo šolske socialne delavke
F35	Z njim bi delal kakor z vsakim drugim otrokom.	Delo z otrokom z izkušnjo rejništva na enak način kot z drugim otrokom		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke

F36	Zdi se mi, da sem v redu opremljen za delo z otrokom z izkušnjo rejništva.	Čut zadostne opremljenosti socialne delavke za pomoč otroku		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke
F37	Na ravni šole bi bilo to sodelovanje bolj preko timskih sestankov na CSD.	Sodelovanje šole z matično družino preko timskih sestankov na CSD		Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino	Delo šolske socialne delavke
F38	Za to se mi zdi, da sem dovolj opremljen.	Čut zadostne opremljenosti socialne delavke za sodelovanje z matično družino		Čut zadostne opremljenosti socialne delavke za sodelovanje z matično družino	Opremljenost šolske socialne delavke
F39	Ne moreš na družino otroka gledati drugače.	Enaka obravnava matične družine kot vsake druge družine		Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino	Delo šolske socialne delavke
F40	Je pa res, da nobeden ni popolno opremljen, zato pač vključimo drugega sodelavca, ki lahko pri čem pomaga.	Vključevanje drugih strokovnih delavcev po potrebi		Samoocenjevanje lastne spretnosti	Opremljenost šolske socialne delavke
F41	Isto se mi zdi, da sem dovolj opremljen.	Čut zadostne opremljenosti za sodelovanje z rejniško družino		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke
F42	Tudi z rejniško družino je potrebno sodelovanje.	Potrebno redno sodelovanje z rejniško družino		Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino	Delo šolske socialne delavke
F43	Nisem še bil.	Neudeležba na izobraževanjih na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
F44	Bi si pa želel iti.	Želja socialne delavke/delavca po udeležbi na dodatnih izobraževanjih na temo rejništva		Dodatna usposabljanja	Opremljenost šolske socialne delavke
F45	Zaenkrat ne vidim nobene potrebe po spremembah.	Brez potrebe po spremembah pri lastnem delu		Samoocenjevanje lastne opremljenosti	Opremljenost šolske socialne delavke
F46	Definitivno, da se jih enači z drugimi, da se	Neizpostavljanje otrok z izkušnjo		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z

	jih ne izpostavlja toliko.	rejništva v šolskem okolju			izkušnjo rejništva
F47	Pa tudi to, da imajo čim bolj enake možnosti kot drugi.	Zagotavljanje enakih možnosti otrokom z izkušnjo rejništva		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
F48	Da ima redne obravnave, kjer lahko raziskuje svoja čustva in s tem razrešuje travme.	Potreba po rednih obravnavah otroka za raziskovanje čustev in razreševanje travm		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
F49	Šola pač rešuje večinoma šolske zadeve.	Pristojnost šole omejena na šolske zadeve		Šolski sistem	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva
F50	Potrebna se mi zdi tudi rednejša aktivacija zunanjih virov pomoči.	Potreba po rednejši aktivaciji zunanjih virov pomoči otroku z izkušnjo rejništva		Potrebe v sistemu podpore	Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva

9.8 Priloga 8

1. Travma otrok z izkušnjo rejništva

- Razvojna kompleksna travma
  - Travme iz otroštva (A1)
  - Neslišanost otrok v matični družini (E1)
- Posledice travme
  - Posledice na telesnem in psihosocialnem področju (A2)
  - Nezaupljivost in zaprtost otrok v sistemu rejništva (A24)
  - Težke izkušnje iz matičnih družin (A25)
  - Brez opaženih travmatičnih izkušenj pri otrocih (C1, C8)
  - Občutljivost in čustvena nestabilnost otrok z izkušnjo rejništva (B1)
  - Zaprtost otrok z izkušnjo rejništva (B2)
  - Manjša prilagodljivost otrok z izkušnjo rejništva (B6)
  - Medosebni odnosi
    - Težave otrok pri vzpostavljanju stikov z vrstniki in zaposlenimi (A26, B7)
    - Vzpostavljanje stikov z vrstniki odvisno od otrokovih osebnostnih značilnosti (D11)
    - Začetno negativno vzpostavljanje stikov z vrstniki (D12, E2)
    - Odprto navezovanje stikov otrok z zaposlenimi (D13, E10, C10)
    - Neprimerno vedenje do sovrstnikov (E8)
    - Neprimerno vedenje do sovrstnikov kot posledica travmatičnih izkušenj (E9)
    - Pomoč otroku pri vzpostavljanju socialne mreže z vrstniki (F4)
    - Otrokovo iskanje potrditve v zunanjem okolju (F10)
    - Vzpostavljanje stika s sovrstniki z neprimernim vedenjem (F11)
    - Iskanje potrditve in zavetja pri zaposlenih (F12)
    - Brez težav pri navezovanju stikov z vrstniki (C9)
    - Občutek podrejenosti otrok z izkušnjo rejništva (C13)
    - Vzpostavljanje stikov otrok z zaposlenimi odvisno od učiteljevega izkazovanja sprejemanja in zanimanja za otroka (B8)
    - Težave pri vzpostavljanju stikov z vrstniki (B9)
- Odziv na namestitev v rejniško družino
  - Težave pri sprejemanju novega okolja in družine (A3, C11)
  - Nezaupljivost otrok v rejniških družinah (A12, A18)
  - Nezaupljivost otrok v šolskem okolju (A19)
  - Uporniško vedenje otrok nameščenih v rejniške družine (A4, A13)
  - Možnost poslabšanja vedenja ob odhodu iz matične družine (A20)
  - Varnost znanega okolja matične družine (A21)
  - Nevarnost neznanega okolja rejniške družine (A22)
  - Želja po vrnitvi v matično družino (A23)
  - Otrokovo kazanje odpora, kljub zavedanju, da potrebuje pomoč (F13)
  - Brez izražanj stiske otrok v dobrih rejniških družinah (C2)

2. **Na razumevanju travme utemeljeno delo šolske svetovalne delavke**
    - Pomembno upoštevati starost otrok ob nastanitvi v rejniško družino (F15)
    - Sodelovanje s starši in zunanjimi institucijami (F16)
    - Razumevanje potrebe starejših otrok po dodatnem času za prilagajanje na rejniško družino (C3)
    - Organizacija timskega sestanka ob opaženih travmatičnih izkušnjah (C7)

    ➢ Pozitivne izkušnje
    - Trud socialne delavke za ustvarjanje pozitivnih izkušenj (A5, A29, D4, E13)
    - Izkazovanje zanimanja za otroke (A6, A28)
    - Soustvarjanje sprememb za čustveno opolnomočenje otroka (D3)
    - Dajanje prednosti otroku in njegovim čustvom (D9)
    - Odpravljanje otrokovih negativnih občutkov z dobrimi izkušnjami (D10)
    - Raziskovanje socialnega delavca otrokove travmatične izkušnje (F6)
    - Pohvale otroku za najmanjšo možno stvar (F7)
    - Opolnomočenje otroka, da zmore izražati stisko na drugačen način (F8)
    - Potreba otrok z izkušnjo rejništva, da se jih sliši, zaradi zapostavljenosti v matični družini (B22)

    ➢ Razumevanje vedenja otroka z izkušnjo rejništva
    - Razumevanje otrokovega vedenja kot boj za obstoj v matični družini (A11)
    - Postavljanje mej z ljubečo skrbnostjo otroku z izkušnjo rejništva (E4)

3. **Metode socialnega dela**

    ➢ Individualni pogovor z otrokom
    - Pogovor kot osnovno orodje (A10)
    - Individualni pogovor za pozitivne izkušnje (A14)
    - Strukturiran pogovor z otrokom za raziskovanje njegovega doživljanja (A34)
    - Metoda individualnega pogovora z otrokom (A51, E22, C5, C21, B5)
    - Individualni pogovor z dvosmerno komunikacijo (D39)
    - Individualni pogovori z otrokom za reševanje neprimernega vedenja (E5)
    - Spoznavanje z neprimernim vedenjem s socialnimi igrami (E6)
    - Individualni pogovori otroka z zaupno osebo (F1)
    - Individualni pogovor z otrokom, kjer se upoštevajo vse njegove lastnosti (B4)
    - Individualni pogovor z otrokom z izkušnjo rejništva (B25)

    ➢ Pogovorne skupine
    - Organizacija pogovornih skupin s starši učencev šole (A49)
    - Organizacija podpornih pogovornih skupin za starše (A53)
    - Mesečni sestanki z vsemi učenci šole (A54)
    - Organizacija pogovornih skupin za učence (E7)

    ➢ Skupinske dejavnosti
    - Organizacija preventivnih delavnic na različne tematike (A55)
    - Reševanje sporov v razredu z različnimi skupinskimi dejavnostmi (E3)

- Organizacija socialnih akcij v večjih skupinah (E23)
- Vključevanje otrok z izkušnjo rejništva v skupinske dejavnosti (B26)

➢ Timski sestanki
- Timski sestanki za pogovor o nesoglasjih (A56)

4. Koncepti in pristopi v socialnem delu

➢ Psihosocialna podpora
- Pomoč pri uvidu, da niso krivi za dogajanje v matični družini (A7)
- Velika mera sočutja (A8)
- Velika mera empatije in razumevanja, da se otrok odpre (B3)
- Pridobivanje otrokovega zaupanja (A17)

➢ Razumevanje otrokove perspektive
- Razumevanje situacije z otrokovega stališča (A9, A30, A52, D7)
- Razumevanje otroka z izkušnjo rejništva (A15)
- Poskus razumevanja otrokove stiske ob namestitvi v rejniško družino (A47)
- Trud za razumevanje otrokove situacije iz njegove perspektive (A59)
- Nujno verjeti otroku in razumeti njegovo perspektivo (F9)

➢ Upoštevanje glasu otroka
- Prostor otroku za izpoved (A16, D5)
- Upoštevanje glasu otroka z izkušnjo rejništva (A46, E20, F29)
- Poslušanje otroka in vzpodbuda, da se odpre (A48)
- Vključevanje otroka v timske sestanke (A57)
- Pozorno poslušanje otroka (D8)
- Aktivna participacija otroka v procesu soustvarjanja rešitev (D31, D33, D35)
- Delovanje iz otrokovih izkušenj in njegovega glasu (D34)
- Glas otroka kot bistveni koncept socialnega dela (B21)

➢ Izvirni delovni projekt pomoči
- Vzpostavljanje izvirnega delovnega projekta pomoči z otrokom (A35)

➢ Pristopi in tehnike
- Sodelovalni pristop, ki ne presoja, temelječ na čuječnosti (D6)
- Sprejemajoč pristop do otroka, eksperta na podlagi osebne izkušnje (D17)
- Sistemski pristop v okviru konceptov socialnega dela z družino (D30)
- Metoda opisovanja otrokovih čustev in doživljanj skozi zgodbo (F30)
- Metoda risanja otrokove težave in pogovarjanje z njo (F31)
- Metoda premagovanja otrokove težave preko poslovilnega pisma (F32)
- Trud zaposlenih, da najdejo skupno točko z otrokom (D14)
- Soustvarjanje načinov z otrokom za blaženje stiske (D18, D38)

➢ Vzpostavljanje delovnega odnosa in elementi delovnega odnosa
- Vzpostavljanje sproščenega odnosa z otrokom (D1)
- Delovanje iz ustreznega osebnega odnosa (D32, D36)
- Pridruževanje otroku kot ekspertu iz osebnih izkušenj (D37)

- Sposobnost vzpostavljanja primernega odnosa z otrokom (C15, E12)
- Vzpostavljanje dobrega delovnega odnosa z otrokom (F28)

▪ Osebno vodenje
- Delitev osebne izkušnje socialne delavke (D2)

▪ Delo iz perspektive moči
- Delo z otrokom z izkušnjo rejništva iz perspektive moči (A50, B24, E21)
- Delo iz perspektive moči kot pomoč pri vzpostavljanju samozavesti otroka (C20)

▪ Etika udeleženosti
- Pomemben koncept etike udeleženosti (B23)

5. Opremljenost šolske socialne delavke

➢ Izzivi pri delu z otroki z izkušnjo rejništva
- Nezaupljivost otrok kot največji izziv (A27)
- Otrokovo težko sprejemanje novosti (A31)
- Otrokovo težko zaupanje rejnikom (A32)
- Otroci ne spregovorijo o svojih negativnih doživljanjih v rejniških družinah (A33)
- Težave pri pridobivanju otrokovega stoodstotnega zaupanja (A60)
- Izzivi prehoda otrok iz matične v rejniško družino (D16)
- Izziv vzpostavljanje primernega odnosa z otrokom (E11, F17)
- Izziv sporočanje otroku, da mi je pomoč namenjena za lažje spoprijemanje z izkušnjo rejništva (F14)
- Brez slabih izkušenj pri delu z otroki iz rejniških družin (C12)
- Izziv iskanje načina za pomoč otroku pri sprostitvi in vključevanju v aktivnosti (C14)
- Izziv opremljanje otroka z izkušnjo rejništva, da se bo znal spoprijeti z vsakdanjimi izziv (B10)
- Izziv vzpodbujanje otroka, da bo znal sprejeti druge otroke v rejniški družini (B11)
- Izziv pomanjkanje znanja socialne delavke za pomoč otroku z izkušnjo rejništva (B12)
- Izzivi iskanja skupnih načinov za blažitev stiske otroka (D15)
- Občutek nemoči ob hudih posledicah travme (A75)

➢ Dodatna usposabljanja
- Vsakodnevno samoizobraževanje o otrokovih specifičnih značilnostih (A61)
- Neudeležba zaposlenih na izobraževanjih na temo rejništva (A69)
- Izobraževanja zaposlenih usmerjena na specifične značilnosti otroka (A70)
- Pomanjkanje vabil CSD za zaposlene na šoli na izobraževanje s področja rejništva (A71, B38, E33)
- Vabila CSD za zaposlene usmerjena na okrogle mize in posvete na temo rejništva (A72)
- Želja socialne delavke/delavca po udeležbi na dodatnih izobraževanjih na temo rejništva (A73, B39, C31, D54, E34, F44)
- Udeležba socialne delavke na posvetih in izobraževanjih, organiziranih s strani CSD (D50)
- Udeležba socialne delavke na posvetih in izobraževanjih, organiziranih s strani policije (D51)
- Usmerjenost izobraževanj in posvetov na temo nasilja (D52)

- Pomanjkanje izobraževanj na temo rejništva (B29, D53, E28)
- Neudeležba na izobraževanjih zaradi pomanjkanja slednjih (E32, B37)
- Želja po večji seznanjenosti z zakonskimi vidiki na področju rejništva (E35)
- Želja po večji seznanjenosti z otrokovim doživljanjem rejništva (E36)
- Neudeležba na izobraževanjih na temo rejništva (F43, C29)
- Predavanja navezana na temo nasilja in čustveno-vedenjske motnje (F19)
- Želja po izobraževanjih, ki temeljijo na konkretnih izkušnjah (C32)
- Pomanjkanje vabila na izobraževanja na temo rejništva za šole (C30)
- Redna udeležba socialne delavke na izobraževanjih (B13)
- Želja po organizaciji izobraževanj in posvetov na temo rejništva s strani fakultete (B40)
- Primoranost k samoizobraževanju socialne delavke o področju rejništva (B30)

➢ <u>Samoocenjevanje lastne opremljenosti</u>

- Opremljenost za delo z otrokom z izkušnjo rejništva odvisna od situacije (A58)
- Čut zadostne opremljenosti socialne delavke za pomoč otroku (D42, F36, C23)
- Čut zadostne opremljenosti socialne delavke za sodelovanje z matično družino (D46, F38)
- Čut nezadostne opremljenosti zaradi malega števila otrok v rejništvu (E27)
- Čut nezadostne opremljenost zaradi nesodelovanja z matično družino (E29, B31)
- Čut zadostne opremljenosti za sodelovanje z rejniško družino (B36, C28, E30, F41)
- Brez potrebe po spremembah pri lastnem delu (F45, C33)
- Delo z otrokom z izkušnjo rejništva na enak način kot z drugim otrokom (F35)
- Vključevanje drugih strokovnih delavcev po potrebi (F40)
- Negotovost o opremljenosti za sodelovanje z matično družino zaradi nesodelovanja (C25)
- Možnost potrebe po dodatni podpori pri delu z otrokom z izkušnjo rejništva (C24)
- Čut nezadostne opremljenost za sodelovanje z otrokom z izkušnjo rejništva (B28)
- Redka sodelovanja z matično družino, ki puščajo prostor za izboljšavo (A65)

6. <u>Stigma otrok z izkušnjo rejništva</u>

- Opažena stigma do otrok z izkušnjo rejništva pri učencih in učiteljih (B14)

➢ <u>Brez stigmatizacije</u>

- Brez stigmatizacije otrok z izkušnjo rejništva (A37, C16, E14)
- Neizstopajoča izkušnja rejništva na šoli s prilagojenim programom (A38)
- Neizstopajoča izkušnja rejništva v odprtem in sprejemajočem širšem okolju (E15)
- Brez opažene stigmatizacije pri sovrstnikih (E16)

➢ <u>Odziv na opaženo stigmo</u>

- Opozorilo nadrejenih na opaženo stigmatizacijo (A39)
- Predlog za dodatno izobraževanje zaposlenih o rejništvu (A40)
- Nagovarjanje teme stigmatizacije otrok z izkušnjo rejništva z vrstniki (A41, C18, B16)
- Opozarjanje zaposlenih na širši kontekst izkušnje rejništva (B15, C17, D20, D21)
- Direkten pogovor z vrstniki z namenom ozaveščanja (D22)
- Vključevanje preventivnih vsebin v predmete (D23)
- Organizacija preventivnih dejavnosti na šoli (D24)

- Preventivna izobraževanja za zaposlene v poletnem času za razbijanje predsodkov (F18)
- Ukrepanje ravnateljice ob opaženi stigmi pri zaposlenih (F20)
- Preventivne delavnice z otroki (F21)
- Ob hudi stigmatizaciji vzgojni ukrep ali odstranitev otroka iz skupine (F22)

7. Sodelovanje s centrom za socialno delo

- Vir pomoči
  - Sodelovanje s centrom za socialno delo pomemben vir pomoči (A42)
  - Pomembno redno in stalno sodelovanje s CSD (F23)
  - Dodatna podpora pri razreševanju dilem (D28)
- Pozitivna izkušnja sodelovanja s CSD
  - Redno sodelovanje šole s centrom za socialno delo (A43)
  - Nekonfliktno sodelovanje s centrom za socialno delo (A44)
  - Center za socialno delo upošteva mnenje šole o otroku (A45)
  - Transparentno in dosledno izvajanje nalog (D25)
  - Sprotna seznanjenost s situacijo (D26)
  - Skozi sodelovanje potrditev za dobro delovanje (D27)
  - Celostno reševanje (D29, F25)
  - Redno obveščanje šole CSD o opaženih spremembah v otrokovem vedenju (C19)
  - Dobra izkušnja socialne delavke kot rejnice pri sodelovanju s CSD (B20)
  - Obveščanje CSD ob opaženih travmatičnih izkušnjah otrok (C4, C6)
- Potrebe šolske socialne delavke v sklopu sodelovanja s CSD
  - Želja po več podpore s strani CSD (E37)
  - Potreba po pogostejših sestankih med šolo in CSD (F27)
  - Želja po rednejšem sodelovanju s CSD (B42)
- Negativna izkušnja sodelovanja s CSD
  - Pošiljanje poročil opažanj o otroku z izkušnjo rejništva na CSD (E17)
  - Brez vabil CSD šole na timske sestanke (E18)
  - Razočaranje nad odzivnostjo CSD (F24, B18)
  - Sestanki med šolo in CSD redki, po potrebi (F26)
  - Minimalna podpora s strani CSD (B17)
  - Brez organizacije timskih sestankov s strani CSD (B19)

8. Delo šolske socialne delavke

- Pomembno delo z otrokovo matično in rejniško družino (F5)

- Sodelovanje šolske socialne delavke z matično družino
  - Zmanjšanje obsega sodelovanja z matično družino ob namestitvi otroka v rejniško (A62)
  - Umik matične družine iz otrokovega življenja ob namestitvi v rejniško družino (A63)
  - Pogostejša sodelovanja z matičnimi družinami, če je še kakšen otrok doma (A64)
  - Neproblematično sodelovanje socialne delavke z matično družino (D43)
  - Izkušnja nezainteresiranosti matične družine za sodelovanje s šolo (D44)

- Izkazovanje želje po sodelovanju z matično družino kot priložnost za dobro sodelovanje (D47)
- Enaka obravnava matične družine kot vsake druge družine (F39)
- Enkratno srečanje z matično družino na IPS (C26)
- Dobra izkušnja sodelovanja socialne delavke z matično družino (B32)
- Trud socialne delavke pri vzpodbujanju matične družine, da sprejme rejniško družino (B33)
- Sodelovanje šole z matično družino preko timskih sestankov na CSD (F37)

➢ Sodelovanje šolske socialne delavke z rejniško družino

- Pogosta in nekonfliktna sodelovanja z rejniškimi družinami (A66)
- Dobre izkušnje sodelovanja z rejniškimi družinami (A67, B34, C27, D48, D49, E31)
- Redno sodelovanje z rejniškimi družinami (A68)
- Sodelovanje šole z rejniško družino, ki obvešča matično (D45)
- Redno poročanje rejnice o timskih sestankih na CSD (E19)
- Potrebno redno sodelovanje z rejniško družino (F42)
- Obiski na domu rejniške družine (B35)

➢ Sodelovanje med šolo, CSD, rejniško in matično družino

- Iskanje rešitve vseh udeleženih v problemu skozi instrumentalno definicijo problema (D41, E26)
- Pomembnost vključenosti vseh udeleženih (E24)
- Slišanje instrumentalne definicije vsakega (E25)
- Mediacija ob nesoglasjih med rejniško, matično družino, CSD in šolo (F33)
- Supervizija ob nesoglasjih med rejniško, matično družino, CSD in šolo (F32)
- Pomembnost komunikacije ob nesoglasjih med udeleženimi (C22)
- Brez izkušenj o nesoglasjih med šolo, CSD, rejniško in matično družino (B27, D40)

➢ Želeni izidi šolske svetovalne delavke pri delu z otrokom v rejništvu

- Vodilo sprejemanja novega življenja s strani otroka (D19)

➢ Ustvarjanje novih virov pomoči otroku

- Iskanje novih načinov približanja otrokom (A74)
- Iskanje novih virov in poti za pomoč otroku v maksimalni meri (A76)
- Aktivacija zunanjih virov pomoči (A36)
- Predlog zunanje pomoči ob opaženih posledicah travme (F3)

9. Sistem podpore otroku z izkušnjo rejništva

➢ Potrebe v sistemu podpore

- Potreba po večji občutljivosti strokovnih delavcev do položaja otrok z izkušnjo rejništva (D55)
- Potreba po dodatnih izobraževanjih strokovnih delavcev na temo rejništva (D56, B41)
- Potreba po zadostni fleksibilnosti pri prepoznavanju otrokovih stisk (D62)
- Potreba po pozitivnih povratnih informacijah otroku za najmanjšo možno stvar (D64)
- Potreba po nujno potrebni ljubezni do otroka (D67)
- Slišanje glasu otroka v sistemu podpore (E40)

- Razumevanje otroka v sistemu podpore (E41)
- Zagotavljanje za otroka ustrezne podpore (E42)
- Potreba po rednih obravnavah otroka za raziskovanje čustev in razreševanje travm (F48)
- Potreba po rednejši aktivaciji zunanjih virov pomoči otroku z izkušnjo rejništva (F50)
- Potreba po rednejših obiskih na domu rejniške družine (C37)
- Potreba po več izobraževanjih za rejnike (C36)
- Brez potrebe po spremembah v sistemu podpore zaradi občutka zadostne vključenosti otrok v odločanje (B46)

➢ Šolski sistem

- Šolsko okolje kot učeča se odprta skupnost (A79)
- Postavljanje meja in privzgajanje vrednot (A80)
- Sprejemanje otroka z izkušnjo rejništva z vsemi značilnostmi (A81, E38)
- Zavedanje in preseganje predsodkov glede rejništva (A82)
- Zadostna mera razumevanja in sočutje do otrok z izkušnjo rejništva (A83)
- Spodbujanje otrok z izkušnjo rejništva v vključevanje v različne šolske aktivnosti (D57)
- Potreba po prilagajanju podpore individualno za vsakega otroka (D58)
- Potreba po večji čustveni podpori otroka s strani strokovne službe (D59)
- Potreba po večji čustveni podpori otroka s strani razrednika (D60)
- Možnost prilagajanja učnega pristopa glede na čustvene izzive otroka (D61)
- Potreba po organizaciji skupinskih dejavnosti na šoli, ki vključijo otroka z izkušnjo rejništva, da lažje predela travme (D63)
- Potreba po varnem in sprejemajočem okolju, ki otroku nudi pogoje za ustvarjanje napredka (D65)
- Potreba po ustvarjanju strukture (D66)
- Želja po šolski uri z aktivnostmi, ki vzpodbujajo otroke, da spregovorijo o svojih izkušnjah (E39)
- Pristojnost šole omejena na reševanje šolskih zadev, ne nudenje psihološke pomoči otroku (F2)
- Pristojnost šole omejena na šolske zadeve (F49)
- Zagotavljanje enakih možnosti otrokom z izkušnjo rejništva (F47)
- Neizpostavljanje otrok z izkušnjo rejništva v šolskem okolju (F46)
- Prilagajanje zaposlenih na šoli otrokovim potrebam (C35)
- Občutek o dobri naravnanosti šolskega sistema (C34)
- Potreba po opremljanju učiteljev, da bi se znali odzivati na raznolikost otrok (B45)
- Potreba po opremljanju otrok s kompetencami in veščinami za lažje spoprijemanje z izzivi (B44)
- Potreba po spremembah v predmetniku (B43)
- Slediti glasu otroka v šolskem sistemu (A77)
- Možnost otrokovega soodločanja pri oblikovanju šolskega sistema (A78)